

Simo Luukkainen

Liikuntapaikkapalveluiden alueellinen tasa-arvo

– tasavertaisuuden toteutuminen Suomessa liikunnan ELY-
alueittain vuosina 1998–2009

Jyväskylän yliopisto
Liikuntakasvatuksen laitos
Liikunnan yhteiskuntatieteiden pro gradu
-tutkielma
Syksy 2013

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Liikuntakasvatuksen laitos/Liikuntatieteellinen tiedekunta

LUUKKAINEN SIMO: Liikuntapaikkapalveluiden alueellinen tasa-arvo

Pro gradu -tutkielma 85 s.

Liikunnan yhteiskuntatieteet

2013

Suomi on maantieteellisesti suuri maa, jossa asutus on vahvasti keskittynyt eteläiseen Suomeen. Tämä aiheuttaa sen, että Suomessa alueelliset talousolosuhteet eroavat merkittävästi toisistaan, mikä johtaa myös palveluiden epätasavertaiseen saatavuuteen. Myös liikuntapaikkapalveluissa on alueellisia eroja. Tilannetta on pyritty korjaamaan aluepolitiikan avulla, millä onkin pystytty osittain tasoittamaan alueellisia eroja.

Pro gradu -tutkielmassani kuvailin, kuinka maantieteellinen sijainti vaikuttaa tasa-arvoon liikuntapaikkapalvelujen osalta Suomessa. Tutkimustehtävänäni oli kuvailla, kuinka liikuntapaikkapalvelujen alueellinen tasavertaisuus toteutui Suomessa liikunnan ELY-alueilla vuosina 1998–2009. Selvitin, kuinka tasavertaisessa asemassa kansalaiset olivat liikuntapaikkapalvelujen saavutettavuuden suhteen. Lisäksi selvitin, millaisia eroja liikuntapaikkaryhmittäin liikunnan ELY-alueiden välillä esiintyi. Aihe liittyy siihen ajankohtaiseen keskusteluun, jota käydään palvelujen tuottamisesta erityisesti ikääntyvien maakuntien ja heikossa taloudellisessa tilanteessa olevien kuntien osalta.

Hyödynsin tutkielmassani Kimmo Suomen johtamassa Liikuntapaikkapalvelut ja väestön tasa-arvo -tutkimuksessa (2000 & 2012) kerättyä postikyselyaineistoa. Lisäksi käytin samassa tutkimuksessa tehtyjä LIPAS-tietoihin perustuvia liikuntapaikkaryhmien peittoprosentteja. Vertasin näitä peittoprosentteja alueellisiin bruttokansantuotteisiin. Selvittäessäni, kuinka hyvin alueellinen tasavertaisuus on linjassa valtion asettamien normien kanssa, tutustuin lisäksi esimerkiksi liikuntalakiin ja hallitusohjelmiin.

Liikuntapaikkapalveluiden alueellinen tasavertaisuus ei toteutunut Suomessa vuosina 1998–2009 kaikilta osin. Itä- ja Pohjois-Suomen väestö on epätasavertaisessa asemassa verrattuna Etelä- ja Länsi-Suomen väestöön. Itä- ja Pohjois-Suomessa on merkittävästi vähemmän valinnanvaraa liikunnan harrastamisessa kuin Etelä- ja Länsi-Suomessa. Lisäksi etäisyydet liikuntapaikoille ovat muuta maata pidemmät erityisesti Lapissa. Liikuntapaikkaryhmien peittoprosenttien tarkasteltu osoittaa, että liikuntapaikat ovat selvästi heikommin saavutettavissa Itä- ja Pohjois-Suomessa kuin Etelä- ja Länsi-Suomessa. Alueiden taloudellisilla tilanteilla on myös merkitystä liikuntapaikkapalveluihin. Myönteistä on se, että väestö liikkuu eri puolilla Suomea lähes yhtä paljon jokaisella liikunnan ELY-alueella ja väestö kokee edellytykset liikunnan harrastamiseen hyvin. Valtiohallinnon tahtotila ei monin osin toteudu liikuntapaikkapalvelujen tasavertaisuuden osalta.

Liikunta on peruspalvelu ja sen harrastamiseen tulisi Suomessa olla jokaisella tasavertaiset mahdollisuudet. Liikuntapaikkapalveluiden alueellista tasavertaisuutta tulisi arvioida jatkossa säännöllisesti, jotta pystytään huolehtimaan tasavertaisista edellytyksistä liikunnan harrastamiseen ja kehittämään alueellisia liikuntaolosuhteita.

Asiasanat: liikuntapalvelut, liikuntapaikat, palvelut, alueellisuus, tasa-arvo, yhdenvertaisuus

Sisällys

1. Johdanto	5
2. Tutkimusaiheena liikuntapaikkapalveluiden alueellinen tasavertaisuus.....	6
3. Tasa-arvoinen yhteiskunta	8
4. Suomi aluehallinnon murroksessa	11
4.1. Aluehallintovirastot ja ELY-keskukset	11
4.2. Kunnat palveluiden järjestäjinä.....	13
4.3. Pohjoismaiset liikuntarakenteet	14
5. Alueellisuus ja aluepolitiikka Suomessa.....	19
6. Palveluiden alueellinen yhdenvertaisuus	24
7. Liikuntapaikkapalveluiden yhdenvertaisuus	27
8. Tutkimustehtävä ja hypoteesit.....	32
9. Tutkimusaineisto ja -menetelmät	34
10. Tulokset.....	39
10.1. Yleinen tyytyväisyys liikunnan harrastamismahdollisuuksiin eri puolilla Suomea.....	40
10.2. Liikunta-aktiivisuus.....	43
10.3. Esteet liikunnan harrastamiselle.....	44
10.3.1. Lappi	46
10.3.2. Oulu.....	47
10.3.3. Itä-Suomi.....	48
10.3.4. Sisä-Suomi	49
10.3.5. Lounais-Suomi	50
10.3.6. Etelä-Suomi.....	51
10.4. Etäisyys liikuntapaikoille	52
10.5. Maksulliset liikuntapaikkapalvelut	54
10.5.1. Maksullisten liikuntapaikkojen käyttäminen	54
10.5.2. Käyttömaksujen suuruus	56
10.5.3. Käyttömaksujen vaikutus liikunnan harrastamiseen.....	58
10.6. Liikuntamenojen vaikutus alueen liikuntamahdollisuuksiin.....	59
10.7. Alueen bruttokansantuotteen vaikutus alueen liikuntamahdollisuuksiin.....	61
10.7.1. Bruttokansantuotteen vaikutus koettuihin liikuntamahdollisuuksiin.....	62

10.7.2. Bruttokansantuotteen vaikutus alueelliseen tasa-arvoon liikuntapaikoittain ..	63
10.7.2.1. Liikuntasalit.....	64
10.7.2.2. Jäähallit	66
10.7.2.3. Voimailusalit	67
10.7.2.4. Uimahallit.....	69
11. Pohdinta ja johtopäätökset	72
Kirjallisuus	78
Sähköiset lähteet.....	83

1. Johdanto

Liikuntapaikkapalveluita on tarjolla eri tavoin eri puolilla Suomea. Syrjäisillä seuduilla ihmiset joutuvat joskus matkustamaan pitkiäkin matkoja päästäkseen liikuntapaikoille, mutta toisaalta lenkkeilyn aloittaminen kotiovelta on maaseuduilla usein kaupunkiolosuhteita helpompaa. Jo tämän perusteella on selvää, että liikuntamahdollisuudet eivät ole samanlaiset kaikkialla, mutta millaisia liikuntapaikkapalvelujen erot todellisuudessa ovat? Miten tasavertaisessa asemassa kansalaiset liikuntapaikkapalveluiden suhteen eri puolilla Suomea ovat?

Hyvinvointiyhteiskunnassamme on pyritty turvaamaan ennen kaikkea peruspalvelujen, mutta myös muiden palvelujen tasavertainen saavutettavuus. Suunnittelussa ja toteutuksessa on haluttu huomioida ihmisten tasavertaisuus esimerkiksi alueellisuuden suhteen. Tähän on myös liikuntapalveluiden osalta pyritty. Tasapainoisessa aluekehityksessä yleisesti ei ole kuitenkaan aiempien tutkimusten mukaan täysin onnistuttu (ks. Suomi 2000, 198; Jauhiainen & Niemenmaa 2006, 104–105). Merkityksellistä onkin selvittää, kuinka liikuntapaikkapalveluiden alueellinen tasavertaisuus on onnistuttu järjestämään ja kuinka esimerkiksi liikuntalain ja valtioneuvoston antamia ohjeistuksia on Suomessa toteutettu.

Yhteiskunnallisesti merkittävää on se, että tämän tutkielman avulla on mahdollista ymmärtää paremmin alueellisen tasavertaisuuden toteutumista liikuntapaikkapalveluiden osalta. Tämän tutkielman avulla on mahdollista myös paremmin ymmärtää, kuinka alueellisuus tulisi jatkossa huomioida liikuntasuunnittelussa ja päätöksenteossa. Samalla saadaan tietoa siitä, kuinka julkisen hallinnon nykyisissä liikuntapalveluiden alueellisen tasa-arvon tavoitteissa on onnistuttu.

Tarkastelen tutkielmassani kansalaisten alueellista tasa-arvoisuutta liikunnasta vastaavien ELY-keskusten laajennettujen toimialueiden kautta. Läänien poistuttua tilalle tulleet uudet ELY-keskukset linkittävät aiheen ajankohtaiseen keskusteluun alueellisuudesta. Tutkielmani tehtävänä on kuvailla, miten liikuntapaikkapalvelujen alueellinen tasavertaisuus toteutuu suomalaisessa yhteiskunnassa.

2. Tutkimusaiheena liikuntapaikkapalveluiden alueellinen tasavertaisuus

Tutkimusaiheeni on alueellinen tasavertaisuus suomalaisessa yhteiskunnassa. Tarkastelen aihetta liikuntapaikkapalvelujen kautta, jolloin tutkimusaiheeni linkittyy liikunnan yhteiskuntatieteiden tutkimuskenttään. Aluesuunnittelu, alueellinen tasavertaisuus ja erilaisten palveluiden järjestäminen ovat jo sinällään olleet pidempäänkin ajankohtaisia aiheita muuttuvassa yhteiskunnassamme, koska ihmiset ovat nykyään keskittäneet asumisensa suuriin kaupunkeihin ja samalla maaseudut ovat tyhjentyneet (Pekkala 2000, 12). Tämä on johtanut pohdintaan siitä, kuinka palvelut tulisi toteuttaa tyhjenevissä maakunnissa. Samalla muutospohdintaa on toisaalta syntynyt myös laajenevissa kaupunkikeskuksissa kasvavasta väestömäärästä johtuen. Tätä keskustelua on käyty jo kaupungistumisesta eli 1960-luvulta lähtien, mutta ennen kaikkea heikkoina taloudellisina ajanjaksoina, kuten vuonna 2008 alkaneen taantuman aikana.

Tällä hetkellä Suomessa alueellisen tarkastelun tekee lisäksi ajankohtaiseksi se, että kuntaliitosten ja yhteistyökuntien myötä palveluita on ryhdytty järjestämään osittain uudella tavalla. Palveluita järjestetäänkin nykyään perinteisten kuntajohtoisten mallien lisäksi myös yhteistyössä toisten kuntien kanssa tai liitoskuntien johdolla. Esimerkiksi Pohjois-Karjalassa Kesälahden, Kiteen, Rääkkylän ja Tohmajärven sosiaali- ja terveyspalvelut on yhdistetty yhteisen HELLI-liikelaitoksen alle (HELLI 2011).

Samalla yhteistyötä palveluiden tuottamisessa yksityisen ja kolmannen sektorin kanssa on lisätty, mikä on sekin aiheuttanut julkista keskustelua esimerkiksi eri vaalien yhteydessä. Poliittista keskustelua on myös käyty siitä, mitkä palvelut tulisi turvata lainvoimaisesti ja mitkä jäävät kuntien oman päätäntävällän alaisuuteen. Uusimpana keskustelun aiheena on hallituksen kaavailema kuntauudistus.

Huolta viimeisten vuosien aikana on aiheuttanut myös kuntien heikko taloudellinen tilanne. Usein puhutaan siitä, ettei kunnilla ole varaa järjestää aina edes lakisääteisiä peruspalveluita, jolloin esimerkiksi liikuntapalveluista on mahdollisesti jouduttu karsimaan joissakin kunnissa entisestään.

Liikuntapaikat ovatkin suurimmaksi osaksi kuntien omistuksessa. Noin 75 % kaikista liikuntapaikoista on yhteiskunnan omistamia ja näistä suurin osa on kuntien omistamia. (Suomi 2012, 21.) Suurimman osan lopusta 25 % omistaa yksityinen sektori. Jonkin verran liikuntapaikoista on myös urheilujärjestöjen omistuksessa. Tässä tutkielmassa ei ole eritelty eri sektoreiden omistajuuksia tarkemmin, mutta on selvää, että tässä tutkielmassa tarkastelu kiinnittyy erityisesti julkisen sektorin tuottamiin ja hallinnoimiin liikuntapaikkapalveluihin. Mikäli yhteiskunnan puolelta halutaan vaikuttaa liikuntapaikkapalveluiden alueelliseen tasavertaisuuteen, tulee juuri julkisen sektorin ratkaisuihin kohdentaa huomiota.

Taloudellisten näkökulmien lisäksi maamme uusi aluehallintorakenne ELY-keskuksineen lisää aiheen ajankohtaisuutta.

3. Tasa-arvoinen yhteiskunta

Tasa-arvolla tarkoitetaan yksilöiden ja ryhmien yhtäläistä asemaa ja arvoa yhteiskunnan jäseninä. Tasavertaisuuden voidaan nähdä käsittävän useita muuttujia, kuten asuinpaikan, sukupuolen, iän, sosioekonomisen aseman ja koulutustaustan (Suomi 2012, 54). Käsitteenä tasa-arvo ei kuitenkaan ole yksiselitteinen. Palveluiden kohdalla se voidaan tulkita joko mahdollisuuksien tai lopputuloksen tasa-arvoksi. (Kainulainen & Niemelä 1996, 31.)

Mahdollisuuksien tasa-arvolla tarkoitetaan yksilöiden tasavertaisia mahdollisuuksia toimia ja tehdä valintoja yhteiskunnassa. Suomalaisessa yhteiskunnassa käsite linkittyy vahvasti kansalaisuuteen ja kansalaisten yhtäläisiin oikeuksiin ja mahdollisuuksiin yhteiskunnan jäseninä. Kaikille kansalaisille pyritään mahdollisuuksien tasa-arvossa takaamaan yhdenvertaiset edellytykset palveluiden hankkimiseen. (Kainulainen & Niemelä 1996, 31.) Mahdollisuuksien tasa-arvo jättää vastuun myös yksilölle.

Lopputuloksien tasa-arvolla puolestaan tarkoitetaan yhteiskunnan resurssien tasaamista yksilöiden ja ryhmien välillä niin, että pystytään huolehtimaan siitä, että jokaisella yksilöllä ja jokaisella ryhmällä olisi saatavilla yhtäläiset palvelut. Pohjoismaisessa hyvinvointivaltiossa tämä tarkoittaa erinäisiä tulonsiirtoja ja tukijärjestelmiä, joilla tasataan ihmisten ja ryhmien välisiä tuloeroja. (Kainulainen & Niemelä 1996, 31.) Yhteiskunta ottaa lopputuloksien tasa-arvossa vastuun tasavertaisuuden takaamisesta. Tarkasteltaessa liikuntapaikkapalveluiden tasavertaisuutta tulisi arvioida nimenomaan lopputuloksien tasa-arvoa, mikäli halutaan saada selville väestön yhdenvertaisuus palveluiden osalta.

Yhteiskuntajärjestelmiä on monia erilaisia. Järjestelmät ovat syntyneet vuosisatojen ja vuosikymmenten aikana. Ne ovat kehittyneet koko ajan ja perustuvat yleensä joihinkin teorioihin. Suomalaista hyvinvointivaltiomallia on kehitetty järjestelmällisesti viimeisten vuosikymmenien ajan. Malli perustuu tasavertaisuuteen ja oikeudenmukaisuusperiaatteeseen, jossa jokaiselle kansalaiselle pyritään takaamaan mahdollisuudet hyvään elämään (Sihvola 2003, 199; Rawls 1971, 46–54). Liikunnan osalta monien rakenteiden voidaan katsoa kumpuavan kansalaisjärjestötoiminnasta, jota on myöhemmin hallinnollisesti lähdetty muokkaamaan (Chalip 1996, 9).

Juha Sihvola peilaa artikkelissaan *John Rawlsin oikeudenmukaisuusteoria* Rawlsin oikeudenmukaisuusteoriaa pohjoismaiseen yhteiskuntajärjestelmään. Oikeudenmukaisuusteoriaa pyritään toteuttamaan suomalaisen yhteiskunnan tasavertaisuusnäkökulmaa huomioidessa. Oikeudenmukaisuusteoria antaa ohjeita valtiolle, kuinka sen tulisi toimia taatakseen kansalaisten tasavertaisuuden. (Sihvola 2003, 199–204.)

Tasa-arvoisessa yhteiskunnassa valtio on oikeudenmukainen, kun se suojelee ja tukee tasapuolisesti kansalaisten pyrkimyksiä toteuttaa omia arvojaan ja ihanteitaan. Julkisen vallan onkin oltava puolueeton kansalaisten hyvää koskevien käsitysten suhteen. (Sihvola 2003, 200.) Rawlsin mukaan valtiota tulisikin rakentaa tietämättömyyden verhon takaa. Oikeudenmukaisuusperiaatteista tulisi sopia niin, että ihmiset kuvittelevat olevansa vasta rakentamassa oikeudenmukaista yhteiskuntaa. Tällöin ihmisten tulisi rakentaa sellainen yhteiskunta, jossa heidän olisi hyvä olla olosuhteista riippumatta. (Rawls 1971, 89.)

Rawlsin mukaan vapausperiaate tulee yhteiskunnassa turvata ensimmäisenä. Jokaiselle tulee turvata sellainen mahdollisimman laaja vapaus, joka voidaan sovittaa yhteen toisen samanlaisen vapauden kanssa. (Rawls 1971, 143–147; Sihvola 2003, 201.) Taloudelliset ja sosiaaliset erot, eli ihmisten asettaminen erilaiseen asemaan ensisijaisten asioiden suhteen, tulisi yhteiskunnassa olla hyväksyttävää silloin ja vain silloin, kun järjestely tuottaa huono-osaisempien kannalta parhaan mahdollisen tuloksen ja kun kaikilla on yhtäläinen mahdollisuus tavoitella erojen suhteen parempia asioita. (Sihvola 2003, 201.)

Rawls perustaakin ajatuksensa oikeudenmukaisuudesta ja tasa-arvosta vapauteen. Vapaudella hän tarkoittaa lähinnä liikkumisvapautta, sananvapautta ja poliittisen osallistumisen vapautta. Vapauden käyttö ja arvo ovat riippuvaisia henkilön kyvyistä ja sosiaalitaloudellisesta asemasta. Vapaus on tärkeä peruslähtökohta, mutta sen käyttömahdollisuuksia saa kuitenkin tasoittaa eroperiaatteen mukaisesti. Taloudellisia ja sosiaalisia resursseja onkin Rawlsin mukaan jaettava uudelleen niin, että jako on huono-osaisempien kannalta mahdollisimman hyvä. (Rawls 1971, 121–123; Sihvola 2003, 202–203.)

Rawls ei kuitenkaan hyväksy yhteiskuntaa, jossa on rajoitettu järjestelmä, joka poistaa vapauksia, mutta edistää hyvinvointia. Valtio saa kuitenkin verottaa, tehdä tulonsiirtoja ja parantaa heikompiensa asemaa. Se saa turvata heikompien aseman niin, että jättää samalla kyvykkäille vain kannustusvaikutusten kannalta välttämättömän osuuden. Verotuksen osalta tulisi toimia niin, että sillä edistetään maksimaalisesti hyvinvointia ja näistä tuloista tulisi mahdollisimman suuri osuus siirtää huonoimmassa asemassa oleville. (Rawls 1971, 175–176; Sihvola 2003, 203–204.) Näin pystytään takaamaan yksilöiden ja yhteisöjen mahdollisimman hyvä tasavertaisuus yhteiskunnan jäseninä

Suomalaisen yhteiskunnan rakentamisen yhtenä perusarvona on ollut kauan tasa-arvoisuusperiaate. Jo perustuslaissa määrätään yhtäläisestä mahdollisuudesta itsensä kehittämiseen (Sjöholm 2012, 38–39). Lisäksi muun muassa Matti Vanhasen II hallituksen hallitusohjelmassa todettiin, että suvaitsevaisuus ja mahdollisuuksien tasa-arvo ovat keskeisiä politiikan tavoitteita (Vanhasen II hallituksen hallitusohjelma 2007, 3). Suomessa erityisesti peruspalvelut on pyritty turvaamaan mahdollisimman tasapuolisesti jokaiselle. (Jauhiainen & Niemenmaa 2006, 95, 98, 100–101.)

Pohjoismaisessa hyvinvointivaltiossa keskeisenä lähtökohtana on siis tarjota hyvät peruspalvelut. Peruspalveluilla tarkoitetaan yksilön, mutta myös yhteisön toiminnan jatkuvuutta ylläpitävää toimintoa. Sen taustalla ovat ihmiselämän perustarpeet ja perusarvot. (Kainulainen & Niemelä 1996, 17.) Palveluita tuotetaan pohjoismaisessa yhteiskuntamallissa koko väestölle ja näin pyritään turvaamaan palveluiden tasavertaisuus. Myös liikunta kuuluu näihin peruspalveluihin. (Suomi 2012, 8.) Peruspalveluiden tulee olla saatavilla tasavertaisesti joka puolella maata. Aluekohtaisesti ne voidaan kuitenkin järjestää eri tavoin eri puolilla Suomea. (Kainulainen & Niemelä 1996, 33.) Koska peruspalvelut pyritään järjestämään tasavertaisesti ja liikunta kuuluu näihin peruspalveluihin, voidaan suomalaisen yhteiskunnan tavoitteena siis pitää liikuntapaikkapalveluiden tasavertaista saavutettavuutta eri puolilla Suomea.

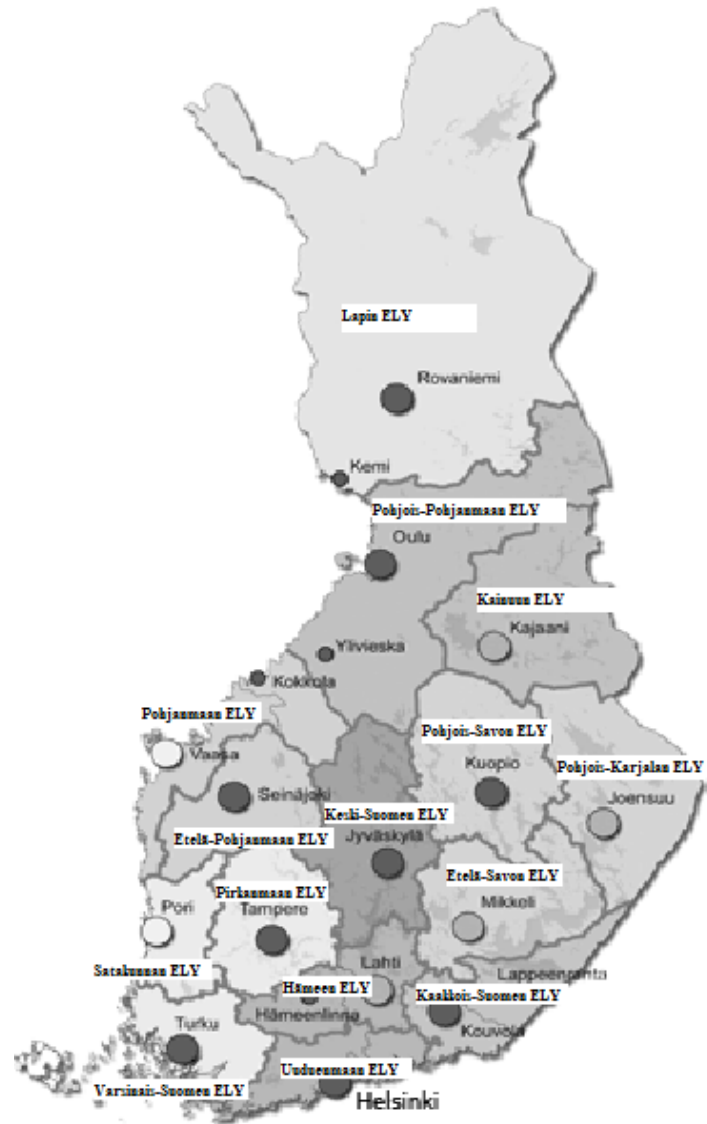
4. Suomi aluehallinnon murroksessa

Suomi on maantieteellisesti suuri maa. Väestömäärä ei ole kuitenkaan suuri ja maan väestö on varsin keskittynyttä Etelä-Suomeen. Esimerkiksi Helsingin seutukunnan alueella asuu noin neljännes koko Suomen väestöstä. (Jauhiainen & Niemenmaa 2006, 102–103.) Samalla maaseudut ovat tyhjentyneet muuttoliikkeen myötä ja eteläpainotteisen asumisen lisäksi suurin osa väestöstä asuukin nykyään kaupungeissa. (Pekkala 2000, 12.) Koska Suomi on maantieteellisesti melko suuri, alueellisella kehityksellä on Suomessa myös erityistä merkitystä (Tervo 2000, 401). Maantieteellisen koon ja aluekokonaisuuksien käsittäminen auttaakin ymmärtämään, miksi yhteiskunnassamme ilmenee alueellista epätasavertaisuutta eri julkisesti tuotetuissa palveluissa, kuten liikuntapalveluissa.

4.1. Aluehallintovirastot ja ELY-keskukset

Suomi oli vuosisatojen ajan hallinnollisesti jaettu eri osiin läänien avulla. Läänijako tuli Suomeen jo 1630-luvulla. Erinäisten muutosten jälkeen Suomi oli viimeiseksi jääneessä läänijaossa jaettu kuuteen lääniin: Etelä-Suomen, Länsi-Suomen, Itä-Suomen, Oulun, Lapin ja Ahvenanmaan lääniin. (Paasi 1999, 100–102.) Tästä jaosta kuitenkin luovuttiin vuoden 2010 tammikuun alussa, jolloin aluehallintovirastot ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset aloittivat toimintansa suomalaisen julkisen hallinnon alueellisina yksikköinä. (Aluehallinnon uudistamishanke 2010.)

Suomi on nykyään jaettu 15 ELY-keskukseen (kuvio 1) ja 6 aluehallintovirastoon. ELY-alueet on pääsääntöisesti jaettu maakuntajaon perusteella ja kattavat alueellisesti koko maan. ELY-keskukset myös muodostavat edellä mainittuja alueita suurempia kokonaisuuksia eri vastuualueiden ympärille. Esimerkiksi liikunnasta vastaakin tällä hetkellä kuusi ELY-keskusta, jotka kattavat maantieteellisesti koko Suomen alueen. Liikunnan ELY-keskuksia ovat Lapin, Pohjois-Pohjanmaan, Pohjanmaan, Varsinais-Suomen, Pohjois-Savon ja Uudenmaan ELY-keskukset. (ELY 2010a.) Näin ollen esimerkiksi Pohjois-Savon ELY-keskus vastaa myös Etelä-Savon ja Pohjois-Karjalan liikuntatoimen asioista (ELY 2010b).

Kuvio 1. ELY-keskukset (muokattu ELY 2010a).

Näin hallintoa keskitetään samalla huomioiden Suomi maantieteellisesti kattavasti (AVI:n arvio peruspalvelujen tilasta 2011, 176–177). Tämä on kuitenkin aiheuttanut keskustelua siitä, onko nykyinen järjestelmä toimivin takaamaan esimerkiksi liikunnan tasavertaisen huomioinnin eri ELY-alueiden välillä, kun jokaisella ELY-alueella ei ole liikunnasta vastaavaa omaa hallintoa. Valtion liikuntaneuvosto jättikin oman ehdotuksensa hallintouudistusta tehtäessä siitä, että liikunta tulisi ELY-keskusten sijaan sijoittaa aluehallintovirastojen alaisuuteen. Tällöin sen mielestä eri alueiden epätasa-arvoisesta asemasta ja mahdollisista johtosuhteiden epäselvyyksistä olisi päästy eroon. (Valtion liikuntaneuvoston lausunto 2009.) Liikunta-asioiden sijoittaminen aluehallintoviraston alaisuuteen olisi myös korostanut liikunnan asemaa peruspalveluna.

Aluehallintovirastojen tehtävänä onkin edistää ensisijaisesti juuri peruspalveluiden saatavuutta (Aluehallintovirasto 2011). Vuonna 2013 näyttäisi siltä, että liikunta olisi siirtymässä ELY-keskuksista aluehallintovirastojen alaisuuteen.

4.2. Kunnat palveluiden järjestäjinä

Toisena merkittävänä muutoksena Suomen alueellisessa kehityksessä on kuntien tekemä yhteistyö palveluiden järjestämisessä. Alueellista tasavertaisuutta onkin pyritty edistämään valtion toimesta ensin kunta- ja palvelurakennemuutoksen avulla eli niin sanotulla PARAS-hankkeella ja myöhemmin kuntauudistuksella, jonka onnistumista voimme arvioida vasta vuosien kuluttua. Eduskunnassa onkin käyty säännöllistä keskustelua kuntien palveluiden järjestämisen tehokkuudesta jo vuosien ajan (ks. Eduskunnan täysistunto 2011). Keskustelua on käyty siitä, mikä olisi tehokkain tapa järjestää palvelut kansalaisille.

Kuntauudistuksen ja palveluiden uudelleen järjestämisen tavoitteena on varmistaa koko maassa laadukkaat ja kansalaisten saatavilla olevat palvelut. Lisäksi tarkoituksena on lisätä tuottavuutta ja vähentää kuntien menoja. Käytännössä kysymys on siis siitä, että kuntaliitoksia pyritään edistämään ja/tai kokoamaan kuntia laajempia yhteistoimintamalleja palveluiden järjestämiseksi. Erityisesti opetussektorin ja sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita halutaan tuottaa joko useamman kunnan yhteistyöllä tai kuntia yhdistämällä. (Laki kunta- ja palvelurakennemuutuksesta 9.2.2007/169; Kuntauudistus 2011.)

Kuntien talous viimeisinä vuosina on ollut heikko. Kunnat ovat olleet velkakierteessä ja valtiovalta on pyrkinyt auttamaan niitä erilaisilla kuntatalouden pelastusohjelmilla. Kuntien heikkoa taloustilannetta pahentaa vielä ikärakenteen muutos, joka vaikuttaa heikentyvään huoltosuhteeseen. Monet sektorit ovat joutuneet tekemään säästöjä ja näin esimerkiksi myös liikunnasta on jouduttu säästämään useissa kunnissa. (Sjöholm 2012, 36.)

Myös liikunnan toimialalla on pyrkimyksenä kehittää laajempaa yhteistyötä palveluiden tuottamiseksi. Liikuntalaki ohjeistaakin kuntia kehittämään sekä paikallista että

alueellista yhteistyötä kuntalaisten liikunnan edistämiseksi (Liikuntalaki 18.12.1998/1054). Esimerkiksi kalliimpien liikuntapaikkojen, kuten jää- ja uimahallien, rakentaminen kahden tai useamman kunnan yhteistyöllä lisääntyneekin tulevaisuudessa. Tulevaisuudessa kuntapäätäjät joutuvat päättämään, mitä palveluja he pystyvät tuottamaan. Voi olla, että pohjoismaisessa hyvinvointivaltiomallissa julkisen sektorin tehtäväksi jää jatkossa tarjota esimerkiksi erityisesti matalankynnyksen palveluja yksityisen sektorin tuottaessa vaativampia liikuntapaikkapalveluja (Skille 2006).

4.3. Pohjoismaiset liikuntarakenteet

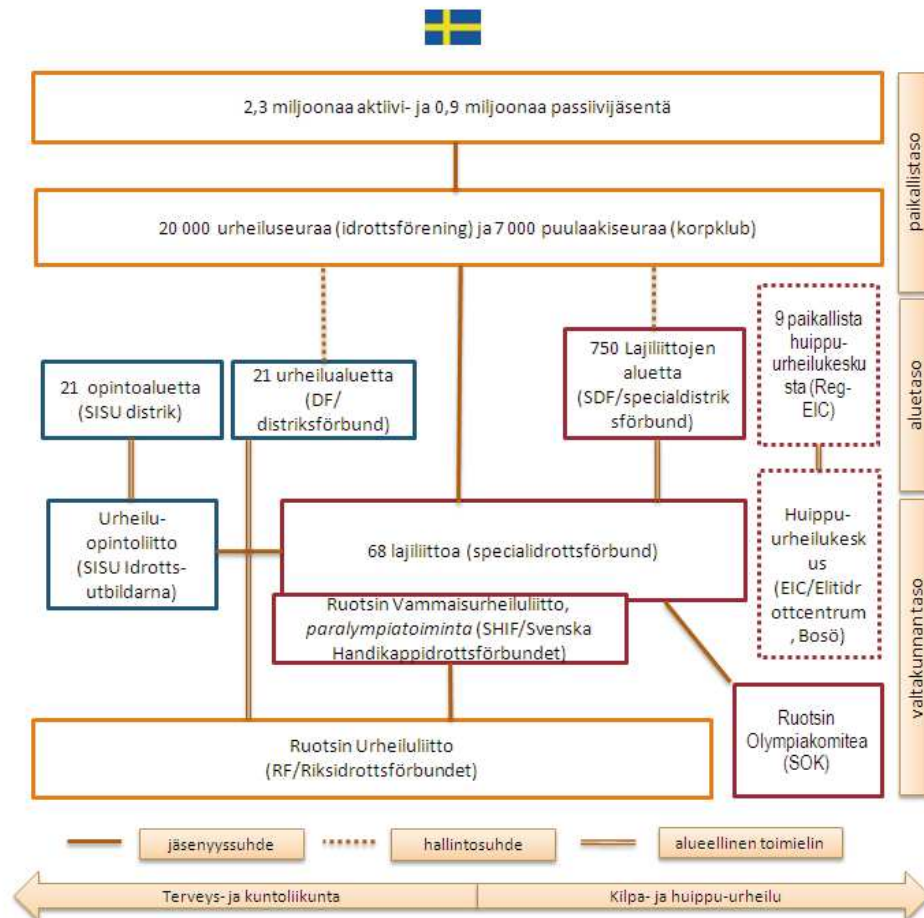
Puhuttaessa pohjoismaisesta hyvinvointivaltiosta voidaan luulla, että yhteiskuntarakenteet olisivat yhtenäiset esimerkiksi Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa. Monin osin rakenteissa on toki yhteneväisyyksiä, mutta järjestelmissä on myös rakenteellisia eroja. Keskeisenä yhtäläisyytenä on pyrkimys kaikille tarjottuun tasavertaisuuteen. Keinot tavoitteeseen pyrkimyksessä eroavat kuitenkin toisistaan. Esimerkiksi liikunta on järjestetty eri tavoin eri Pohjoismaissa. Esittelen seuraavassa lyhyesti ruotsalaisen ja norjalaisen liikuntajärjestelmän rakenteet, jotta suomalainen liikuntahallinto olisi peilattavissa muiden maiden vastaaviin rakenteisiin.

Verrattuna Suomen malliin sekä Ruotsissa että Norjassa liikuntahallinto on keskittyneempää (Mäkinen 2010, 9–11). Ruotsissa liikunnasta vastaavat Ruotsin urheiluliike (RF) ja Ruotsin Olympiakomitea (Riksidrottsförbund 2009, 1). Norjassa vastaavat organisaatiot ovat Norjan urheiluliitto ja olympiakomitea (NIF) (Enjolras 2004, 9). Näillä organisaatioilla on esimerkiksi merkittävä valta valtion määrärahoihin ja ylin päätäntävalta maiden urheiluhallinnossa. (Mäkinen 2010, 11; Bergsgard 2008).

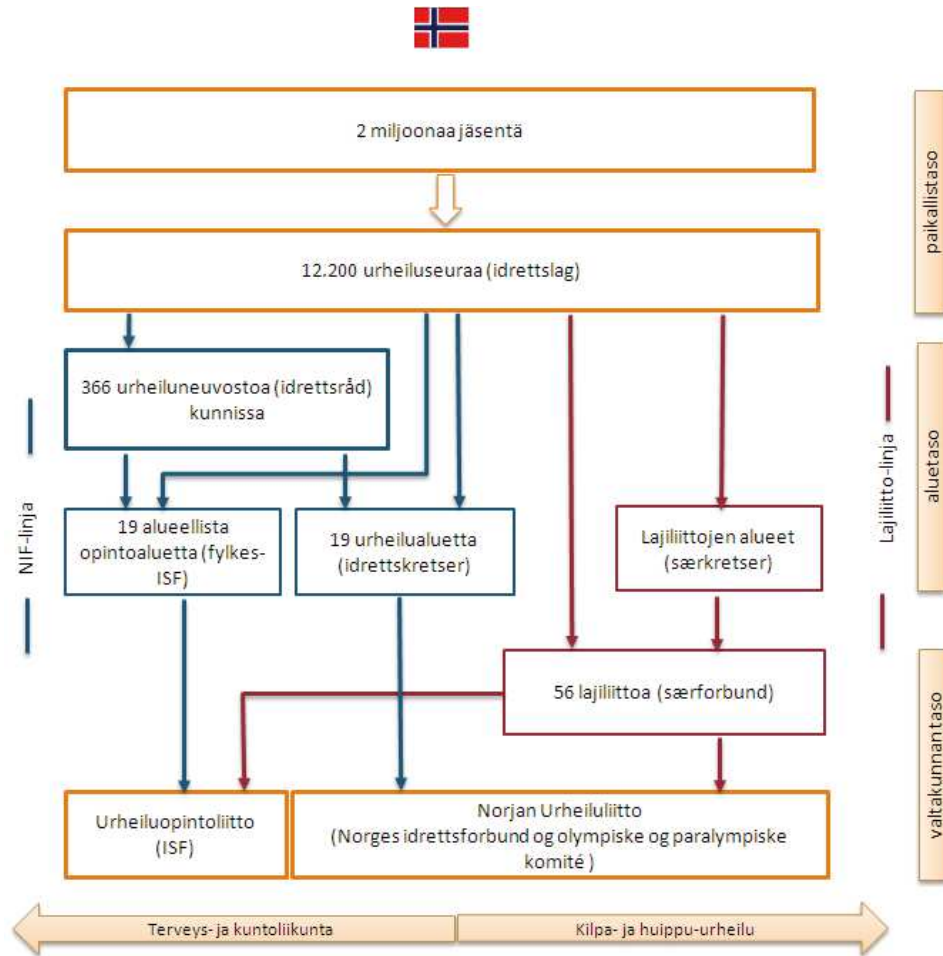
Suomessa valta on jakautuneempaa ja esimerkiksi alueellisilla asiantuntijaorganisaatioilla kuten ELY-keskuksilla on vastuullinen oikeus itsenäisesti päättää liikuntarakentamisen tuista (ks. Lämsä & Mäkinen 2012, 5). Ruotsissa ja Norjassa sen sijaan valta on keskittynyttä urheilun keskusjärjestöille (Mäkinen 2010, 14–17). Näin liikunnan aseman poliittisesta keskustelusta on päästy Norjassa eroon ja liikunnan etua on pystytty toteuttamaan yli puoluerajojen (Bergsgard 2005). Ruotsissa

ja Norjassa liikunta on pyramidimaisesti rakennettu ylhäältä hallittavammaksi. Näissä maissa ei ole, kuten Suomessa on, paljon taloudellisesti itsenäisesti toimivia organisaatioita, joita ei olisi alistettu keskusjärjestöjen alaisuuteen. (Mäkinen 2010, 14–17.)

Kuvioissa 2 ja 3 on tarkemmin kuvattu ruotsalaista ja norjalaista urheilujärjestelmää. Julkisen rakenteen osalta merkittävimmät erot ruotsalaisen ja norjalaisen urheilujärjestelmän kohdalla ovat siinä, että Norjassa varsin itsenäisellä ministeriön urheiluosastolla on keskeinen asema. Ruotsissa sen sijaan vastaavan valtion hallinnollisen ohjauksen määrä on lähes olematon. Siellä valtio ohjaakin urheilua enemmän parlamentaarisiin päätöksiin. Alueellisesta näkökulmasta huomionarvoista on, että Norjassa urheiluliiton ja olympiakomitean alaisuudessa ovat vahvat alueet, jotka edistävät kansanurheilua eri puolilla Norjaa. Ruotsissa järjestelmä on tältä osin keskittyneempää. (Mäkinen 2010, 9–14.)

Kuvio 2. Ruotsalainen liikuntajärjestelmä (Mäkinen 2010, 12).

Kuvio 3. Norjalainen liikuntajärjestelmä (Mäkinen 2010, 10).

Kokonaisuudessaan arvioituna liikunnan ja urheilun kenttä on eriytyneempää Suomessa kuin Ruotsissa ja Norjassa. Organisaatorakenne on Suomessa varsin pirstaloitunutta verrattuna Ruotsiin ja Norjaan, joissa eri organisaatiot on kytketty toisiinsa. Samanaikaisesti Suomessa kuitenkin valtion asema liikunta- ja urheilupolitiikassa on keskeisempi kuin muissa Pohjoismaissa. (Mäkinen 2010, 13–19.) Muissa Pohjoismaissa valta on alistettu Suomea enemmän urheilusta vastaaville urheilun keskusorganisaatioille (ks. Bergsgard 2005). Yhteistä kaikissa kolmessa maassa on se, että rahapelien tuotot muodostavat keskeisen rahoitusmuodon liikunnalle ja urheilulle. (Mäkinen 2010, 13–19.) Yhteistä kaikissa kolmessa maassa on myös se, että keskustelu liikunnan ja urheilun merkityksestä on ollut kiivasta (Gustafsson & Svensson 2004; Bergsgard & Rommetvedt 2006).

Valtion rahankäytön osalta Suomen, Ruotsin ja Norjan urheilumäärärahat jakautuvat eri tavoin. Ruotsissa lähes 70 % valtionvaroista kohdistetaan seuroille, lapsille ja nuorille.

Norjassa sen sijaan yli puolet valtion varoista käytetään liikuntapaikkarakentamiseen. Suomessa liikuntapaikkarakentamisen osuus on 19 % ja Ruotsissa valtio ei tue lainkaan liikuntapaikkarakentamista. Tuki on jätetty kuntien tehtäväksi. (Mäkinen 2010, 37–39.)

Yleisesti ottaen Norjassa ja Ruotsissa valtio käyttää enemmän rahaa liikuntaan kuin Suomessa. Keskeisenä syynä tähän on se, että urheiluliike saa huomattavasti enemmän tuloja rahapeleistä kuin Suomessa. Ruotsissa valtio tukee myös verovaroin liikuntaa toisin kuin Suomessa ja Norjassa. (Mäkinen 2010, 37–39.) Siellä yhteiskunnallinen keskustelu on johtanut urheilujärjestelmän kehittämiseen ja tuen lisäämiseen (ks. Peterson 2011, 1). Rahojen jaosta Ruotsissa ja Norjassa päättävät keskeiset urheiluliikkeet, kun Suomessa avustuksista päättävät joko opetusministeriöiden tai ELY-keskusten asiantuntijaorganisaatiot. (Mäkinen 2010, 37–39.) Alueellisesta näkökulmasta keskeistä on se, kuinka julkisen sektorin tuki saadaan siirrettyä paikallistason toimintaan. Tältä osin merkittävää onkin huomata, että Suomessa valtion ja kuntien antama tuki paikallistoimintaan on selkeästi pienempi kuin Ruotsissa ja Norjassa (Mäkinen 2010, 148).

Verrattaessa suomalaisen liikuntarakenteen alueellista osaamisen jakautumista Norjan vastaavaan järjestelmään huomataan, että Norjassa on haluttu Suomea enemmän keskittää osaamista Osloon kuin Suomessa Helsinkiin. Keskustelua Norjassa on käyty siitä, pitäisikö osaamista hajottaa myös alueellisesti tasaisemmin, mutta osaamista on haluttu keskittää, vaikka samanaikaisesti paikallistason toimintaa halutaankin tukea. (Mäkinen 2010, 110, 148; Bergsgard, Houlihan, Mangset, Nodland & Rommetvedt 2007, 192.)

Aluehallinto liikunnan osalta on Norjassa pitkään järjestetty Suomen tavoin. Maakunnissa viranhaltijat ovat vastanneet liikunnasta. (Skirstad & Felde 1996, 322.) Kolmitasoinen malli, jollaiseksi Suomenkin malli voidaan nähdä, on varsin yleinen läntisessä Euroopassa. Myös esimerkiksi Saksassa liikuntahallinto on jaettu kolmeen tasoon: keskushallintoon, aluehallintoon ja paikallishallintoon (Heinemann 1996, 165). Sen sijaan erilaisiakin ratkaisumalleja on. Muun muassa Ranskassa hallinto on ollut perinteisesti erittäin keskitettyä pääkaupunkiin (Michel 1996, 139). Yleisesti liikuntahallinnon osalta on tärkeä huomioida sekä se, kuinka hallinto on alueellisesti

järjestetty, mutta ennen kaikkea se, kuinka varat saadaan siirrettyä paikallistoimintaan niin, että se tukee alueellista kehitystä joka puolella maata.

5. Alueellisuus ja aluepolitiikka Suomessa

Suuressa osassa maata väestötiheys on pieni, ja näin ollen tällaisen harvaanasutun alueen markkinat ovat heikot takaamaan alueen taloudellista kehitystä. Suuremmat markkinat itsessään lisäävät myös hyvinvointia tällaisella alueella. Samanaikaisesti toisaalta kaupunkien kilpailukyky on vahva ja vahvistunut entisestään kaupungistumisen myötä. Väestö onkin vahvasti keskittynyt kasvaviin kaupunkikeskuksiin, jotka sijaitsevat erityisesti Etelä- ja Länsi-Suomessa. (Tervo 2000, 401, 405.) Samalla luonnollinen kehitys johtaa siihen, että alueelliset erot kasvavat, mikäli kehitystä ei ohjata ulkoisilla toimenpiteillä (Pekkala 2000, 12). Alueellinen bruttokansantuote asukasta kohti on hyvä mittari kuvaamaan alueellista kehitystä ja osoittaa sen, millaisia eroja eri alueiden välillä Suomessa taloudellisesti on. Alueellisista eroista johtuen tuloerojen tasaamiseen Suomessa on käytetty aluepolitiikkaa (Tervo 2000, 410). Länsimaisen hyvinvointivaltion tehtäväksi koetaankin tasaisten mahdollisuuksien takaaminen hyvinvointiin asuinpaikasta riippumatta (Sisäasiainministeriö 2007, 21).

Hyvinvointia on pyritty takaamaan joka puolelle Suomea käyttämällä aluepolitiikan keinoja. Aluepolitiikalla tarkoitetaan ”tietoista talouspoliittista toimintaa, jolla pyritään vaikuttamaan alueellisesti määrittävien kohteiden - paikkakuntien, seutujen, maakuntien ja valtioiden - taloudelliseen ja sosiaaliseen kehitykseen” (Jauhiainen & Niemenmaa 2006, 71). Aluepolitiikka voidaan vielä jakaa suureen ja pieneen aluepolitiikkaan. Tällöin suurella tarkoitetaan kaikkea julkisen vallan harjoittamaa resurssien siirtoa tukialueille ja pienellä varsinaisia aluepoliittisia toimia, eli politiikkaa, jonka tavoitteena on vaikuttaa aluerakenteen kehittymiseen esimerkiksi annetuilla tukirahoilla ja hankkeilla. (Tervo 2000, 410; Sisäasiainministeriö 2007, 3.) Taulukossa 1 on esitetty tarkemmin suuren ja varsinaisen aluepolitiikan vaikutuskeinoja.

Taulukko 1. Suuren aluepolitiikan ja varsinaisen aluepolitiikan keinot. (Foss, Johansen, Johansson & Svensson 2000, Sisäasiainministeriö 2007, 6 mukaan.)

Suuri aluepolitiikka	Varsinainen aluepolitiikka
Infrastruktuuuri	Erilaiset aluetuet
Maatalouspolitiikka	Maaseutupolitiikka
Työvoimapolitiikka	Kehitysaluepolitiikka
Koulutus	Alueelliset työllisyystuet
Puolustus ja turvallisuus	Kuljetustuet
Hyvinvointipolitiikka	Verovähennysoikeudet

Hyvinvointivaltion järjestämällä aluepolitiikalla on onnistuttu tasaamaan merkittävästi alueellisia tuloeroja (Pekkala 2000, 12). Tätä talouspoliittista toimintaa on Suomessa harjoitettu jossain muodossa jo 1960-luvun lopulta lähtien (Jauhiainen & Niemenmaa 2006, 71, 84). Alkusysäyksen politiikalle antoi pääministeri Urho Kekkonen vuonna 1952 kirjasellaan ”Onko maallamme malttia vaurastua?” (Viitala 1999, 86).

1970-luvulta lähtien Suomessa aluepolitiikan rooli selventyi, minkä jälkeen yhtenä tavoitteena oli taata tasapuolisesti kaikkien palveluiden jakaantuminen laajalti koko maahan (Jauhiainen & Niemenmaa 2006, 91). Esimerkiksi liikuntapaikkarakentamisessa tämä merkitsi sitä, että Itä- ja Pohjois-Suomi saivat alueellisesti eniten avustusta uusiin hankkeisiinsa 1970- ja 1980-luvuilla (Kokkonen 2010, 201–202). Heikossa taloudellisessa tilanteessa, kuten 1990-luvulla, tavoite tasapuolisesta kaikkien palveluiden tuottamisesta on kuitenkin vaihtunut lähinnä peruspalveluiden ja erityisesti lakisääteisten peruspalvelujen tasavertaiseen takaamiseen. Samalla taloudellinen ahdinko 1990-luvun alussa teki Suomesta entistäkin palveluelinkeinon nojautuvamman, mikä omalta osaltaan loi heikosta taloudellisesta tilanteesta huolimatta myös mahdollisuuksia. 2000-luvun vaihteessa palvelurakenne uudistui vielä niin, että esimerkiksi julkisen sektorin palveluiden tuottaminen alettiin kilpailuttaa, mikä näkyy osaltaan myös palveluiden alueellisessa esiintyvyydessä. Samanaikaisesti työllisyydellä ja työttömyydellä on nähty koko ajan selkeä suhde alueiden hyvinvointierojen muutoksiin. (Jauhiainen & Niemenmaa 2006, 95, 98, 100–101.)

Aluekehityksen arviointia voidaan aluetaloustieteessä lähestyä useasta näkökulmasta. Esimerkiksi professori Hannu Tervo on lähestynyt alueellista kehitystä

sijaintirakenteiden ja alue-erojen kautta. Tuotannon, työllisyyden ja väestön keskittävyyden tai hajauttavuuden arviointia hän kutsuu ”aluelähtöiseksi mittaukseksi”. Alueilla asuvien ihmisten elinoloja arvioitaessa käytetään mittareina puolestaan esimerkiksi tuotannon ja tulojen tasoa väestömäärää kohti, jolloin puhutaan ”ihmislähtöisestä mittaustavasta”. (Tervo 2000, 404.) Liikuntapaikkapalvelujen esiintymistä eri alueilla voidaan arvioida paremmin jälkimmäisen mittaustavan avulla. Jotta pystyisimme ymmärtämään, miten liikuntapaikkapalvelujen tasavertaisuus alueellisesta näkökulmasta toteutuu, on meillä oltava keinot myös vertailla näitä tuloksia yleiseen aluetaloudelliseen kehitykseen. Tärkeätä tässä tapauksessa onkin erityisesti arvioida palveluiden määrää ja niiden saavutettavuutta eri alueiden välillä.

Aluepolitiikan myötä aluekehitys Suomessa on kokonaisuudessaan mennyt siihen suuntaan, että alue-erot ovat pienentyneet, kun niitä arvioidaan ihmislähtöisesti, kuten yksittäisten henkilöiden tulojen kautta. Kehitys onkin ollut tässä suhteessa tuloeroja tasoittavaa erityisesti 1970- ja 1980-lukujen ja 1990-luvun alun aikana. Samanaikaisesti maantieteellisesti kehitys väestön osalta on kuitenkin ollut keskittyvää. Itse asiassa maaseudut tyhjenevät edelleen. Muuttoliike kaupunkeihin on ollut merkittävää 1960- ja 1970-luvuilta lähtien. Tuloeroihin se ei välttämättä vaikuta tulevaisuudessakaan, mutta tasapainoinen aluerakenne kärsii. Tyhjenemisprosessin myötä myös ihmisten elinolosuhteet heikkenevät tyhjenevillä alueilla. (Pekkala 2000, 12; Tervo 2000, 406–407.) Käytännössä tämä tarkoittaa myös sitä, että ihmisten mahdollisuudet palvelujen saatavuudessa saattavat jatkossa olla entistä epätasavertaisemmin jakautuneet, mikäli nykyinen kehitys jatkuu.

Käytännössä Suomen aluekehityksessä ei ole kuitenkaan tapahtunut merkittävää muutosta 2000-luvun aikana. Tulojen ensijako ja uudelleenjako ovat edelleen onnistuneet toimimaan aluekehityksen vakauttajana ja tasoittajana. Myös julkisella tuotannolla, joka on suunnattu heikoimmin muuten menestyneille alueille, on onnistuttu tasoittamaan alueellisia eroja. Vuosien 1994–2004 aikana alueelliset tuloerot näyttävät kaventuneen jopa niin, että 2000-luvun aikana kehitys olisi ollut tuloerojen pienenemisessä voimistuvaa. Muutokset ovat kuitenkin kaiken kaikkiaan olleet vähäisiä. (Sisäasiainministeriö 2007a, 21, 96.) Esimerkiksi Lapin ja Pohjois-Savon työttömyysluvut ovat pysyneet koko ajan maan keskiarvoa selvästi korkeammalla, mutta 2000-luvun aikana erot ovat hitaasti kaventuneet (Tilastokeskus 2010).

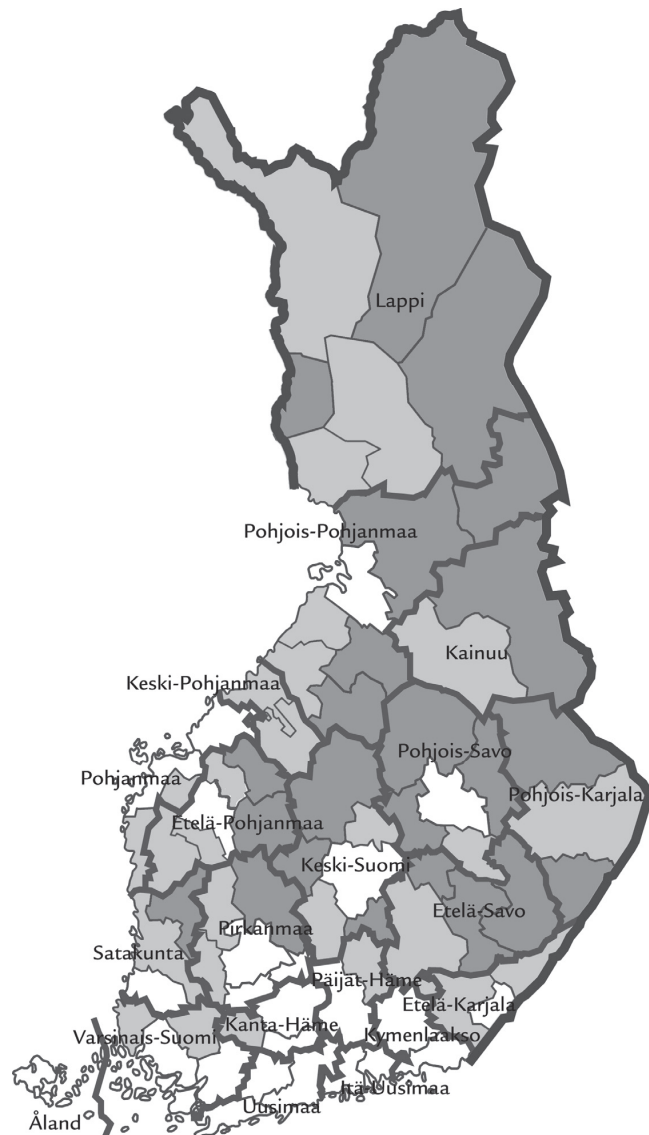
Taloudellisen kasvun jatkuessa Suomessa vuosina 2004–2007 talouden nousukautta onnistuttiin hyödyntämään joka puolella Suomea. Se näkyi talouden kehittymisenä myös maakunnissa. Perinteisesti maakuntien taloudelliset erot eivät ole välttämättä tasoittuneet noususuhdanteen aikana, vaan esimerkiksi sisäistä muuttoliikettä on yleensä juuri tällöin tapahtunut enemmän pääkaupunkiseudulle. Nyt kehitys oli kuitenkin maakunnittain tarkasteltuna aiempaa tasaisempaa eikä maakuntien välillä tapahtunut kovin merkittävää muuttoliikettä. Maakuntien sisällä tosin eriarvoistumista aiheuttavaa taloudellista keskittymistä maakuntakeskuksiin on edelleen tapahtunut. (Sisäasiainministeriö 2007b.) Palvelut keskittyvätkin vahvasti keskuksiin, josta tosin myös koko sitä ympäröivän alueen asukkaat hyötyvät (Palomäki & Mikkonen 1999, 70). Keskittyneen väestörakenteen seurauksena onkin mahdollista, että maaseutujen palvelujen tuottaminen muuttuu jatkossa entistä kriittisemmän arvioinnin kohteeksi. Tämä voi aiheuttaa myös sen, että luonnollisena kehityksenä ilman aluepolitiikkaa erot palveluiden saatavuudessa eri alueiden välillä voivat tulevaisuudessa edelleen kasvaa.

Kuvio 4 havainnollistaa Suomen alueellisen kehityksen tilaa. Sisäasiainministeriön tilastojen perusteella Suomen seutukuntien kehitystä on arvioitu jakamalla kunnat suotuisan kehityksen, normaalin kehityksen ja ongelmallisen kehityksen kuntiin. Tämä kehityskuva ilmentää kehitystä neljän tunnusluvun avulla: 1) työttömyys keskimäärin vuonna 2006, 2) bkt/asukas vuosina 2003–2006, 3) nettomuutto 2003–2005 ja 4) huoltosuhde vuonna 2010. (Sisäasiainministeriö 2007c, 29.) Vaikka seutukunnat eivät aivan suoraan ilmennäkään sitä tilannetta, mikä ELY-alueittain tarkasteltuna Suomen aluekehityksen tila on, antaa se mahdollisuuden alueelliseen tarkasteluun, koska seutukunnat ovat alueita maakuntien eli myös ELY-keskusten sisällä.

Ongelmallisimman kehityksen
seutukunnat (23) (tumma)

”Normaalin” kehityksen
seutukunnat (27) (harmaa)

Suotuisimman kehityksen
seutukunnat (24) (vaalea)

Kuvio 4. Kehityskuva seutukunnittain (Sisäasiainministeriö 2007c, 29).

Voimme kuviosta 4 huomata, että suotuisin kehitys on ollut maakuntakeskusten (Jyväskylä, Kuopio, Oulu ja Vaasa) lisäksi alueellisesti arvioituna Varsinais-Suomen ja Uudenmaan ELY-alueilla. Ongelmallisin kehityskuva on sen sijaan yleisesti ottaen Lapin, Kainuun, Pohjois-Karjalan, Etelä-Savon, ja Pohjois-Savon ELY-alueilla. Maakuntakeskusten muodostamia seutukuntia lukuun ottamatta näillä ELY-alueilla jokaisessa seutukunnassa kehityskuva on joko normaali tai ongelmallinen. Vastaavasti esimerkiksi Uudenmaan ELY-alueella olevien kaikkien seutukuntien kehityskuva näyttäytyy suotuisana. Samoin tilanne on suotuisa tai normaali kaikissa seutukunnissa Varsinais-Suomen, Kaakkois-Suomen ja Pohjanmaan ELY-keskusten alueilla. (Sisäasiainministeriö 2007c, 29.) Tämä tarkastelu osoittaaakin hyvin sen, että näillä mittareilla arvioituna Suomessa on taloudellisia eroja eri alueiden välillä.

6. Palveluiden alueellinen yhdenvertaisuus

Tarkastelen seuraavassa eri palveluiden alueellista yhdenvertaisuutta Suomessa. Kuten todettua eri alueet lähtevät maassamme erilaisista lähtökohdista tuottamaan palveluja kansalaisille. Palveluiden tuottamiseen vaikuttavat alueen väestörakenteen ja taloudellisten edellytysten lisäksi esimerkiksi maantieteelliset välimatkat. Onkin varsin luonnollista, että julkisen sektorin tuottamissa palveluissa on eroja alueiden välillä. Tämä eriarvoistuminen tuottaa kuitenkin ongelmia suomalaisen tasavertaisen hyvinvointivaltioihanteen kanssa.

Sisäasiainministeriön teettämässä, valtiosihteeri Antti Mykkäsen tekemässä, selvityksessä todetaankin, että julkisesti tuotettujen palvelujen saatavuus on välttämätöntä, kun halutaan huolehtia ihmisten ja alueiden välisestä tasa-arvosta. Tärkeiksi palveluiksi selvityksessä koettiin erityisesti hyvinvointi-, sivistys- ja turvallisuuspalvelut. (Sisäasiainministeriö 2007c, 16.) Perustuslaissa Suomessa on jo sinällään määrätty kansalaisten oikeudesta sosiaali- ja terveyspalvelujen tasapuoliseen saantiin (Perustuslaki 19.6.1999/731). Näiden ja muiden peruspalvelujen halutaankin olevan saatavilla tasapuolisesti yhteiskunnallisesta asemasta, ammatista tai asuinpaikasta riippumatta (Sisäasiainministeriö 2007c, 34).

Peruspalveluiden osalta alueellinen tasavertaisuus toteutuu Suomessa kohtuullisen hyvin, kuten osaltaan perustuslakikin velvoittaa. Joitakin eroja kuitenkin näissäkin palveluissa esiintyy. Koulutuspalveluissa alakouluikäisten lasten alueellisessa tasavertaisuudessa ei merkittäviä puutteita ole, mutta sen sijaan yläkouluikäisillä on havaittavissa eroavaisuuksia alueellisessa tasavertaisuudessa perusopetuksen läheisen saatavuuden suhteen. (Valtakunnallinen peruspalveluiden arviointiraportti 2004, 54). Lisäksi eroja ilmentävät perusopetuksen ryhmäkoot. Paras tilanne on Pohjanmaan ja Etelä-Pohjanmaan ELY-alueilla, kun taas heikoin tilanne on Uudenmaan ELY-alueella. (Peruspalvelujen tila 2010, 15.) Heikoimmassa asemassa koulumatkojen osalta ovat puolestaan itäisen Suomen ELY-alueiden koululaiset. Parhaimmassa asemassa ovat sen sijaan eteläisen Suomen ELY-alueiden asukkaat. (Valtakunnallinen peruspalveluiden arviointiraportti 2004, 54.)

Terveyspalvelut ovat niin ikään osittain epätasa-arvoisesti tuotettuja Suomessa, vaikka merkittäviä eroja ei alueellisesti esiinnykään. Syrjäisillä seuduilla on kuitenkin erityisesti pulaa ammattitaitoisista lääkäreistä. Tilanne on huonoin Kainuun ELY-alueella, jossa neljäsosa terveyskeskusten viroista oli täyttämättä vuonna 2006. Väestö myös sairastaa muuta maata enemmän näillä köyhemmillä alueilla. Kainuun, Pohjois-Savon ja Etelä-Savon ELY-alueilla terveystilanne oli vuonna 2006 kaikista heikoin. Terveystilanteen osalta tilanne on siinä mielessä heikko, että jopa huomattavia eroja maakuntien välillä on havaittavissa. Myös heikoimmassa taloudellisessa tilanteessa olevissa kunnissa terveyspalveluihin käytetyt menot kansalaista kohden olivat pääasiassa suuremmat Pohjois- ja Itä-Suomessa kuin Etelä- ja Länsi-Suomessa. (Sisäasiainministeriö 2007c, 35.)

Muut kuin koulutukseen liittyvät opetus- ja kulttuuripalvelut ovat varsin tasa-arvoisesti tuotettu ympäri Suomea. Esimerkiksi nuorisotiloja on hyvin ympäri Suomea ja taidelaitosverkosto on jakaantunut alueellisesti kattavasti. Eri kulttuuripalveluja onkin tuotettu kysyntään nähden hyvin alueellisesti tarkasteltuna koko maassa. Myös kirjastoja on maassamme jokaisessa kunnassa. Keskeisimpänä ongelmana kirjastojen kohdalla esiintyvyydessä ovat syrjäseutujen vähennetyt kirjastoautovuorot. (Peruspalvelujen tila 2010, 18–22.)

Kirjastoautovuorojen vähenemisen lisäksi kirjastopalveluissa esiintyy joitakin eroja eri alueiden välillä (AVI:n arvio peruspalvelujen tilasta 2011, 43–44). Syynä tähän ovat kuntien riittämättömät resurssit, jolloin kaikissa kunnissa ei ole varaa laadukkaisiin kaikkia aloja kattaviin palveluihin. Tällöin kunnissa joudutaan karsimaan niistä palveluista, jotka eivät ole laissa velvoitettuja. Näin ollen julkisin varoin tuotetut kirjastopalvelut ovatkin sellainen palvelu, joka on hyvin verrattavissa liikuntapalveluiden tuottamiseen. Toisaalta kirjastojen alueelliset erot palvelujen ja tiedon saatavuuden suhteen aiheuttavat kuitenkin tilanteen, jossa ihmisten yhtäläistä oikeutta tiedonsaantiin ja tasapuolisiin kirjastopalveluihin loukataan ja siinä mielessä lakisääteiset velvoitteet tasa-arvoisuudesta eivät täyty. (Valtakunnallinen peruspalveluiden arviointiraportti 2004, 82; Kirjastolaki 4.12.1998/904.)

Muiden peruspalveluiden kuin terveydenhuollon ja opetustoimen palveluiden osalta alueellisessa tasavertaisuudessa on isompia eroja. Esimerkiksi liikennepalveluissa

epätasavertaisuutta ilmenee eri puolilla maata. Liikenteen osalta erot johtuvat jälleen lähinnä pitkistä välimatkoista. Vaikka joukkoliikenneverkosto Suomessa onkin kattava, esiintyy heikosta kysynnästä johtuen alueellisia eroja. Lapin, Oulun ja itäisen Suomen ELY-keskuksissa joukkoliikennevuoroja pystytään näin ollen tuottamaan Etelä- ja Länsi-Suomea vähemmän. (Valtakunnallinen peruspalveluiden arviointiraportti 2004, 163.)

Poliisi- ja pelastuspalveluissa eroavaisuuksia esiintyi lähinnä siinä, että etäisyydet toimintakohteisiin ovat joko pidempiä tai kohteet ovat vaikeammin saavutettavia eri puolilla maata. Tällöin viranomaisen saapuminen tapahtumapaikalle kestää kauemmin erityisesti taajamissa ja suurissa kaupunkikeskuksissa. Näin ollen erityisesti Pohjois-Pohjanmaan, Kainuun, Lapin, Uudenmaan ja Kaakkois-Suomen ELY-alueilla ihmiset ovat muuta maata heikommassa asemassa poliisi- ja pelastuspalveluiden osalta. Myös erilaisissa muissa paloturvallisuuteen ja onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn vaadittavissa toimenpiteissä oli havaittavissa eroja niin, että erityisesti haja-asutusalueilla asuvat olivat muita heikommassa asemassa. Esimerkiksi väestöhälyttimien kuuluvuusalueeseen kuuluu Pohjois-Karjalassa ja Pohjanmaalla vain alle 50 % väestöstä, kun vastaavasti Länsi-Uudellamaalla samainen luku on 84 %. (Valtakunnallinen peruspalveluiden arviointiraportti 2004, 189, 191.)

Yleisesti ottaen voidaankin siis todeta, että eroja palveluissa eri ELY-alueiden välillä esiintyy jonkin verran. Erot alueiden välillä ovat kohtuullisen pieniä, mutta suuntaus näyttäisi olevan kuitenkin joidenkin valtionhallinnon asiakirjojen mukaan sellainen, että ainakin joillakin sektoreilla alueelliset erot ovat lisääntymässä. Vaikka julkinen valta onkin pyrkinyt takaamaan yhtäläiset elinolot ja palvelut kaikille, ei siinä ole näin ollen täysin onnistuttu. Kun tuotanto, väestö ja palvelut keskittyvät, johtaa tämä myös hyvinvoinnin eriarvoistumiseen. (ks. Liikuntapaikkarakentamisen suunta 2011 -asiakirja 2008, 19.) Näyttäisikin siltä, että samanaikaisesti kun alueelliset tuloerot ovat pienentyneet, ei vastaavaa kehitystä ole palveluiden osalta tapahtunut ainakaan kaikilla sektoreilla.

7. Liikuntapaikkapalveluiden yhdenvertaisuus

Liikuntalaki normittaa suomalaista liikuntaa. Se on keskeisin liikuntapolitiikan toteuttamisväline. Sen tarkoitus on ohjailta väestön liikuntakäyttäytymistä haluttuun suuntaan. Liikuntalain mukaan Suomessa ensisijaisesti julkisen sektorin tehtävänä on luoda edellytykset liikuntatoiminnalle ja urheilujärjestöt huolehtivat käytännön liikunnan järjestämisestä. (Liikuntalaki 1054/98; Suomi 2012, 22–23.) Kunnat ylläpitävätkin vuosittain liikuntapalveluja noin 700 miljoonalla eurolla ja kuntien liikuntatoimet työllistävät lähes 6000 ihmistä. Niiden tehtävänä on turvata liikuntapalveluiden mahdollisimman tasa-arvoinen saatavuus kaikille. (Sjöholm 2012, 37.)

Liikuntapaikkapalveluiden tasa-arvosta on tehty vuonna 2000 Kimmo Suomen johdolla tutkimus Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo. Tutkimuksessa selvitettiin, miten hyvin eri tasa-arvotekijät toteutuivat liikuntapaikkapalveluissa vuosina 1998–99, eli kuinka tasavertaisia kansalaiset olivat keskenään liikuntapaikkojen käytön saavutettavuudessa (Suomi 2000, 33). Saavutettavuudella tarkoitetaan sitä, että liikuntapaikka sijaitsee fyysisesti käyttäjien helposti saavutettavissa, vastaa toiminnallisilta ominaisuuksiltaan tarkoitustaan ja soveltuu laajojen käyttäjäryhmien tarpeisiin (Liikuntapaikkarakentamisen suunta 2011 -asiakirja 2008, 24). Suomi johti samasta aiheesta tehtyä seurantatutkimusta vuonna 2012, jossa selvitettiin, kuinka tasavertaisessa asemassa väestö liikuntapaikkapalveluiden suhteen oli vuosina 2008–09 ja millaisia muutoksia 10 vuodessa oli tapahtunut (Suomi 2012, 54).

Tasa-arvotekijöinä Suomen tutkimuksessa olivat sukupuoli, asuinpaikan koko, asuinympäristön laatu, taloudelliset tekijät, maantieteelliset sijaintitekijät, ikä, koulutus ja sosioekonomiset tekijät (Suomi 2000, 5; Suomi 2012, 54). Tarkastelen näistä tekijöistä tutkielmassani tarkemmin alueellista tasavertaisuutta, mutta on tärkeää ymmärtää myös, kuinka tasavertaisesti liikuntapaikkapalvelut yleensä Suomessa on tuotettu. Merkityksellistä on myös huomata, että liikuntapalvelut kuuluvat nykyisen tulkinnan mukaan peruspalveluihin (Peruspalvelujen tila 2010, 13).

Valtio tukee veikkausvoittovaroin suomalaista liikuntaa vuosittain merkittäväällä summalla. Vuonna 2008 tuki oli 130 miljoonaa euroa (OPM:n liikuntatoimen tilastot

2009, 11). Tämä tuki jakaantuu erilaisille toimijoille, hankkeisiin ja liikuntapaikkarakentamiseen, mutta käytännössä veikkausvoittovarojen kohdentaminen on keskeinen keino, jolla tasavertaista liikuntapalveluiden saavutettavuutta voidaan edistää (Liikuntapaikkarakentamisen suunta 2011 -asiakirja 2008, 29). Vaikka siis pääsääntöisesti kuntien tehtävänä onkin luoda edellytykset liikunnan harrastamiselle (Liikuntalaki 1054/98), on tästä syystä aluepoliittisessa mielessä syytä tarkastella myös valtion roolia liikuntapaikkapalveluiden tasavertaisuuden mahdollistajana.

Suomi ei määrittele omassa tutkimuksessaan erikseen käsitettä liikuntapaikkapalvelu. Tutkimuksessaan hän on kuitenkin selvittänyt tasa-arvon toteutumista eri liikuntapaikoilla ja eri liikunta-alueiden käytössä. Näitä liikuntapaikkoja ovat ulkokentät, sisäliikuntatilat, uimalat, maastoliikuntapaikat, erityisurheilulaitokset, eläinurheilalueet, kevyen liikenteen väylät ja veneilyalueet. Lisäksi Suomen voidaan katsoa sijoittavan käsitteen alle myös esimerkiksi penkkiurheilun, liikunnanohjauksen ja kahviopalvelut liikuntapaikoilla. (Suomi 2000, 41–53, 66, 169.) Käytän liikuntapaikkapalvelukäsitettä tutkielmassani Suomen tavoin. Liikuntapaikkapalvelulla tarkoitetaan tässä tutkielmassa kaikkia niitä palveluja, joita liikuntapaikoilla on. Näistä palveluista keskeisin on liikuntapaikka itse sen antamine mahdollisuuksineen.

Suomen tutkimuksen päätulos on se, että liikunnan tasa-arvo toteutuu varsin hyvin kaikkien tasa-arvotekijöiden osalta. Merkittäviä eroja tasa-arvoon aiheuttivat vain muutamat tekijät. Keskeisimmät näistä liikuntapaikkapalvelujen tasa-arvoon vaikuttavista tekijöistä Suomessa ovat koulutus ja maantieteellinen sijainti. Hyvin koulutetut liikkuvat heikosti koulutettuja enemmän. Selviä eroja havaittiin myös siinä, että opiskelijamiehet liikkuvat nuoria naisia enemmän. Yksittäisenä ryhmänä maanviljelijät ja heidän lapsensa ovat epätasa-arvoisimmassa asemassa muuhun väestöön verrattuna. Alueellisesta näkökulmasta arvioituna Itä- ja Pohjois-Suomen väestöllä on merkittävästi vähemmän mahdollisuuksia liikunnan harrastamisessa kuin Etelä- ja Länsi-Suomessa asuvilla. (Suomi 2000, 198.; Suomi 2012, 126–128.) Suurimpia eroja kansalaisten välillä onkin lähinnä siinä, millaisissa ympäristöissä ja miten kansalaiset haluavat liikkua (Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010, 9). Erityisliikunnan mahdollisuuksissa on sen sijaan merkittäviä eroja erikokoisissa kaupungeissa asuvilla kansalaisilla (Piispanen 2010, 50).

Maantieteellisen sijainnin vaikutuksella yhdenvertaisuuteen Suomen tutkimuksessa havaittiin siis joitakin eroja. Pohjois- ja Itä-Suomessa on selvästi vähemmän valinnanvaraa liikunnan harrastamisessa, minkä arvioitiin yksipuolistavan liikuntakulttuuria näillä alueilla. Maantieteellisellä sijainnilla ei sen sijaan nähty olevan oleellista merkitystä ulkokenttien, sisäliikuntatilojen, kevyen liikenteen väylien, erityisurheilulaitosten, eläinurheilualueiden ja veneilyalueiden käytössä. Uimaloissakin eroavaisuudet johtuivat lähinnä uimaloiden tyypistä. Maastoliikuntapaikkojen kohdalla maantieteellisellä sijainnilla oli sen sijaan sen verran merkitystä, että Etelä-Suomessa talviolosuhteista johtuen esimerkiksi hiihtolatuja käytettiin muuta maata vähemmän. (Suomi 2000, 41–57.) Sen sijaan liikuntapaikkojen saavutettavuudessa todettiin merkittäviä eroja. Itä- ja Pohjois-Suomen väestön todettiin olevan merkittävästi heikommassa asemassa kuin Etelä- ja Länsi-Suomen väestön. Liikuntapaikkojen valikoimassa on merkittäviä eroja eri puolilla Suomea. (Suomi 2012, 126–127.)

Peruspalvelujen arviointiraportin mukaan niin ikään liikuntapaikkapalvelut ovat pääsääntöisesti tasa-arvoisesti saavutettavissa ja vastaavat vallitsevaa kysyntää. Eroavaisuuksia syntyi lähinnä siinä, että syrjäisillä seuduilla uima- ja jäähallien saavutettavuus on kaupunkeja heikompi. Myös liikuntapaikkojen käyttömaksuissa todettiin suuria eroja, mikä eriarvoistaa kansalaisia. (Valtakunnallinen peruspalvelujen arviointiraportti 2006, 155.) Lasten liikunta on sen sijaan tasavertaisesti tuotettu koko Suomessa eikä alueellisia eroja ole ilmennyt (Peruspalvelujen tila 2010, 90).

Valtionvarainministeriön mukaan liikuntapaikkojen alueellisen yhdenvertaisuuden osalta tilanne on määrällisesti ja laadullisesti yleisesti ottaen hyvä. Jatkossa liikuntapaikkapalveluiden tasapuolinen saatavuus on kuitenkin turvattava poliittisesti. Tämä vaatii valtion tukea erityisesti peruskorjaushankkeisiin monilla alueilla. (Peruspalvelujen tila 2010, 19.) Vaikka Kimmo Suomen liikuntapaikkapalveluiden tasa-arvotutkimuksissa vuosina 2000 ja 2012 kysyntä ja tarjonta vastasivat yleisesti ottaen hyvin tosiaan, alueilla joissa ei ole tarjontaa ja joissa varallisuus ei riitä laadukkaiden palveluiden tuottamiseen, ei väestö myöskään tutkimuksen mukaan ollut tyytyväinen liikuntapaikkapalveluihin. (Suomi 2000, 180–200; Suomi 2012, 9.)

Yleisesti ottaen liikunnan alueellisuusnäkökulma on pyritty jo nyt huomioimaan kohtuullisesti vastaavilla aluepoliittisilla toimilla kuin yleisesti palveluiden osalta.

Jatkossa kuitenkin Suomen mukaan nykyistä liikuntapaikkarakentamisen tukijärjestelmää on suunnattava merkittävästi enemmän taloudellisesti heikommin menestyville alueille, mikäli halutaan turvata väestön yhdenvertaisuus liikuntapaikkapalveluiden osalta (Suomi 2012, 126).

Esimerkiksi liikunnan koulutusyksikköjä on kuitenkin jo nyt pyritty hajauttamaan ympäri Suomea (ks. Mumford 1938, Suomi 2012, 17 mukaan). Valtakunnallisten koulutusyksikköjen, kuten urheiluopistojen, lisäksi maassamme on näin myös alueellisia koulutuskeskuksia niillä alueilla, joilla ei valtakunnallisia yksikköjä ole. Näitä yksiköitä valtio tukee rahallisesti vuosittain noin 750 000 eurolla. Tällä tavoin halutaan edistää liikunnan koulutustoimintaa niillä alueilla, joilta valtakunnalliset koulutusyksiköt puuttuvat mahdollistaen tasavertaisemman aseman kaikille kansalaisille. Käytännössä koulutuskeskukset ovat näiden toimien myötä hyvin jakautuneet eri puolille Suomea. (OPM:n liikuntatoimen tilastot 2009, 35.)

Myös suomalaisen liikunnan palvelujärjestökenttä on jakautunut niin, että alueelliset järjestöt toimivat pitkälti ELY-alueiden mukaisilla toimialueilla (OPM:n liikuntatoimi 2009, 49). Esimerkiksi Keski-Suomen Liikunta ry. vastaa Keski-Suomen ELY-alueella tapahtuvasta Suomen Liikunnan ja Urheilun (SLU) alaisesta liikunnasta (Keski-Suomen Liikunta ry. 2011). Vuosittain näitä alueellisia järjestöjä tuetaan valtionavustuksilla yli 3,5 miljoonalla eurolla (OPM:n liikuntatoimen tilastot 2009, 49). Tällä tuella pystytään edistämään alueellisia liikuntapalveluja, kuten liikuntatapahtumia, kehittämishankkeita ja koulutustoimintaa eri puolilla Suomea (Keski-Suomen Liikunta ry. 2011). Myös erilaisilla hankkeilla valtio pyrkii edistämään alueellisen tasavertaisuuden toteutumista. Terveyttä edistävän liikunnan sekä lasten ja nuorten liikunnan aluehankkeisiin käytettiin vuonna 2009 valtionavustuksia yhteensä noin 500 000 euroa (OPM:n liikuntatoimen tilastot 2009, 82, 84). Myös liikuntapaikkarakentamista on tuettu suhteessa väestömäärään selvästi eniten Itä- ja Pohjois-Suomessa (Kokkonen 2010, 311). Näiden aluepoliittisten toimien perusteella voidaankin päätellä, että aluepolitiikka näkyy myös liikuntapalveluiden tuottamisessa eri puolilla Suomea.

Liikuntapaikkapalveluiden alueellinen yhdenvertaisuus onkin ollut selkeänä tahtotilana Suomessa. Muun muassa Matti Vanhasen II hallituksen hallitusohjelmassa todetaan seuraavaa: ”Kultturi-, liikunta- ja nuorisopolitiikkaa kehitetään koko maassa tavoitteena

alueellinen ja sukupuolten tasa-arvoisuus ja hyvä saavutettavuus.” (Vanhasen II hallituksen hallitusohjelma 2007, 31.)

Myös vuoden 2012 valtion tulo- ja menoarvion tavoitteissa liikunnan yhdenvertainen saavutettavuus on keskeisessä asemassa. Liikunta halutaan edistää ja huomioida sen edistämiseksi liikunnan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvonäkökulmat. Tavoitteena on turvata liikuntapalveluiden yhdenvertainen saavutettavuus Suomessa. (Suomi 2012, 10, 13.) Kimmo Suomen mukaan liikuntapaikkapalveluiden saavutettavuus on ollut keskeisessä asemassa liikuntapaikkojen avustuskohteita arvioitaessa. (Suomi 2012, 8–9.)

8. Tutkimustehtävä ja hypoteesit

Tutkimustehtävänäni on kuvailla, kuinka liikuntapaikkapalvelujen alueellinen yhdenvertaisuus toteutui Suomessa liikunnasta vastaavien ELY-keskusten laajennetuilla toimialueilla vuosina 1998–2009. Tarkoitukseni on siis erityisesti selvittää, kuinka yhdenvertaisessa asemassa kansalaiset olivat liikuntapaikkapalvelujen saavutettavuuden suhteen. Millaisia eroja esimerkiksi kansalaisten kulkemissa matkoissa käyttämilleen liikuntapaikoille esiintyi? Selvitän lisäksi, millaisia eroja eri liikuntapaikkaryhmien saavutettavuudessa liikunnan ELY-alueiden välillä oli.

Pyrkimyksenäni on myös vertailla liikuntapaikkapalveluiden alueellista yhdenvertaisuutta vuosien 1999 ja 2008 välillä. Millaisia eroavaisuuksia liikuntapaikkapalveluissa ja niiden käytössä on ilmennyt noin 10 vuodessa? Lisäksi kuvailen, millaisia eroja liikuntapaikkojen käytössä, niihin käytetyissä kustannuksissa ja kansalaisten kokemissa liikuntamahdollisuuksissa oli havaittavissa eri ELY-keskusten välillä. Kuvailen esimerkiksi, millaiset erilaiset esteet olivat syinä liikunnan harrastamattomuudelle eri puolilla Suomea. Tarkoitukseni on lisäksi arvioida sitä, millaisena liikuntapaikkapalvelujen alueellinen tasa-arvoisuus näyttäytyy Suomessa verrattuna valtionhallinnon tekemiin tavoitteisiin.

Aiempien tutkimusten ja yleisen aluetaloustieteen lähtökohtien perusteella ei näytä todennäköiseltä, että alueellinen yhdenvertaisuus toteutuisi täysin liikuntapaikkapalveluiden osalta. Tämän taustatiedon perusteella esitän seuraavat selitettävät hypoteesit, joita lähden tutkielmassani testaamaan (ks. Metsämuuronen 2005, 48).

- Etäisyys kansalaisen säännöllisesti käyttämälle liikuntapaikalle on pidempi Itä- ja Pohjois-Suomessa kuin Etelä- ja Länsi-Suomessa.
- Syyt liikunnan harrastamattomuudelle johtuvat Pohjois- ja Itä-Suomessa Etelä- ja Länsi-Suomeen verrattuna enemmän siitä, ettei haluttua lajia ole mahdollista harrastaa.
- Rakennetut liikuntapaikat ovat heikommin saavutettavissa, eli rakennettujen liikuntapaikkojen osalta kysynnän (käyttäjät alueella) ja tarjonnan (liikuntapaikat) suhde toteutuu heikommin, niillä ELY-alueilla, joilla

bruttokansantuote asukasta kohden on pienempi verrattuna taloudellisesti paremmin menestyviin alueisiin.

- Väestön liikuntamahdollisuudet ovat heikkomat niillä liikunnan ELY-alueilla, joissa kunnat käyttävät vähemmän rahaa liikuntaan kuin niillä alueilla, joissa käytetään enemmän rahaa liikuntaan.

9. Tutkimusaineisto ja -menetelmät

Liikuntapaikkapalveluiden alueellinen yhdenvertaisuus ei ole hahmotettavissa yksinkertaisella arkikielellä tai katsannolla. Tarvitaan näytteitä ja lukuja siitä, millaisena alueellinen tasavertaisuus näyttäytyy. Tähän tarpeeseen kvantitatiivinen tutkimus on hyvä keino. (Alkula ym. 1994, 21.) Ilman tätä kvantitatiivista analyysia ja esitystä olisi erittäin vaikea osoittaa, millaisia eroja liikuntapaikkapalveluiden alueellisessa tasavertaisuudessa Suomessa ilmenee. Pelkin laadullisen tutkimuksen keinoin olisikin vaarana, että arviot alueellisesta tasavertaisuudesta voisivat jäädä esimerkiksi vain ihmisten oman kokemuksellisuuden varaan (ks. Eskola & Suoranta 1998, 110). Tällöin ei pystyttäisi yleistettävyyteen, johon tällä kvantitatiivisella tutkimuksella pyritään (Alkula ym. 1994, 44, 215; Hirsjärvi, Remes & Sajajvaara 1996, 132–133).

Tutkimussuunnitelma ongelmanasetteluineen määrittelee vahvasti aineiston valintaa. (Alkula ym. 1994, 43.) Pro gradu -tutkielmassa tarkoitukseni on saada liikunnan ELY-keskuksittain selville liikuntapaikkapalveluiden alueellinen yhdenvertaisuus. Jotta saisin tietoa alueellisesta tasa-arvosta, tarvitsen tietoa kansalaisten liikuntamahdollisuuksista. Koska tutkimusta tehdessä ei luonnollisestikaan ole edellytyksiä kysyä yli viideltä miljoonalta suomalaiselta heidän liikuntapaikkapalveluiden käyttöönsä, on tyydyttävä sellaiseen otokseen, joka vastaisi mahdollisimman hyvin koko Suomessa asuvien kansalaisten joukkoa (Alkula ym. 1994, 44).

Hyödynnän tutkielmassani Kimmo Suomen Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo -tutkimuksessa (2000) ja Liikuntapaikkapalvelut ja väestön tasa-arvo -tutkimuksessa (2012) kerättyä postikyselyaineistoa. Postikyselyllä tarkoitetaan yksilölle suoritettua kyselyä, johon ei kohdistu suoraa kasvokkaista kontaktia kyselyn vastaajaan (Alkula ym. 1994, 68). Koska hyödynnän valmista aineistoa ja koska perustan tulkintani samoihin periaatteisiin, joilla Liikuntapaikkapalvelut ja väestön tasa-arvo -tutkimuksen aineisto on kerätty, ovat käyttämäni tutkimusmenetelmät aineiston keruun osalta samat kuin Suomen tutkimuksessa.

Suomi toteaa tutkimussuunnitelmassaan, että alueellinen tarkastelu vaatii laajan tutkimusaineiston, jotta aineistoa pystytään yksityiskohtaisesti tarkastelemaan

maakuntatasolla. Tilastollisena tietojenkäsittelymenettelynä on käytetty SPSS -tilasto-ohjelmaa. (Suomi 2008, 10.) Ollakseen menettelynä luotettava se vaatii niin sanotun research unitin mukaan esimerkiksi korrelatiivista muuttujien yhteyksien tarkastelua varten vähintään noin 20 koehenkilöä (Metsämuuronen 2005, 56–57).

Suomen tutkimuksessa aineiston on haluttu olevan kattava maakunnittain (20 kpl) ja esimerkiksi sukupuolen suhteen (Suomi 2008, 10). Jotta monipuolinen SPSS -tilasto-ohjelman hyödyntäminen olisi luotettavaa, edellyttää se Suomen arvion mukaan tässä tapauksessa yhteensä 4000 koehenkilövastaajaa (Metsämuuronen 2005, 56–57, 635; Suomi 2008, 10). Aikaisemmista isoista survey-tutkimuksista tiedetään, että kertakyselynä saadaan palautusprosentiksi noin 50 % yhden uusintakyselyn jälkeen (Alkula ym. 1994, 139). Kysely päätettiin lähettää 6000 ihmiselle. Vastaajat valittiin satunnaisotannalla kuitenkin niin, että satunnaisotantaa stratifioitiin alueellisuuden mukaan vastaamaan koko Suomea niin, että vastaajat jakaantuivat kuten Manner-Suomen väestökin on jakaantunut. (Suomi 2008, 11; Matilainen & Suomi 2012, 56).

Aineiston luotettavuutta on pyritty parantamaan Jyväskylän yliopiston Liikunnan kehittämiskeskuksessa kehitetyillä otantamenetelmillä. Valtakunnalliseen väestötietojärjestelmään on tehty 6000 henkilön stratifioitu poiminta, jolloin aineistosta on tehty koko Manner-Suomen väestöä vastaava. Näin aineiston pätevyys on varmistettu etukäteen parametreilla. Tutkimuksen otanta on kiintiöity siten, että se vastaa väestöä täsmällisesti sukupuolittain, alueittain, maakuntatasolla, iän mukaan, lapsiperheellisyyden mukaan ja sosioekonomisten tekijöiden suhteen. (Suomi 2008, 11; ks. Alkula ym. 1994, 113–114.) Kokonaisuudessaan aineisto vastaa siis erittäin hyvin maan väestöä iän, sukupuolen, äidinkielen ja elämäntilanteen mukaan. Ainoastaan tuloluokkien osalta vähempiosaiset vastasivat kyselyyn parempiosaisia vähemmän. (Matilainen & Suomi 2012, 60).

Aineiston keruussa on huomioitu myös ilmastolliset olosuhteet ja vuodenaika, koska näillä on liikuntapaikkapalveluiden tarjontaan ja kysyntään suuri vaikutus. Erityisesti ulkoliikuntapaikkoihin ja niitä korvaaviin sisäliikuntapaikkoihin näillä on vaikutusta. (Suomi 2008, 11; ks. Tirkkonen 2000, Suomen 2008, 11 mukaan.) Keskeisimmät ilmastolliset muutokset liikunnan harrastamisen kannalta ovat tuulisuus, aurinkoisuus ja

lämpötila (Bale 2003, Suomi 2008, 11, mukaan). Suomessa ennen kaikkea lumipeitteen esiintyvyys vaikuttaa lisäksi liikuntamahdollisuuksiin (Suomi 2008, 11).

Näin aineiston keruussa päädyttiin siihen, että se kerättiin 12 kuukauden aikana. Tällöin 6000 henkilön otos jakaantui niin, että yhdessä kuukaudessa tehtiin 500 koehenkilön postikysely uusintakyselyineen. Kysely kohdistettiin aina samalla tavalla maakunnittain kuin mitä olisi tehty 6000 kyselyn kertaotoksen kohdalla. Samalla vastausprosentin uskottiin lisääntyvän. (Suomi 2008, 12; Matilainen & Suomi 2012, 56.)

Vastausprosentti vuosina 1998–99 oli 49 %. Jälkimmäisessä kyselyssä vastausprosentti oli 37 %. Koska vastausprosentti jäi suhteellisen matalaksi vuosien 2008–09 kyselyssä, aineisto oli samalla vino sukupuolen ja iän suhteen. Näin sekä vanhempi että uudempi aineisto päätettiin oikaista vastaamaan koko maan arvoja sekä iän että sukupuolen suhteen. Jokaiselle kyselyaineiston havainnolle laskettiin painokerroin, joka oikaisi aineiston vinouden. Oikaisuun käytettiin Tilastokeskuksen tietopalvelua. (Matilainen & Suomi 2012, 56.) Tutkielmassani käytän selkeyden vuoksi jatkossa vuosia 1999 ja 2009 tarkoittaen kyselyitä, jotka tehtiin vuosina 1998–99 ja 2008–09.

Aineiston osalta voidaan sanoa, että sen ulkoinen luotettavuus, eli se kuinka aineiston perusteella voidaan tehdä yleistyksiä, on erittäin hyvä. Myös sisäinen luotettavuus, eli se kuinka aineisto vastaa tutkittavaa tarkoitusta on tutkielmani kohdalla hyvä. (ks. Alkula ym. 1994, 44.) Valmiin tutkimusaineiston käytön suuri etu on siinä, että aineisto on kerätty soveltuvia menetelmiä käyttäen eikä tarvita työläitä aineiston muunnoksia. Haittana mahdollisesti aiheeni ympärillä voi olla se, että on mahdollista, että joitakin minulle tärkeitä tarvittavia tietoja voi puuttua, jolloin aineistoa tulee tarvittaessa täydentää itse. (Alkula ym. 1994, 53, 55.) Koska täydennysten saaminen tähän kyselyaineistoon olisi tässä tapauksessa liian työlästä ja jopa mahdotonta, onkin tarvittaessa aineistoani täydennettävä muilla keinoin.

Tarkoitukseni ei olekaan nojautua pelkästään valmiiseen postikyselyaineistoon, vaan aikomukseni on hyödyntää väestön tasa-arvotutkimuksen tavoin myös muita numeerisia aineistoja. Aion erityisesti hyödyntää valmiita tilastoja Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan ylläpitämästä LIPAS-tietokannasta. Tästä tietokannasta on käytettävissä kuntien päivittämiä tietoja siitä, millaisia määriä liikuntapaikkoja eri

liikunnan ELY-alueilla on. Nämä tiedot tukevat tutkimuskysymykseeni vastaamista, vaikka LIPAS-tietokannan lukuihin onkin suhtauduttava osittain kriittisesti, koska niistä puuttuu osa liikuntapaikoista. Lisäksi hyödynnän lääninvirastojen tekemiä tilastoja siitä, miten eri puolella Suomea ELY-alueet ovat käyttäneet varoja liikuntaan. Lisäksi tutustun valtionhallinnon virallisiin asiakirjoihin vertaillen näyttäytyvää tasavertaisuutta tavoiteltuun tilanteeseen.

Kyselyaineiston lisäksi hyödynnän siis LIPAS-tietoihin perustuvia liikuntapaikkojen peittoprosentteja. Näitä kuvaan Liikuntapaikkapalvelut ja väestön tasa-arvo -tutkimuksessa käytetyillä kartoilla. Vertaan näitä tuloksia alueellisiin bruttokansantuotteisiin asukasta kohden. Kartoissa LIPAS-tietoihin perustuvat liikuntapaikat muodostavat tarjonnan ja väestö muodostaa kysynnän. Väestön postikyselyvastaukset muodostavat paikkatietojärjestelmän ominaisuustiedot, jolloin väestö on geokoodattu postiosoitteiden perusteella. Näin paikkatietojärjestelmään saadaan sekä liikuntapaikkojen sijaintitiedot että väestön asuintiedot. (Matilainen & Suomi 2012, 60–61.)

Väestön tasa-arvotutkimuksessa käytettiin ARC-GIS -ohjelmistoa liikuntapaikkojen peittoprosenttien tekemiseen. Sen avulla lähimmästä käytettävissä olevasta liikuntapaikasta ja vastaajan ilmaisemasta liikuntapaikan käyttöetäisyydestä tai vastaajan osoitteesta voidaan laskea kullekin liikuntapaikkaryhmälle käyttäjien keskimääräinen käyttöetäisyys. Käyttäjistä lasketaan se suhteellinen väestönosa, joka käyttää kyseistä liikuntapaikkaryhmää keskimääräisellä tai sitä lyhyemmällä käyttöetäisyydellä. Näin muodostuu peittoprosentti jokaiselle liikuntapaikkaryhmälle ja nähdään kuinka suuri suhteellinen osa väestöstä pystyy käyttämään kyseistä liikuntapaikkaryhmää vähintään keskimääräisellä käyttöetäisyydellä. (Matilainen & Suomi 2012, 56.)

Aineistonkeruun ja mittareiden jälkeen on syytä analysoida aineisto huolellisesti. Kvantitatiivisen tutkimuksen keskeisenä lopputuloksena on lopulta otoksesta saatujen tulosten yleistettävyyden, eli tavoitteena on saada tietoa perusjoukosta jollakin todennäköisyydellä. (Alkula ym. 1994, 215). Tavoitteenani onkin siis saada tietoa nimenomaan perusjoukosta eli Suomen kansalaisista ja heidän alueellisesta tasavertaisuudestaan liikuntapaikkapalvelujen suhteen. Hyödynnän tarkastelussani p-

arvoa, jolla tarkoitetaan todennäköisyyttä, että sama tulos, mikä on saatu testissä, saataisiin sattumalta. Yleisesti p-arvoa, joka on pienempi kuin 0,05 pidetään riittävänä todennäköisyytenä yhteydelle. Sillä tarkoitetaan, että tällöin on pienempi kuin 5 % mahdollisuus sille, ettei todellista eroa tuloksilla toisiinsa ole. (Tervonen 2013, 4–5.)

Suomen kyselytutkimuksen aineistosta on tehty yksi yhtenäinen SPSS-tiedosto, jota hyödynnän omassa tutkielmassani. Se perustuu neljään tutkimusaineistoon: 1. väestö – survey, 2. neljän suurimman ulkomaalaisryhmän haastattelut, 3. LIPAS – paikkatietoaineisto ja 4. Meteorologian tutkimuslaitoksen ilmastotietokannan tiedot. (Suomi 2008, 12–13.) Näistä survey-tutkimus ja LIPAS-aineisto ovat keskeisessä osassa omassa tutkielmassani. Aineiston tulosten tulkinnoissa ja kuvauksissa on käytetty yksittäisten muuttujien välisiä korrelatiivisia tarkasteluja, faktorianalyysejä, monimuuttujamenetelmiä, interkorrelaatiomatriiseja, frekvenssianalyyseja ja ristiintaulukointeja. (Suomi 2008, 13.)

10. Tulokset

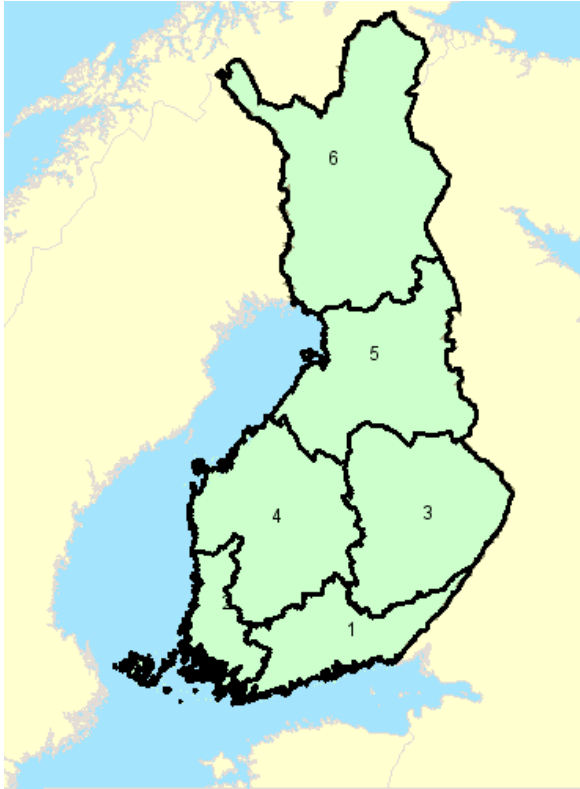
Kansalaisille tehdyllä kyselyllä liikuntapaikkapalveluiden saavutettavuudesta saadaan selville ennen kaikkea se, millaisiksi kansalaiset kokevat omat mahdollisuutensa liikunnan harrastamiseen. Joku esimerkiksi voi kokea mahdollisuutensa liikunnan harrastamiseen heikoksi, vaikka ulkoapäin tarkasteltuna hänen mahdollisuutensa olisivatkin muihin kansalaisiin verrattuna hyvät. Näin ollen tuloksia tulkitessa on muistettava se, että kyselyillä on saatu selville nimenomaan kansalaisten omat tuntemukset harrastusmahdollisuuksista. Otoksoon kuitenkin ollessa suuri ja vastausasetelman ollessa sama jokaiselle vastaajalle on tutkimusasetelmassa päästy tilanteeseen, jossa vastauksista saadaan ammennettua tietoa siitä, millaisia eroja eri puolella Suomea liikuntapaikkapalveluissa esiintyy.

Tarkastelen jatkossa alueellista tasavertaisuutta liikunnan ELY-alueiden kautta (kuviot 5.). Aluejako jäljittelee opetus- ja kulttuuriministeriön omaa aluehallintoa, joka perustuu historiallisiin maakuntiin. Selvyyden vuoksi käytän hieman erilaisia nimikkeitä. Vaikka vuonna 1998 aluejako olikin erilainen, puhutaan jatkossa nykyisen aluehallinnon alueista, mikä onnistuu siitä syystä, että vastaukset ovat geokoodattu kunnittain. (ks. Suomi 2012, 65.)

Tutkielmassa käyttämäni aluejako:

1. **Etelä-Suomi** = Uudenmaan maakunnat, Kymenlaakson maakunta, Etelä-Karjalan maakunta, Päijät-Hämeen ja Etelä-Hämeen maakunta.
2. **Lounais-Suomi** = Satakunnan ja Varsinais-Suomen maakunnat
3. **Itä-Suomi** = Pohjois-Savon, Etelä-Savon ja Pohjois-Karjalan maakunnat
4. **Sisä-Suomi** = Keski-Pohjanmaan, Pohjanmaan, Etelä-Pohjanmaan, Keski-Suomen ja Pirkanmaan maakunnat
5. **Oulu** = Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun maakunnat
6. **Lappi** = Lapin maakunta

Jatkossa käytän yllämainittua aluejakoa. Tällöin tarkoitan kyseisiä alueita käyttäessäni lihavoidulla olevia nimityksiä.

Kuvio 5. Liikunnan ELY-alueet. (Patio 2013)

10.1. Yleinen tyytyväisyys liikunnan harrastamismahdollisuuksiin eri puolilla Suomea

Yleinen tyytyväisyys liikunnan harrastamiseen on pysynyt 10 vuoden tarkastelujaksolla lähes samalla tasolla. Taulukossa 2 on esitelty alueittain yleinen tyytyväisyys liikunnan harrastamismahdollisuuksiin. Vastaajilta kysyttiin, pystyvätkö he harrastamaan liikuntaa niin paljon kuin haluavat. Kun vuonna 1999 kaikista vastaajista 66 % koki pystyvänsä harrastamaan liikuntaa niin paljon kuin halusi, oli 10 vuotta myöhemmin vastaava luku edelleen 66 %. Alueellisia eroja liikunnan ELY-alueiden välillä ilmenee, mutta erot ovat kuitenkin varsin pieniä. Huomionarvoista on kuitenkin huomata se, että tietyissä osissa Suomea harrastusmahdollisuuksissa on tapahtunut muutoksia.

Taulukko 2. Yleinen tyytyväisyys liikunnan harrastamismahdollisuuksiin.

	1999		2009		p-arvo
	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	
Lappi	73 %	27 %	64 %	36 %	0,168
Oulu	63 %	37 %	69 %	31 %	0,174
Sisä-Suomi	64 %	36 %	65 %	35 %	0,671
Itä-Suomi	64 %	36 %	65 %	35 %	0,897
Lounais-Suomi	65 %	35 %	70 %	30 %	0,148
Etelä-Suomi	68 %	32 %	66 %	34 %	0,291
Suomi	66 %	34 %	66 %	34 %	0,750

Vuonna 1998 kaikista vastaajista Lapin ELY-alueella asuneet kokivat harrastusmahdollisuutensa selvästi muuta Suomea paremmiksi. Lapissa asuvista 73 % koki pystyvänsä harrastamaan liikuntaa niin paljon kuin halusi, mikä on maan keskiarvoa 7 prosenttiyksikköä korkeampi luku. Esille nouseva vastakkainasettelu on se, että Etelä-Suomen alueella tyytyväisyys liikuntamahdollisuuksiin vuonna 1999 oli toiseksi paras. Minkään alueen tyytyväisyys ei ollut kuitenkaan merkittävästi maan keskiarvoa heikompi.

Tarkastelujakson aikana tapahtui joitakin alueellisia muutoksia, jotka eivät kuitenkaan olleet tilastollisesti merkitseviä. Suurin muutos oli se, että Lapin alueella vastaajista vuonna 2009 enää 64 % oli tyytyväisiä liikuntamahdollisuuksiin. Muutos vuoden 1999 tilanteeseen on 9 prosenttiyksikköä (p-arvo: 0,168). Syynä tähän voivat olla alueen työllisyystilanteen heikkeneminen, harrastusmahdollisuuksien kapeneminen ja ikärakenteen muutokset (Suomi 2012, 62).

Tilanne ei kuitenkaan ole yksiselitteinen, sillä samanaikaisesti Oulun ELY-alueella, jossa Oulun kaupunkia lukuun ottamatta olosuhteita voidaan pitää monin tekijöin Lapin kaltaisina, harrastusmahdollisuuksien koettiin parantuneen. Oulun ELY-alueen vastaajista 69 % koki pystyvänsä harrastamaan liikuntaa haluamansa määrän. Muutos 10 vuotta aiempaan oli lisäystä 6 prosenttiyksikköä (p-arvo: 0,174). Oulun ELY-alueen kohdalla muutoksen yhtenä tärkeänä tekijänä lienevät Oulun kaupungin merkittävät panostukset liikuntaan (ks. Epäilys & Sjöholm 2012, 49–53.). Myös muualla Oulun ELY-alueella harrastusmahdollisuudet koettiin hyviksi. Selkeän selityksen antaminen

Lapin tilanteen heikkenemiseen ei olekaan helppoa, koska myös esimerkiksi Itä-Suomessa edellytysten koettiin pysyneen vuoden 1999 tasolla.

Oulun ELY-alueen lisäksi toinen myönteinen muutos tapahtui Lounais-Suomen ELY-alueella. Liikunnan harrastamisen edellytysten koettiin parantuneen, mikä nosti vuoden 2009 tarkastelussa alueen harrastusmahdollisuudet Suomen parhaimmiksi. Vastaajista 70 % koki voivansa harrastaa liikuntaa haluamansa määrän.

Vuoden 2009 tilannetta tarkasteltaessa huomataan se, etteivät edelleenkään minkään alueen harrastusmahdollisuudet olleet maan keskiarvoa selvästi heikommat. Kun koko maassa 66 % vastaajista koki harrastusmahdollsuuutensa hyviksi, heikoimmilla alueilla vastaava luku oli 64 %. Heikoimmiksi edellytykset liikuntaan koettiin Lapissa, Itä-Suomessa ja Sisä-Suomessa. Edellytykset olivat kuitenkin heikoimmillakin alueilla siis vain 2 prosenttiyksikköä heikommat kuin esimerkiksi Etelä-Suomessa ja verrattuna koko maan keskiarvoon. Näin ollen voidaankin todeta liikunnan harrastusmahdollisuuksien olleen vuonna 2009 Itä- ja Pohjois-Suomessa hivenen Länsi-Suomea ja Oulun ELY-aluetta heikommat. Samalla voimme todeta myös sen, ettei merkittäviä alueellisia eroja väestön kokemissa liikunnan harrastusmahdollsuuksissa ja tältä osin liikuntapaikkapalveluiden saavutettavuudessa Suomessa vuonna 2009 esiintynyt.

Tulokset osoittavat sen, että erityisesti Lapissa tyytyväisyys liikunnan harrastamismahdollsuuksiin on laskenut ja, etteivät Lapin liikuntapaikkapalvelut ole kehittyneet vastaavalla tavalla kuin muun Suomen liikuntapaikkapalvelut. Tämä heijastelee samaa kehitystä, mitä on tapahtunut muidenkin palveluiden osalta. Tyytymättömyyden kasvu kyseisillä alueilla onkin hyvä mittari alueellisen eriarvoisuuden kasvun osoittamiseen (Suomi 2012, 62), mutta muutoksen lisäksi vähintään yhtä tärkeää on tarkastella vuoden 2009 tilannetta, kun pyritään arvioimaan sitä, kuinka tasavertaisessa asemassa kansalaiset liikuntapaikkapalveluiden suhteen Suomessa ovat. Kun tarkastellaankin pelkästään vuoden 2009 tilannetta, voidaan todeta, että erot alueiden välillä ovat pienet. Ne ovat itse asiassa jopa pienentyneet 10 vuoden tarkastelujakson aikana.

10.2. Liikunta-aktiivisuus

Liikunta-aktiivisuuden osalta huomionarvoista on se, etteivät kansalaisten kokemat mahdollisuudet liikunnan harrastamiseen (luku 10.1.) ja liikunta-aktiivisuus (taulukko 3) ole alueellisesti tarkasteltuna suorassa suhteessa toisiinsa. Kun esimerkiksi Lapissa koettiin liikuntamahdollisuudet vuonna 1999 parhaimmiksi koko Suomessa, liikuttiin siitä huolimatta Lapissa samana vuonna alueittain tarkasteltuna ajallisesti vähinten. Vastaajilta kysyttiin, kuinka paljon he harrastavat liikuntaa viikossa (h/viikko).

Taulukko 3. Liikunta-aktiivisuus.

	N	1999	N	2009	Muutos	p-arvo
Lappi	104	3:10	75	3:35	0:25	0,399
Oulu	377	3:18	210	3:46	0:28	0,116
Sisä-Suomi	592	3:24	501	3:45	0:21	0,100
Itä-Suomi	346	3:23	237	3:33	0:10	0,590
Lounais-Suomi	371	3:12	301	3:21	0:09	0,569
Etelä-Suomi	957	3:39	869	3:52	0:13	0,569
Suomi	2747	3:26	2193	3:43	0:17	0,005

Liikunta-aktiivisuus on ollut Suomessa kohtalaisen samalla tasolla eri puolilla Suomea. Etelä-Suomessa aktiivisuus oli vuonna 2009 keskimäärin 3 tuntia 52 minuuttia. Myös Oulussa ja Sisä-Suomessa ihmiset liikkuvat lähes yhtä paljon. Heikointa liikunta-aktiivisuus oli Lounais-Suomessa, jossa ihmiset liikkuvat viikossa yli 30 minuuttia vähemmän kuin Etelä-Suomessa.

Yleisesti ottaen liikunta-aktiivisuus on kasvanut 10 vuodessa. Vuonna 2009 väestö liikkui viikossa 17 minuuttia enemmän kuin vuonna 1999. Muutos on tilastollisesti merkitsevä (p-arvo: 0,005). Liikunta-aktiivisuus kasvoi jokaisella alueella, mutta muutokset olivat varsin pieniä. Suurinta kasvu oli Oulun ELY:n alueella, jossa ihmiset liikkuvat vuonna 2009 keskimäärin 28 minuuttia enemmän kuin vuonna 1999 (p-arvo: 0,116).

Oleellista on huomata se, ettei liikunta-aktiivisuus ole suorassa suhteessa ihmisten kokemien harrastusmahdollisuuksien kanssa alueellisesti tarkasteltuna. Etelä-Suomen ja Lapin eroavaisuus liikunta-aktiivisuudessa ei olekaan suoraan selitettävissä ihmisten kokemien liikunnan harrastusmahdollisuuksien perusteella. Myöskään Sisä-Suomen

kasvanut liikunta-aktiivisuus ei näy ihmisten kokemissa harrastusmahdollisuuksissa selkeänä kasvuna. Voidaankin siis todeta, että liikunta-aktiivisuus on usean asian summa eikä seurausta pelkästään siitä, kokevatko ihmiset pystyvänsä harrastamaan liikuntaa haluamansa määrän. Kyseeseen tulevat esimerkiksi ihmiset, jotka kokevat liikuntamahdollisuuksien olevan hyviä, mutta eivät jostain syystä halua harrastaa liikuntaa, vaan käyttävät vapaa-aikansa muutoin.

10.3. Esteet liikunnan harrastamiselle

Liikunnan harrastamismahdollisuuksissa vuonna 2009 oli vain pieniä eroavaisuuksia eri puolilla Suomea. Kehityssuunta alueiden välillä tosin näyttäytyi varsin erilaisena. Myös liikunta-aktiivisuuden osalta erot alueiden välillä olivat pienet. Tosin ne olivat suuremmat kuin harrastusmahdollisuuksien välillä. Selvää syy-seuraus -suhdetta harrastusmahdollisuuksien ja liikunta-aktiivisuuden välille on kuitenkin vaikea muodostaa. Näin ollen esteet korkealle liikunta-aktiivisuudelle johtuvat useasta tekijästä. Esteet liikunnan harrastamiselle ovatkin varsin erilaiset eri puolilla Suomea ja kuvaavat erittäin hyvin niitä taustatekijöitä, joihin ihmisten liikunnan harrastamisen edellytykset liittyvät. Liikunnan harrastamisen esteet on esitetty alueittain taulukossa 4. Vastaajilta kysyttiin, mitkä ovat 3 tärkeintä estettä liikunnan harrastamiselle.

Taulukko 4. Esteet liikunnan harrastamiselle.

3 tärkeimmän joukossa	Lappi	Lappi	Muu-	Oulu	Oulu	Muu-	Itä-	Itä-	Muu-
	99	09	tos	99	09	tos	Suomi 99	Suomi 09	tos
Ajan puute	10 %	12 %	2 %	19 %	18 %	-1 %	22 %	23 %	1 %
Työ	14 %	14 %	0 %	19 %	17 %	-2 %	22 %	19 %	-4 %
Sairaus	18 %	18 %	0 %	15 %	18 %	2 %	15 %	16 %	1 %
Perhesyyt	5 %	13 %	8 %	11 %	14 %	3 %	14 %	12 %	-1 %
Matkat	13 %	9 %	-4 %	12 %	9 %	-3 %	5 %	10 %	5 %
Kalleus	10 %	4 %	-6 %	8 %	5 %	-3 %	8 %	9 %	1 %
Ei sopivaa lajeja	16 %	17 %	1 %	7 %	5 %	-2 %	6 %	4 %	-2 %
Laiskuus	4 %	8 %	4 %	5 %	9 %	4 %	6 %	4 %	-2 %
Sää	8 %	3 %	-4 %	3 %	1 %	-2 %	2 %	0 %	-2 %

3 tärkeimmän joukossa	Sisä-	Sisä-	Muu-	Lounais-	Lounais-	Muu-	Etelä-	Etelä-	Muu-
	Suomi 99	Suomi 09	tos	Suomi 99	Suomi 09	tos	Suomi 99	Suomi 09	tos
Ajan puute	20 %	25 %	5 %	23 %	24 %	1 %	24 %	28 %	3 %
Työ	19 %	18 %	-1 %	20 %	13 %	-7 %	18 %	19 %	1 %
Sairaus	13 %	11 %	-3 %	16 %	21 %	5 %	12 %	13 %	0 %
Perhesyyt	13 %	14 %	1 %	14 %	13 %	-1 %	13 %	13 %	0 %
Matkat	9 %	6 %	-3 %	7 %	5 %	-2 %	8 %	7 %	-1 %
Kalleus	7 %	7 %	0 %	6 %	7 %	1 %	8 %	8 %	0 %
Ei sopivaa lajeja	8 %	11 %	3 %	7 %	9 %	2 %	6 %	4 %	-2 %
Laiskuus	6 %	8 %	1 %	5 %	7 %	2 %	7 %	6 %	0 %
Sää	2 %	0 %	-2 %	0 %	1 %	1 %	3 %	1 %	-2 %

Alueellisesti tarkasteltuna muutokset vuosien 1999 ja 2009 välillä olivat suurempia Lapissa, Oulussa ja Itä-Suomessa kuin Sisä-, Lounais- ja Etelä-Suomessa. Tämä osoittaa sen, että liikuntaelämä on pysyvämpää väestötiheillä alueilla ja

muutosherkempää väestömuutosalueilla. Väestörakenne ja väestömäärä vaikuttavat muutosherkkyyteen. (Suomi 2012, 79.)

10.3.1. Lappi

Lapissa esteet liikunnan harrastamiselle olivat vuonna 2009 monin tavoin erilaiset verrattuna esimerkiksi Lounais- ja Etelä-Suomeen. Suurimpana esteenä liikunnan harrastamiselle Lapissa olivat erilaiset sairaudet. Lapissa asuvista 18 % koki sairaudet kolmen tärkeimmän esteen joukkoon liikunnan harrastamiselle. Tämä kertoo siitä, että väestö Lapissa on ikääntynyttä ja todennäköisesti pääasiallisesti tästä syystä erilaiset vaivat ja sairaudet estävät liikunnan harrastamisen. Verrattuna maan keskiarvoon sairauksien vaikutus liikunnan harrastamiseen on Lapissa maan keskiarvoa selvästi korkeampi.

Toiseksi tärkeimmäksi esteeksi Lapissa asuvat kokivat sen, ettei sopivan lajin harrastamiseen ole mahdollisuuksia. Vastaajista 17 % koki, ettei pystynyt harrastamaan haluamaansa lajia ja sen estävän liikunnan harrastamista. Luku on selvästi maan korkein ja kertoo siitä, että tässä suhteessa Lapissa asuvat ovat epätasavertaisessa asemassa verrattuna muualla Suomessa asuviin. Tämä kertoo siitä, että Lapissa on selkeästi vähemmän valinnanvaraa haluamansa lajin harrastamiseen. Sopivan lajin harrastamisen vaikeus voi johtaa siihen, etteivät ihmiset ole halukkaita liikunnan harrastamiseen, joka selittäisi myös alhaista liikunta-aktiivisuutta. Tämä on selkeä epätasavertaisuustekijä, joka on johtuva nimenomaan ulkoisista tekijöistä. Yksittäisen ihmisen onkin vaikea vaikuttaa siihen, että esimerkiksi jäähalli ja uimahalli olisivat helposti hänen saavutettavissaan.

Muutos Lapissa liikunnan harrastamisen esteissä on tapahtunut siinä, että perhesyistä on tullut monelle rajoittava tekijä. Kun vielä vuonna 1999 Lapissa asuneet eivät kokeneet perhesyitä liikunnan esteeksi (5 %), niin vuonna 2009 perhesyyt olivat samalla tasolla kuin muualla Suomessa (13 %). Samanaikaisesti liikunnan harrastamisen kalleutta ei enää koettu harrastamisen esteeksi yhtä vahvasti kuin aiemmin. Nämä muutokset lienevät seurausta ilmaisten liikkumismahdollisuuksien lisääntymisestä ja väestörakenteen muutoksista (Suomi 2012, 79).

Huomionarvoista Lapin osalta on myös se, etteivät kansalaiset kokeneet vastaavalla tavalla kuin muualla Suomessa esteeksi ajanpuutetta tai työelämää. Verrattuna väestötiheisiin alueisiin Lapissa asuvien liikkumisen esteet johtuivatkin enemmän muista tekijöistä kuin ajanpuutteesta ja työstä. Tämä osoittaa suomalaisen yhteiskunnan eriytymisen ja sen, kuinka erilaisessa yhteiskunnassa kansalaiset elävät eri puolilla Suomea.

Keskeistä on myös huomata, ettei välimatkoja koettu Lapissa merkittäväksi esteeksi. Vaikka Lapissa yleensä välimatkat ovatkin selvästi pidemmät kuin esimerkiksi Lounais-Suomessa, ei niitä koettu sen suuremmiksi esteiksi kuin muualla Suomessa. Tämä johtunee siitä, että liikunnan harrastamisen osalta Lapissa ollaan joko totuttu matkustamaan pitkiä matkoja tai valitaan sellaiset liikuntalajit, joiden harrastamiseen ei tarvitse juuri matkustaa.

10.3.2. Oulu

Oulun ELY-alueella esteet liikunnan harrastamiseen ovat pysyneet 10 vuoden seurantajakson aikana varsin yhtäläisinä. Muutoksia ei ole liiemmin tapahtunut. Esteet liikunnan harrastamiselle ovat myös pitkälti linjassa maan keskiarvon kanssa. Monin tavoin Oulun ELY-alueen luvuissa näkyvät piirteitä sekä väestötiheiltä alueilta että harvaanasutuilta alueilta. Lapin lukujen ominaispiirteet näkyvät erityisesti kasvukeskuksista kauempana olevilla alueilla (erityisesti Kainuun maakunta), kun taas oululaiset, jotka muodostavat väestömäärällisesti ison osan alueen asukkaista, ovat tiukasti kiinni väestötiheiden alueiden kaltaisessa kiireisessä elämänrytmissä.

Oulun ELY-alueella tärkeimmät esteet liikunnan harrastamiselle olivat ajanpuute, sairaudet ja työelämän kiireet. Näistä sairaudet johtuivat Lapin tavoin todennäköisesti väestön ikääntymisestä. Sen sijaan ajanpuute ja työelämän kiireet ovat selvästi suurempia esteitä liikunnan harrastamiselle kuin Lapissa. Tässä suhteessa erityisesti Oulun alueen Lappia kiireisempi elämänrytmi määrittäne mahdollisuuksia liikunnan harrastamiseen. Ajankäytölliset esteet eivät ole kuitenkaan niin merkittävässä roolissa Oulun ELY-alueella kuin esimerkiksi Etelä-Suomessa. Esteiden perusteella voidaankin

todeta Oulun ELY-alueen liikunnan harrastamisen esteiden olevan alueista lähimpänä Lapin alueen esteitä.

Suurena eroavaisuutena Lapin alueeseen Oulun ELY-alueella vuonna 2009 oli kuitenkin se, että sopivan lajin puuttumisen ei koettu rajoittavan liikunnan harrastamista. Oulun ELY-alueella vain 5 % väestöstä koki, ettei itselle sopivaa lajia löydy ja sen olevan tärkeä rajoittava tekijä liikunnan harrastamiseen. Huomionarvoista onkin se, että Oulun ELY-alueella asuvista 9 % koki liikunnan harrastamisen esteeksi laiskuuden. Luku on alueittain tarkasteltuna Suomen suurin. Syyt laiskuuteen voivat olla monet, mutta toisaalta se kertoo siitä, että yksilö ei ole löytänyt ulkoisia syitä liikunnan harrastamattomuudelle. Tästä voisi tulkita sen kielivän sinällään hyvistä mahdollisuuksista liikunnan harrastamiseen. Myös Oulun ELY-alueen liikuntaaktiivisuus ja väestön arvio liikunnan harrastamisen edellytyksistä tukevat tätä päätelmää.

10.3.3. Itä-Suomi

Itä-Suomessa liikunnan harrastamisen esteet ovat linjassa sen kanssa, miten koko Suomessa liikunnan harrastamisen esteet koetaan. Huomattavaa onkin, että toisin kuin Lapissa ja Oulun ELY-alueella kiireisen elämänrytmin vaikutukset näkyvät esteinä liikunnan harrastamiselle. Tässä mielessä itäsuomalaisten vastaukset eroavat muista väestöntiheydeltä harvaan asututuista alueista (Oulun ELY ja Lappi). Itä-Suomen osalta huomioitavaa on kuitenkin, että väestöä on suhteessa alueen kokonaisväestömäärään keskittynyt melko paljon maakuntakeskuksiin (Kuopio, Joensuu ja Mikkeli). Tämä vaikuttaa oleellisesti siihen, millaiseksi alueeksi Itä-Suomi määritellään. On kuitenkin huomautettava, että tässä tutkielmassa keskitytään juuri alueellisiin eroihin, jolloin ei ole huomioitu asuinpaikkaa sinällään (maaseutu - kaupunki -asetelma). Alueellisia eroja tulkitessa on kuitenkin hyvä arvioida myös asumistiheyttä, koska se keskeisesti vaikuttaa palveluihin.

Itä-Suomessa ajanpuute ja työelämä ovat suurimmat esteet liikunnan harrastamiselle. Ajanpuute noudattelee samaa suhdetta kuin mitä koko maan luvut antavat ymmärtää. Se

onkin keskeisin este liikunnan harrastamiselle. Työelämä haittaa niin ikään liikunnan harrastamista. Yhteys ajanpuutteeseen lienee ilmeinen. Syytä on kuitenkin Itä-Suomen kohdalla huomata, että entistä harvempi kokee työelämän esteeksi liikunnan harrastamiselle. Syinä tähän voivat olla esimerkiksi lisääntynyt työttömyys, mutta toisaalta myös se, että työelämä voi nykyään erilaisin keinoin mahdollistaa liikunnan harrastamista joko työajalla tai sen ulkopuolella.

Itäsuomalaiset kokivat liikunnan harrastamisen esteiksi vuonna 2009 muuta Suomea enemmän liikunnan harrastamisen kalleuden (9 %) ja harrastamiseen käytetyt matkat (10 %). Erityisesti matkojen osalta on tapahtunut muutos siihen suuntaan, että siitä on tullut entistä suurempi este itäsuomalaisille. Muutos 10 vuodessa on ollut 5 prosenttiyksikköä. Muutos on siinä mielessä huomionarvoinen, että kaikilla muilla alueilla muutos on ollut päinvastainen. Vähenevä väestö harvaanasutuilla alueilla johtaa hajautetun liikuntapaikkaverkoston vähenemiseen, mikä voi johtaa siihen, että väestö joutuu kulkemaan pidempiä matkoja keskitetyille liikuntapaikoille. Alueellisesti syytä on myös pohtia, ovatko esimerkiksi kuntaliitokset johtaneet eri puolilla Suomea lyhyempiin vai pidempiin matkoihin liikuntapaikoille.

Sen sijaan Itä-Suomessa liikunnan harrastamisen esteeksi ei koettu sitä, ettei liikunnan harrastamiseen olisi sopivaa lajia. Vuonna 2009 vastaajista vain 4 % koki kolmen tärkeimmän esteen joukkoon sopivan lajin puuttumisen. Tämä on selvästi vähemmän kuin esimerkiksi Lapissa, Sisä-Suomessa tai Länsi-Suomessa. Tämä antaa ymmärtää sen, että itäsuomalaiset kokevat heillä olevan edellytykset harrastaa haluamaansa lajia, mutta joissain tapauksissa joko niiden harrastaminen on kallista tai etäisyydet liikuntapaikoille ovat pitkät.

10.3.4. Sisä-Suomi

Sisä-Suomi on alueena laaja ja koostuu useasta maakunnasta. Näin ollen myös sille tyypilliset tekijät ovat hajanaiset. Yhtenäisten taustatekijöiden löytäminen on haastavaa. Tiettyjä havaintoja esteistä liikunnan harrastamiseen on kuitenkin tehtävissä. Monin tavoin Sisä-Suomen ELY-alueen esteet vuonna 2009 erosivat muun Suomen esteistä.

Vaikka tiettyjä eroavaisuuksia Sisä-Suomen alueen kohdalla esteistä löytyykin, on ajan puute selkeästi keskeisin este liikunnan harrastamiselle myös Sisä-Suomessa. Kuten useimmilla muillakin alueilla niin myös Sisä-Suomessa työelämä rajoittaa merkittävästi liikunnan harrastamista.

Oleellista on sen sijaan huomata, että sopivan lajin puuttuminen oli usealla vastaajalla kolmen tärkeimmän esteen joukossa Sisä-Suomessa. Lapin ELY-alueen jälkeen Sisä-Suomen väestö koki vahvimmin, että halutun lajin harrastusmahdollisuuksien puuttuminen rajoitti liikunnan harrastamista. Huomionarvoista on myös se, että suuntaus on ollut viimeisen 10 vuoden aikana epätasavertaisuutta tässä asiassa lisäävä. Vuonna 2008 sisäsuomalaisista 11 % koki sopivan liikuntalajin puuttumisen olevan tärkeä este liikunnan harrastamiselle, kun esimerkiksi Itä- tai Etelä-Suomessa vastaava luku oli 4 %. Tässä suhteessa sisäsuomalaisten edellytykset liikunnan harrastamiseen olivat muuta maata heikommät ja he olivat näin ollen epätasavertaisessa asemassa verrattuna usean muun alueen asukkaisiin.

10.3.5. Lounais-Suomi

Lounais-Suomen alueen väestön esteet liikunnan harrastamiselle ovat pääsääntöisesti varsin yhteneväiset koko maan väestön esteiden kanssa. Kiireinen elämänrytmi vaikeuttaa liikunnan harrastamista. Erityisesti ajanpuute on keskeinen este liikunnan harrastamiselle. Ehkä hieman yllättäen myös väestön terveystilanne koettiin rajoittavaksi tekijäksi Lounais-Suomessa.

Suurimpana esteenä Lounais-Suomessa liikunnan harrastamiselle on kiireiseen elämänrytmiin liittyvä ajanpuute. Se onkin suurin este Lappia lukuun ottamatta kaikilla alueilla. Voidaankin siis yleisesti arvioida ihmisten haluavan liikkua enemmän kuin mihin heillä on aikaresurssien puitteissa mahdollista. Työelämän ei sen sijaan koettu olevan Lounais-Suomessa enää niin suuri este liikunnan harrastamiselle. Mahdollisesti työelämä ja liikunnan harrastaminen voivatkin tulevaisuudessa entistä enemmän linkittyä toisiinsa. Tällöin työpaikka- ja työmatkaliikunta voisivat jopa lisätä liikunnan harrastamisen edellytyksiä.

Väestön sairaudet ovat Lounais-Suomessa toiseksi suurin este liikunnan harrastamiselle. Väestöstä 21 % arvioi sairauksien olevan kolmen tärkeimmän esteen joukossa. Luku on Suomen korkein ja siinä mielessä oleellinen, että se on niitä alueita korkeampi, joissa väestö on Lounais-Suomea ikääntyneempää (Itä- ja Pohjois-Suomen alueellinen suunnitelma 2012, 15). Taulukkoa tulkitessa on kuitenkin muistettava se, että kyseessä on aina vastaajien omaan kokemukseen perustuva tulkinta. Joka tapauksessa sairaudet ovat muuttuneet aiempaa keskeisemmäksi esteeksi liikunnan harrastamiselle 10 vuodessa Lounais-Suomen alueella.

Kohtalaisen tärkeäksi esteeksi Lounais-Suomessa koettiin myös se, ettei sopivaa liikuntalajia ole mahdollista harrastaa. Vuonna 2009 Lounais-Suomen väestöstä 9 % koki sopivan lajin harrastamisen rajoittavan keskeisesti liikuntaharrastusta. Sopivan lajin osuudessa on tapahtunut lisäystä 10 vuoden takaiseen kaksi prosenttiyksikköä.

10.3.6. Etelä-Suomi

Etelä-Suomen ELY-alueen esteistä huomataan se, millaisia eroja Suomessa liikunnan harrastamisen edellytyksissä on eri puolilla Suomea. Verrattaessa Etelä-Suomen ELY- aluetta esimerkiksi Lapin ELY-alueen liikunnan harrastamista rajoittaviin tekijöihin huomataan, että esteet ovat täysin erilaiset. Siinä missä Lapissa on vaikeuksia löytää sopivaa lajia ja väestö on varsin ikääntynyttä, haasteet Etelä-Suomessa ovat kiireisen elämänrytmin tuomissa rajoitteissa.

Etelä-Suomessa selkeästi tärkeimpänä esteenä liikunnan harrastamiselle on ajanpuute. Vuonna 2008 Etelä-Suomen väestöstä 28 % koki esteeksi liikunnan harrastamiselle ajanpuutteen. Se on selvästi enemmän kuin millään muulla alueella. Esimerkiksi Lapissa vain 12 % väestöstä nimesi ajanpuutteen kolmen tärkeimmän esteen joukkoon. Huomionarvoista on myös se, että ajanpuute on yhä useammalla esteenä liikunnan harrastamiselle. Vuonna 1999 vastaava luku Etelä-Suomessa oli 24 %. Luvut osoittavat yhteiskunnalliset erot, joita alueiden välillä Suomessa esiintyy.

Työelämä, joka keskeisesti linkittyy ajanpuutteeseen, on toiseksi tärkein este liikunnan harrastamiselle Etelä-Suomessa. Lähes puolet eteläsuomalaisista koki keskeiseksi esteeksi joko ajanpuutteen tai työelämän. Luku on merkittävästi muita alueita suurempi. Jatkossa, mikäli Etelä-Suomessa halutaan lisätä väestön liikunnan harrastamisen edellytyksiä, tulisi arvioida, kuinka työelämä ja liikunnan harrastaminen pystyttäisiin linkittämään paremmin yhteen. Näin olisi mahdollisuus saada väestöstä työkykyisempää ja terveempää. Samalla olisi mahdollisuus lisätä työelämän tehokkuutta.

Vastaavasti Etelä-Suomen ELY-alueen väestö koki, että heillä on hyvät edellytykset liikuntapaikkojen suhteen harrastaa haluamaansa lajia. Myöskään etäisyyksiä liikuntapaikoille ei koettu keskeisiksi esteiksi. Tämä osoittaaakin sen, että Etelä-Suomessa väestöllä on hyvät ulkoiset edellytykset liikunnan harrastamiselle. Kiireisestä elämänrytmistä johtuen väestö ei kuitenkaan pysty harrastamaan liikuntaa niin paljon kuin haluaisi ja tästä syystä liikunta-aktiivisuutta ei ole pystytty keskeisesti nostamaan. Syytä onkin pohtia alueellisesta näkökulmasta, millaisia erilaisia keinoja eri alueilla tulisi tehdä liikunta-aktiivisuuden lisäämiseksi. Samat keinot eivät johda samoihin lopputuloksiin kaikilla alueilla, vaan syytä on ymmärtää, mistä syistä väestö ei liiku.

10.4. Etäisyys liikuntapaikoille

Seuraavaksi selvitän sen, kuinka pitkä matka väestöllä on eri alueilla heidän säännöllisesti käyttämilleen liikuntapaikoille. Myöhemmin tässä tutkielmassa tarkastellaan etäisyyksiä liikuntapaikkaryhmittäin eri puolilla Suomea ja sitä, miten esimerkiksi bruttokansantuote alueilla vaikuttaa liikuntapaikkojen saavutettavuuteen. Kysymys onkin käytännössä nyt siitä, että ihmiset itse arvioivat mahdollisuutensa liikunnan harrastamiseen ja tekevät sen perusteella valinnan, missä liikuntaa harrastavat. He eivät siis välttämättä valitse mieluisinta liikuntapaikkaa, vaan mahdollisesti sen joka on helpoiten saavutettavissa. Halutun liikuntapaikan vaikea saavutettavuus voikin joissain tapauksissa jopa johtaa siihen, että ”kiipeillään puissa” tai käytetään esimerkiksi läheisiä kevyen liikenteen väyliä aktiivisemmin liikunnan harrastamiseen. jolloin etäisyys liikuntapaikoille voi todellisuudessa jopa lyhentyä mahdollisuuksien heiketessä. Usein ihmiset tosin näyttävät matkustan tarvittaessa pitkiäkin matkoja

päästäkseen harrastamaan haluttua liikuntamuotoa. Taulukossa 5 on esitetty väestön käyttämä keskimääräinen matka liikuntapaikalle alueittain. Vastaajilta kysyttiin liikuntapaikoittain, kuinka pitkä matka (km) heillä on kotoa säännöllisesti käyttämälleen liikuntapaikalle.

Taulukko 5. Keskimääräinen etäisyys liikuntapaikalle.

	N	1999	N	2009	Muutos	p-arvo
Lappi	64	5,3	51	21,0	15,6	0,061
Oulu	241	6,3	155	5,7	-0,5	0,680
Sisä-Suomi	410	5,1	341	6,3	1,2	0,089
Itä-Suomi	206	5,3	160	6,9	1,5	0,533
Länsi-Suomi	232	6,0	204	6,2	0,2	0,877
Etelä-Suomi	654	7,0	661	7,1	0,2	0,905
Suomi	1809	6,1	1572	7,1	1,0	0,131

Lappia lukuun ottamatta alueellisia eroja etäisyyksissä kotoa säännöllisesti käytetyille liikuntapaikoille ei juuri ole. Ihmiset käyttävät riippumatta alueellisesta sijainnistaan keskimäärin noin 6–7 kilometriä päästäkseen liikuntapaikalle harrastamaan liikuntaa. Etäisyydet lisääntyivät 10 vuoden seurantajakson aikana keskimäärin noin kilometrillä, joka kertoo ennen kaikkea siitä, että ihmiset ovat valmiita matkustamaan tarvittaessa pidemmälle harrastamaan haluttua liikuntaa, mutta myös siitä, että lähiliikuntapaikat eivät ole joko vastanneet kysyntää tai niitä ei ole ollut. Suosituimpia liikuntapaikkoja ovat kevyen liikenteen väylien lisäksi kuntosalit ja uimahallit (Suomi 2012, 71).

Huomattava ero kaikkien muiden alueiden etäisyyksiin on Lapin väestön liikuntaharrastamisen etäisyyksissä. Lapissa ihmiset matkustavat pitkiä matkoja päästäkseen haluamalleen liikuntapaikalle. Vuonna 2009 Lapissa asuvat ilmoittivat matkustavansa keskimäärin 21 kilometriä päästäkseen haluamalleen liikuntapaikalle. Ero muihin alueisiin on merkittävä ja osoittaa sen, kuinka epätasa-arvoisessa asemassa Lapissa asuvat ovat liikuntapaikkojen saavutettavuuden suhteen.

Vaikka ihmiset Lapissa ovat tottuneet muidenkin palveluiden kohdalla matkustamaan saavuttaakseen haluamansa palvelut, on ilmeistä, että matkustaminen vaikuttaa Lapissa asuvien muuta Suomea matalampaan liikunta-aktiivisuuteen. Lapin ELY-alueella on tässä mielessä selvästi heikommat edellytykset liikunnan harrastamiseen kuin muualla

Suomessa ja näin ollen Lapissa asuvat ovat tässä suhteessa selkeästi epätasa-arvoisessa asemassa muuhun Suomeen verrattuna.

10.5. Maksulliset liikuntapaikkapalvelut

Arvioitaessa liikuntapaikkapalvelujen saatavuuden tasavertaisuutta maksulliset liikuntapalvelut ovat keskeisessä asemassa (Peruspalvelujen tila 2008, 16; Sjöholm 2012, 41–49). Jotta väestöllä eri puolilla Suomea olisi yhdenvertaiset mahdollisuudet liikunnan harrastamiseen, tulisi maksullisten liikuntapalveluiden rajoittaa mahdollisimman vähän liikunnan harrastamista. Parhaimmillaan yhdenvertaisuus liikuntapalveluiden suhteen olisi tilanteessa, jossa tarjolla olisi mahdollisimman paljon ilmaisia liikuntapalveluja. Valtiovarainministeriön omien julkaisujen mukaan vuonna 2008 maksut vaihtelivat huomattavasti liikuntamuotojen kesken ja paikkakuntien välillä (Peruspalvelujen tila 2008, 16). Tämä johtaa tilanteeseen, jossa ihmiset ovat epätasa-arvoisessa asemassa liikunnan harrastamisen suhteen. Toiset joutuvat maksamaan toisia enemmän harrastaakseen liikuntaa ja osalla väestöstä ei ole varaa liikunnan harrastamiseen.

10.5.1. Maksullisten liikuntapaikkojen käyttäminen

Maksullisten liikuntapaikkojen käyttäminen on lisääntynyt 10 vuodessa koko Suomessa. Jokaisella alueella väestö arvioi käyttävänsä maksullisia liikuntapaikkoja vuonna 2009 enemmän kuin vuonna 1999. Alueellisia eroja maksullisten liikuntapaikkojen käytössä esiintyi (taulukko 6). Syyt johtuvat sekä erilaisesta palvelurakenteesta että maksullisten palveluiden käytön taloudellisista edellytyksistä.

Taulukko 6. Maksullisten liikuntapaikkojen käyttäminen.

	1999		2009		p-arvo
	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	
Lappi	47 %	53 %	49 %	51 %	0,760
Oulu	58 %	42 %	59 %	41 %	0,799
Sisä-Suomi	57 %	43 %	61 %	39 %	0,209
Itä-Suomi	51 %	49 %	54 %	46 %	0,458
Lounais-Suomi	54 %	46 %	63 %	37 %	0,023
Etelä-Suomi	60 %	40 %	68 %	32 %	0,000
Suomi	57 %	43 %	63 %	37 %	0,000

Vuonna 2009 Etelä-Suomen vastaajista 68 % ilmoitti käyttävänsä maksullisia liikuntapaikkoja. Nousua vuoden 1999 vastaavaan lukuun oli tapahtunut kahdeksan prosenttiyksikköä. Muutos on tilastollisesti merkitsevä (p-arvo: 0,000). Toiseksi eniten maksullisia liikuntapaikkoja käytettiin Lounais-Suomessa, jossa niitä käytti 63 % väestöstä. Myös Lounais-Suomessa maksullisten liikuntapaikkojen käyttö on lisääntynyt (p-arvo: 0,023) (ks. taulukko 6).

Vähiten maksullisia liikuntapaikkoja käytettiin Lapissa ja Itä-Suomessa. Vuonna 2009 Lapissa asuvista 49 % ilmoitti käyttävänsä maksullisia liikuntapaikkoja. Itä-Suomessa vastaava luku oli 54 %. Sekä julkinen että yksityinen sektori tuottavat maksullisia liikuntapalveluja. Yksityisten palveluntuottajien tarjoamia palveluita on heikommin tarjolla alueilla, joilla väestötiheys on pienempi kuin alueilla, joissa väestöä on enemmän. Tarjontaa on yksityisen sektorin mahdollista tuottaa vain alueilla, joilla kysyntää on riittävästi. Tämä vaikuttaa osaltaan Itä- ja Pohjois-Suomen maksullisten liikuntapaikkojen käyttöasteeseen. Myös väestön maksukyky on heikompi taloudellisesti heikommin menestyvillä alueilla, mikä voi vähentää maksullisten liikuntapaikkojen käyttöä (ks. taulukko 6).

Toisaalta myös julkinen sektori tarjoaa usein kunnissa maksullisia liikuntapaikkoja. Taulukko 6 antaa osaltaan myös ymmärtää, että monissa kunnissa eri puolilla Suomea kansalaiset ovat usean liikuntaharrastuksen kohdalla pakotettuja käyttämään maksullisia liikuntapaikkoja pystyäkseen harrastamaan haluamaansa lajia. Moni valitsee liikuntalajinsa mieltymyksensä mukaan ja on valmis siitä maksamaan. Erityisesti Etelä- ja Lounais-Suomessa kansalaiset ovatkin valinneet maksullisia liikuntapalveluja ilmaisten sijaan. Tässä mielessä Lapin ja Itä-Suomen alhaiset luvut kertovat myös siitä,

että näillä alueilla kunnat ovat edelleen tuottaneet paljon myös ilmaisia liikuntapalveluja.

Kokonaisuudessaan huomionarvoista on se, että maksullisten liikuntapaikkojen käyttö on lisääntynyt koko maan alueella (p-arvo: 0,000). Vuonna 2008 väestöstä 63 % ilmoitti käyttävänsä maksullisia liikuntapalveluja, mikä on kuusi prosenttiyksikköä enemmän kuin vuonna 1999. Toisaalta maksulliset liikuntapaikat tarjoavat lisämahdollisuuksia liikunnan harrastamiseen, mutta toisaalta ne asettavat myös haasteen tasavertaisten liikuntamahdollisuuksien takaamiselle. Mikäli maksullisten liikuntapaikkojen osuus kasvaa entisestään ja ilmaiset liikuntapaikat vähenevät, on seurauksena se, ettei kaikilla ole samanlaisia edellytyksiä liikunnan harrastamiseen. Tämä aiheuttaa samanaikaisesti myös alueellisia eroja, mikäli eri alueilla kehitys on erilainen.

10.5.2. Käyttömaksujen suuruus

Käyttömaksut koetaan pääsääntöisesti joko kalliiksi tai sopivan hintaisiksi (taulukko 7). Käyttäjiltä kysyttiin, millaisia nykyiset liikuntapaikkojen käyttömaksut ovat. Vain pieni osa väestöstä arvioi käyttömaksujen olevan liikuntapaikoilla halpoja. Käyttömaksujen myös koettiin kallistuneen 10 vuoden seurantajaksolla. Kun vuonna 1999 koko Suomessa 27 % väestöstä arvioi liikuntapaikkojen käyttömaksut kalliiksi, oli vastaava luku vuonna 2009 noussut 37 %:iin (p-arvo: 0,000). Nousu selittyy sekä liikuntapaikkojen käyttömaksujen nousulla että heikommalla taloustilanteella, joka saa vastaajat tuntemaan käyttömaksujen nousseen liian kalliiksi harrastamiselle.

Taulukko 7. Käyttömaksujen suuruus.

	1999				2009				p-arvo
	Kalliita	Sopivia	Halpoja	Eos	Kalliita	Sopivia	Halpoja	Eos	
Lappi	23 %	39 %	0 %	38 %	33 %	34 %	5 %	27 %	0,041
Oulu	28 %	44 %	2 %	26 %	31 %	40 %	3 %	25 %	0,545
Sisä-Suomi	28 %	38 %	5 %	30 %	39 %	31 %	5 %	25 %	0,002
Itä-Suomi	33 %	32 %	3 %	33 %	30 %	41 %	1 %	28 %	0,111
Lounais-Suomi	22 %	42 %	4 %	32 %	32 %	41 %	2 %	24 %	0,008
Etelä-Suomi	27 %	40 %	2 %	31 %	40 %	38 %	3 %	19 %	0,000
Suomi	27 %	39 %	3 %	31 %	37 %	37 %	3 %	23 %	0,000

Alueellisesti tarkasteltuna on oleellista huomata, että kaikilla muilla alueilla Itä-Suomea lukuun ottamatta käyttömaksujen koettiin kallistuneen. Oulun ELY-alueita lukuun ottamatta nousua oli tapahtunut jokaisella alueella vähintään 10 prosenttiyksikköä, jota voidaan pitää selkeänä muutoksena siihen suuntaan, että käyttömaksut ovat suurentuneet (p-arvot: 0,000–0,041). Muutokset ovat tilastollisesti merkitseviä. Suuntaus heikentää kansalaisten yhdenvertaisia mahdollisuuksia liikuntapaikkapalveluihin.

Muutos vaikuttaa liikunta-aktiivisuuteen heikentävästi, vaikka liikunta-aktiivisuus olikin seurantajakson aikana yleisesti kasvanut. Ennen kaikkea liikuntapaikkojen kallistuessa on merkittävää kuitenkin se, että maksullisten liikuntapaikkojen lisääntyessä ja niiden kallistuessa ei kaikilla ihmisillä ole tasa-arvoisia edellytyksiä liikunnan harrastamiseen. Varsinkin jos julkisen sektorin tuottamista peruspalveluista peritään kallistuvia maksuja, lisää se kansalaisten epätasa-arvoista asemaa liikuntapalveluiden kuluttamiseen. Tästä esimerkkinä ovat uimahallien käyttömaksut, jotka vaikuttavat keskeisesti sekä eläkeläisten että lapsiperheiden liikunnan harrastamiseen. Vaarana onkin se, että vaikka tilastollisesti ihmiset harrastaisivat enemmän liikuntaa kuin aiemmin, on seurauksena se, että pienempituloiset pystyvät harrastamaan heikommin liikuntaa. Tästä seurauksena on myös alueellista epätasa-arvoisuutta, koska eri alueiden väestörakenne on erilainen ja alueellisia eroja käyttömaksuissa ilmenee.

Ainoastaan Itä-Suomessa käyttömaksujen koettiin pienentyneen seurantajakson aikana. Tosin vuonna 1999 itäsuomalaiset kokivat kaikkein vahvimmin käyttömaksut kalliiksi omalla alueellaan. Vuonna 2009 tilanne oli muuttunut täysin päinvastaiseksi. Mahdollisesti osaltaan aiemman tutkimuksen seurauksena tai muista syistä Itä-Suomessa reagoitiin käyttömaksuihin eri tavoin kuin muualla Suomessa. Se on vaikuttanut siihen, että Itä-Suomessa kansalaisten epätasa-arvoisuus maksullisten liikuntapaikkojen suhteen ei ole lisääntynyt, vaan itse asiassa Itä-Suomessa kansalaiset ovat yhdenvertaisimmassa asemassa maksullisten liikuntapalveluiden suhteen. Heikoin tilanne vuonna 2009 oli Etelä- ja Sisä-Suomessa.

10.5.3. Käyttömaksujen vaikutus liikunnan harrastamiseen

Käyttömaksujen suuruuden koettiin vaikuttaneen jonkin verran liikunnan harrastamiseen (taulukko 8). Vastajilta kysyttiin, vaikuttaako käyttömaksujen suuruus kielteisesti liikuntaharrastukseenne tällä hetkellä. Vuonna 1999 noin joka kuudes vastaaja koki käyttömaksujen suuruuden vaikuttaneen kielteisesti liikunnan harrastamiseen. Merkittävää on kuitenkin se, että seurantajakson aikana luku oli selvässä nousussa. Vuonna 2009 kansalaisista 23 % koki käyttömaksujen vaikuttaneen kielteisesti omaan liikunnan harrastamiseen.

Taulukko 8. Käyttömaksujen vaikutus liikunnan harrastamiseen.

	1999			2009			p-arvo
	Kyllä	Ei	Eos	Kyllä	Ei	Eos	
Lappi	22 %	55 %	22 %	23 %	58 %	19 %	0,887
Oulu	16 %	75 %	9 %	22 %	68 %	10 %	0,180
Sisä-Suomi	19 %	65 %	17 %	25 %	59 %	16 %	0,080
Itä-Suomi	20 %	64 %	17 %	20 %	65 %	15 %	0,929
Länsi-Suomi	15 %	70 %	15 %	26 %	64 %	10 %	0,003
Etelä-Suomi	18 %	66 %	16 %	23 %	65 %	12 %	0,003
Suomi	18 %	67 %	16 %	23 %	63 %	13 %	0,000

Alueittain tarkasteltuna huomionarvoista on se, että samoilla alueilla, joilla käyttömaksujen koettiin kallistuneen, kielteinen vaikutus liikunnan harrastamiseen oli

lisääntynyt. Suurimmat kielteiset muutokset käyttömaksujen vaikutuksessa liikunnan harrastamiseen tapahtuivat Etelä- ja Länsi-Suomessa, joissa myös käyttömaksujen suuruudessa koettiin tapahtuneen selkeä muutos. Muutokset ovat tilastollisesti merkitseviä (p-arvo: 0,003). Itä-Suomea lukuun ottamatta kaikilla alueilla käyttömaksujen kielteinen vaikutus liikunnan harrastamiseen oli lisääntynyt.

Itä-Suomessa käyttömaksujen kielteinen vaikutus liikunnan harrastamiseen oli vuonna 2009 samalla tasolla kuin vuonna 1999. Itäsuomalaiset kokivatkin vuonna 2009 käyttömaksujen suuruuden vaikuttavan vähiten liikunnan harrastamiseen. Tilanne oli vuonna 1999 ollut täysin päinvastainen. Itä-Suomessa käyttömaksujen ei myöskään koettu nousseen seurantajakson aikana. Voimme todeta käyttömaksujen noston vaikuttavan liikunnan harrastamiseen kielteisesti. Samalla se lisää käyttäjien epätasa-arvoista asemaa sekä paikallisesti että alueellisesti tarkasteltuna.

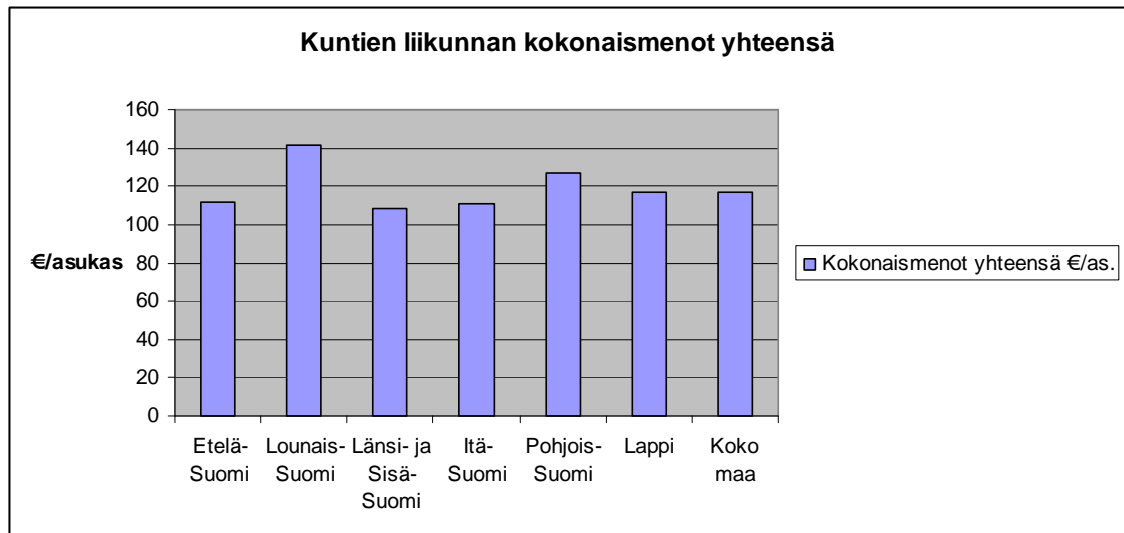
10.6. Liikuntamenojen vaikutus alueen liikuntamahdollisuuksiin

Liikunnan ELY-alueilla sijaitsevien kuntien liikuntamenojen vaikutuksesta alueen liikuntamahdollisuuksiin ei ole saatavilla yksiselitteistä tilastoa. Voimme kuitenkin arvioida kuntien liikuntamenojen ja kuntalaisten kokemien liikuntaedellytysten yhteyttä toisiinsa. Koska tarkasteluajanjaksolta (1998–2009) ei ollut saatavilla luotettavaa liikunnan ELY-alueittain olevaa tilastoa kuntien käyttämistä liikuntamenoista, tukeudun tarkastelussani vuoden 2011 tilastoihin (taulukko 9). Tiedot perustuvat kuntien itse ilmoittamiin tietoihin (Peruspalvelujen tila 2011, 118–127).

Taulukko 9. Liikunnan ELY-alueiden liikunnan kokonaismenot, kokonaiskäyttömenot ja investointimenot vuonna 2011 (Peruspalvelujen tila 2011).

	Kokonaismenot yhteensä		Kokonaiskäyttömenot yhteensä		Investointimenot	
	€	€/as.	€	€/as.	€	€/as.
Etelä-Suomi	172 726 908	111,51	147 718 615	95,37	25 008 293	16,15
Lounais-Suomi	91 313 051	141,28	58 079 150	89,86	33 233 900	51,42
Sisä-Suomi	119 160 568	108,51	100 346 592	91,38	18 813 977	17,13
Itä-Suomi	58 946 248	110,63	48 836 800	91,66	10 109 447	18,97
Pohjois-Suomi	60 185 589	126,73	42 593 693	89,69	17 591 895	37,04
Lappi	21 440 588	116,82	16 293 736	88,77	5 146 852	28,04
Yhteensä	523 772 952	116,79	413 868 587	92,28	109 904 364	24,51

Vuonna 2011 koko maassa kuntien liikuntatoimet käyttivät asukasta kohden rahaa liikuntaan 116,79 euroa (taulukko 9). Alueittain tarkasteltuna eniten rahaa liikuntaan kunnat käyttivät Lounais-Suomessa, jossa liikuntaan sijoitettiin 141,28 euroa asukasta kohden. Myös Pohjois-Suomessa käytettiin selvästi maan keskiarvoa enemmän rahaa liikuntaan. Itä- ja Sisä-Suomessa liikunnan kokonaismenot asukasta kohden olivat maan pienimmät.

Kuvio 6. Kuntien liikunnan kokonaismenot liikunnan ELY-alueittain vuonna 2011 (muokattu Peruspalvelujen tila 2011).

Erot alueiden välillä johtuivat pääasiassa investointimenojen suuruudesta, jotka voivat vaihdella vuosittain merkittävästi. Lounais- ja Pohjois-Suomessa rakennettiin vuonna 2011 selvästi enemmän liikuntainfrastruktuuria kuin muilla alueilla. Liikuntaedellytyksien osalta investointimenot ovat siinä mielessä merkittävät alueellisestikin tarkasteltuna, että ne kertovat siitä, mille alueille rakennetaan uusia liikuntapaikkoja, jotka mahdollistavat liikunnan harrastamisen rakennetuissa ympäristöissä.

Sen sijaan liikunnan käyttömenot kertovat pysyvimmistä panostuksista liikuntaan. Luvut kertovat alueittain sen, kuinka paljon kunnat käyttävät rahaa esimerkiksi liikunnan henkilöstömenoihin ja käyttö- ja kunnossapitokustannuksiin. Luvut vaihtelevat alueittain tarkasteltuna vuositasonalla vähän. Tarkasteltaessa vuoden 2011 lukuja taulukosta 9 huomataan, että erot alueiden välillä ovat melko pienet. Eniten liikuntaan panostetaan Etelä-Suomessa, jossa liikunnan käyttömenot vuonna 2011 olivat

95,37 euroa asukasta kohden. Vähiten liikuntaan käytettiin rahaa Lapissa, jossa käyttömenot asukasta kohden olivat 88,77 euroa.

Alueellisia eroja tarkasteltaessa onkin huomionarvoista, etteivät erot alueiden välillä ole merkittäviä. Toisaalta samanaikaisesti huomioitavaa on se, että käyttömenot asukasta kohden ovat pienimmät nimenomaan Lapissa ja Pohjois-Suomessa, joilla alueilla euromääräisesti muutenkin käytetään liikuntaan merkittävästi Etelä- ja Länsi-Suomea vähemmän rahaa liikuntaan. Kun esimerkiksi vuonna 2011 liikunnan investointimenot Etelä-Suomessa olivat yhteensä 25,0 miljoonaa euroa, investoitiin Lapissa liikuntaan 5,2 miljoonaa euroa. Näin ollen vaikka asukasta kohden erot liikuntaan käytetyissä varoissa eivät ole suuria millään mittareilla, on seurauksena euromääräisistä sijoituksista johtuen se, että uusia liikuntapaikkoja rakennetaan Etelä- ja Länsi-Suomeen Itä- ja Pohjois-Suomea selvästi enemmän. Ja erityisesti johtuen pidemmistä etäisyyksistä Itä- ja Pohjois-Suomessa liikuntapaikkapalveluiden yhdenvertaisuus heikkenee vuosittaisilla investointipäätöksillä.

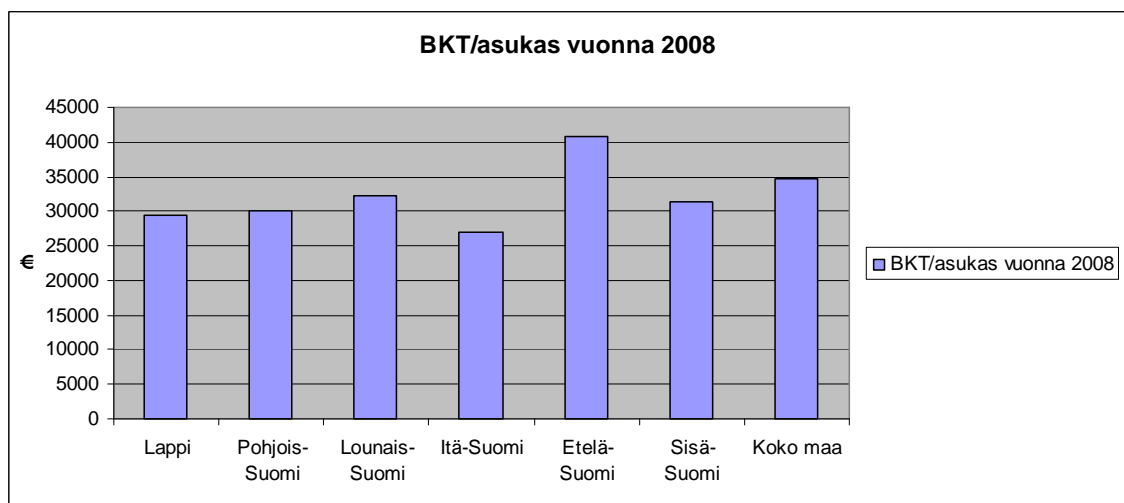
Vertailtaessa liikunnan ELY-alueittain kuntien käyttämiä menoja alueilla asuvien ihmisten kokemuksiin liikuntaedellytyksistä huomataan, että samoilla alueilla, joissa liikunnan käyttömenot ovat suurimmat, kokevat käyttäjät myös edellytykset liikunnan harrastamiseen hyviksi. Vastaavasti alueilla, joilla käytetään vähemmän rahaa liikuntaan kuin keskimäärin Suomessa, koetaan myös edellytykset liikunnan harrastamiseen maan keskiarvoa heikommiksi. Erot alueiden välillä eivät ole suuret, mutta kun huomioidaan se, että epätasa-arvoisuus liikunnan harrastamisen edellytyksissä näyttää lisääntyvän eri alueiden välillä liikuntapaikkapalveluiden suhteen, ja samanaikaisesti liikuntaan käytetään enemmän rahaa Etelä- ja Länsi-Suomessa kuin Itä- ja Pohjois-Suomessa, on vaarana se, että jatkossa epätasa-arvoisuus alueittain tarkasteltuna suurenee entisestään.

10.7. Alueen bruttokansantuotteen vaikutus alueen liikuntamahdollisuuksiin

Alueen bruttokansantuote asukasta kohden kertoo alueiden erilaisista taloudellisista lähtökohdista. Bruttokansantuotteella tarkoitetaan kotimaisten tuotantoyksiköiden tuotantotoiminnan lopputulosta (Tilastokeskus 2013). Mitä suurempi bruttokansantuote

alueella on, sitä paremmat taloudelliset edellytykset sillä lähtökohtaisesti on. Se johtaa myös siihen, että näillä alueilla on lähtökohdiltaan enemmän varaa palveluiden tuottamiseen.

Etelä-Suomessa BKT/asukas oli vuonna 2008 selvästi muuta maata korkeampi (kuvio 7). Asukasta kohden ainoastaan Etelä-Suomessa bruttokansantuote oli maan keskiarvoa korkeampi, mikä osoittaa myös talouden painopisteen olevan vahvasti Etelä-Suomessa. Toiseksi korkein BKT/asukas oli Lounais-Suomessa. Sen sijaan pienin BKT/asukas vuonna 2008 oli Itä-Suomessa ja toiseksi pienin Lapissa.

Kuvio 7. Bruttokansantuote asukasta kohti liikunnan ELY-alueittain vuonna 2008 (muokattu Tilastokeskus/aluutilinpito 2013).

10.7.1. Bruttokansantuotteen vaikutus koettuihin liikuntamahdollisuuksiin

Alueellisilla bruttokansantuotteilla ja kansalaisten kokemilla liikuntamahdollisuuksilla ei ollut vuonna 2008 tilastojen perusteella erityisen selvää yhteyttä toisiinsa alueittain tarkasteltuna. Suoranaisesti ei voida sanoa, että niillä alueilla, joilla bruttokansantuote asukasta kohden oli korkea, olisi ollut myös erityisen hyvät edellytykset liikunnan harrastamiseen.

Liikuntamahdollisuudet koettiin vuonna 2008 parhaiksi Pohjois- ja Lounais-Suomessa. Näiden alueiden BKT/asukasta kohden ei ollut kuitenkaan koko maan keskiarvoa

parempi. Tämä osoittaaakin sen, että liikuntamahdollisuudet ovat riippuvaisia useista tekijöistä eivätkä pelkästään alueen taloudellisista edellytyksistä. Taloudellisia edellytyksiä on pyritty myös tasoittamaan aluepolitiikalla, mikä on mahdollistanut tasavertaisemman palveluiden tuottamisen eri puolilla Suomea.

Sen sijaan alueilla, joilla taloudellinen menestyminen oli heikompaa, kokivat kansalaiset jossain määrin liikuntamahdollisuutensa muuta maata heikommiksi. Tässä suhteessa myös suuntaus näyttäisi olevan sellainen, että niillä alueilla, joilla bruttokansantuote asukasta kohden on muuta maata alhaisempi, heikkenevät edellytykset liikunnan harrastamiseen (taulukko 1 ja kuvio 7). Tämä voi epätasavertaisuutta kansalaisten asemaa liikuntapaikkapalveluiden osalta eri puolilla Suomea tulevaisuudessa.

Huomionarvoista onkin, että juuri Lapissa ja Itä-Suomessa liikuntamahdollisuudet koettiin heikoimmiksi. Samoilla alueilla bruttokansantuote asukasta kohden on alhaisin. Tässä suhteessa bruttokansantuotteen asukasta kohden voidaan katsoa olevan jossain määrin yhteydessä alueella oleviin liikuntamahdollisuuksiin. Merkittävää on myös se, että samalla kun alueelliset kehityskuvat Suomessa ovat muuttumassa entistä erilaisimmiksi, ovat myös Itä-Suomen ja Lapin liikuntaedellytykset heikentymässä (kuvio 4 ja taulukko 1).

Erot alueiden välisissä liikuntaedellytyksissä olivat tosin pienet, mutta todellisten tulosten lisäksi myös kehityssuuntaa on syytä arvioida tarkoin. Tyytymättömyyden kasvua voidaankin pitää hyvänä mittarina osoittamaan alueellisen eriarvoisuuden kasvua (Suomi 2012, 62).

10.7.2. Bruttokansantuotteen vaikutus alueelliseen tasa-arvoon liikuntapaikoittain

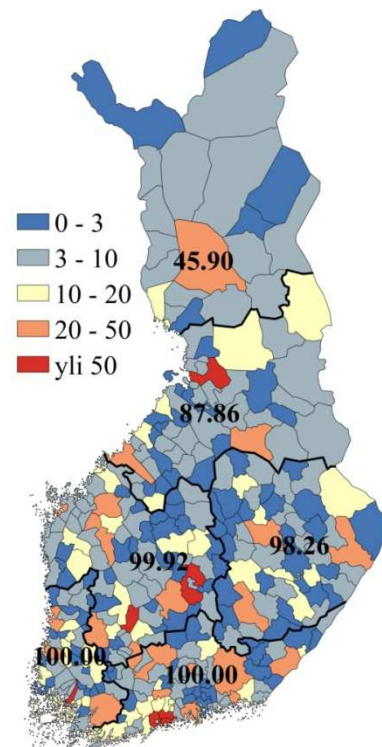
Liikuntapaikkapalvelut ja väestön tasa-arvo -tutkimuksessa selvitettiin liikuntapaikoittain, kuinka tasavertaisesti liikuntapaikkoja Suomessa alueellisesti tarkasteltuna esiintyy. Tutkimuksessa selvitettiin, kuinka suuri osa väestöstä on määritetyn keskimääräisen saavutettavuuden piirissä (Suomi 2012, 81).

Tarkastelen seuraavaksi alueellisen bruttokansantuotteen vaikutusta eri liikuntapaikkojen alueelliseen tasavertaisuuteen. Selvitän, millaisia eroja liikuntapaikoittain eri puolilla Suomea on ja millainen yhteys eroilla on alueelliseen bruttokansantuotteeseen. Hypoteesini mukaan rakennetut liikuntapaikat ovat heikommin saavutettavissa alueilla, joilla bruttokansantuote on heikompi verrattuna taloudellisesti paremmin menestyviin alueisiin.

Olen valinnut tarkasteltaviksi liikuntapaikoiksi rakennetut liikuntapaikat: liikuntasalit, ulkokentät, jäähallit ja uimahallit. Kun tarkasteluun ei oteta mukaan kevyen liikenteen väyliä ja luontoliikuntapaikkoja kuuluvat liikuntasalit, kuntosalit ja uimahallit väestön suosituimpiin liikuntapaikkoihin (Suomi 2012, 71). Jäähallit olen valinnut tarkasteluun siitä syystä, että se kuvaa liikuntapaikkaa, joka on merkittävä investointi kunnalle/alueelle ja jota käytetään yleensä sekä kilpaurheiluun että lasten ja nuorten urheiluun. Vastaavia liikuntapaikkoja ovat esimerkiksi koulujen liikuntasaleja suuremmat liikuntahallit

10.7.2.1. Liikuntasalit

Liikuntasalien merkitys suomalaiselle liikunnalle on erittäin suuri. Esimerkiksi liikunnanopetus tapahtuu pääasiallisesti liikuntasaleissa. Liikuntasaleja on ympäri Suomea kohtuullisen hyvin. Kuviosta 8 huomaamme, että Etelä- ja Lounais-Suomen ELY-alueilla peittoprosentti 10 kilometrin säteellä on 100 %. Myös Sisä- ja Itä-Suomessa liikuntasaleja esiintyy maantieteellisesti erittäin kattavasti. Tilanne heikkenee oleellisesti tarkasteltaessa Oulun ELY-aluetta. Pohjois-Pohjanmaalla ja Kainuussa peittoprosentti on 88. Selkeästi heikoin tilanne on Lapissa, jossa peittoprosentti on alle 50. Alle puolet väestöstä asuu alle 10 kilometrin etäisyydellä liikuntasalista. (Suomi 2012, 94.)

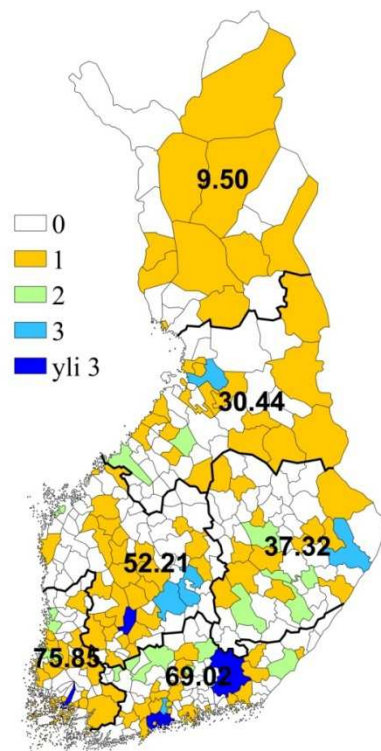
Kuvio 8. Koulujen liikuntasalien määrä kunnittain sekä suhteellinen alueellinen peittävyys (%) 10 km säteellä liikunnan ELY-alueittain (Suomi 2012, 94).

Tarkasteltaessa liikuntasalien peittävyttä ja alueellista bruttokansantuotetta huomaamme, että alueilla, joilla bruttokansantuote asukasta kohden on suurin, on myös liikuntasalien alueellinen peittävyys paras. Toisaalta Itä-Suomessa tilanne liikuntasalien suhteen on hyvä, vaikka bruttokansantuote asukasta kohden vuonna 2008 olikin maamme heikoin. Oulun ja Lapin ELY-alueen osalta heikompi bruttokansantuote asukasta kohden noudattelee linjaa, jossa myös liikuntasalien peittävyys on heikompi.

Syyt muuta maata heikompaan tilanteeseen ovat monet. Alueen heikomman taloudellisen tilanteen ja omavaraisuuden lisäksi ainakin maaseutujen kyläkoulujen lakkauttamisella on ollut vaikutus liikuntasalien peittävyteen (Suomi 2012, 94). Myös harvaanasutut alueet asettavat erilaiset haasteet liikuntapaikkasuunnittelulle. Lopputuloksena on kuitenkin se, että erityisesti Lapissa väestö on selvästi heikommassa asemassa liikuntasalien osalta muuhun Suomeen verrattuna.

10.7.2.2. Jäähallit

Jäähallit ovat kallis investointi monelle kunnalle ja osoittavat hyvin sen, millaisiin resursseihin eri alueilla on varaa liikuntapaikkapalvelujen tuottamisessa. Jäähalliverkosto osoittaa hyvin, millaisia eroja liikuntapaikkapalveluissa eri puolilla Suomea on. Erityisesti jäähallien peittoprosentti (kuvio 9) antaa vastausta siihen, miksi haluttua lajia ei ole mahdollista tietyillä alueilla harrastaa. Erityisesti Lapissa ja Sisä-Suomessa sopivan lajin harrastamismahdollisuuksien puuttuminen oli yleisesti ottaen keskeinen este liikunnan harrastamiselle vuonna 2008.

Kuvio 9. Jäähallien määrä kunnittain sekä suhteellinen alueellinen peittävyys (%) 20 km säteellä ELY-alueittain (Suomi 2012, 96).

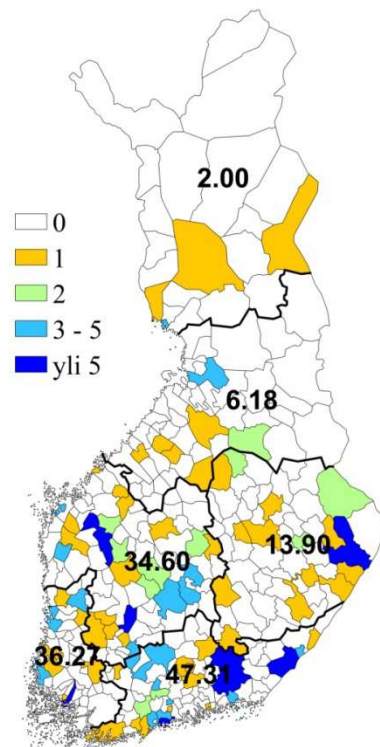
Jäähalleissa liikunnan harrastaminen on mahdollista erityisesti eteläisempien liikunnan ELY-alueiden väestölle. Lounais- ja Etelä-Suomessa peittoprosentti on merkittävästi korkeampi kuin muualla Suomessa. Kun esimerkiksi Lounais-Suomessa kolme ihmistä neljästä asuu 20 kilometrin etäisyydellä jäähallista, asuu esimerkiksi Itä-Suomessa vain vajaa kaksi viidestä. Oulun ja Lapin ELY-alueella tilanne on vielä heikompi. Oulun alueella 30 % väestöstä asuu 20 kilometrin etäisyydellä jäähallista ja Lapissa vain noin

10 % väestöstä. Lapin jäähallien käyttäjät ovat selvästi eriarvoisessa asemassa verrattuna Etelä- ja Lounais-Suomen harrastajiin. (Suomi 2012, 97.)

Vertailtaessa bruttokansantuotetta asukasta kohden eri alueilla ja jäähallien saavutettavuutta on huomattavissa selvä yhtäläisyys. Niillä alueilla, joilla bruttokansantuote on suurempi, ovat jäähallit myös paremmin saavutettavissa. Vastaavasti Itä- ja Pohjois-Suomessa on selvästi vähemmän jäähalleja, mikä näyttäisi johtuvan myös taloudellisista resursseista. Näiden alueiden omavaraisuus talouden suhteen on heikompi ja myös liikuntaan on käytettävissä vähemmän resursseja (ks. luku 10.6.). Tämä johtaa siihen, että jäähallien kaltaisista suuremmista investoinneista joudutaan usein luopumaan. Näiden alueiden väestö on tämän seurauksena tällaisten liikuntapaikkapalveluiden osalta vauraimpia alueita heikommassa asemassa.

10.7.2.3. Voimailusalit

Voimailusaleilla tarkoitetaan sekä yksityisiä että kuntien omistamia saleja, joilla on kuntosalilaitteita ja voimailuvälineitä. Tarkastelussa ovat salit, jotka on kirjattu LIPAS-liikuntapaikkojen paikkatietojärjestelmään. Voimailusalien saavutettavuudessa on paljon parannettavaa (kuvio 10). Parhaimmillakin alueilla vain puolet väestöstä asuu 10 kilometrin päässä lähimmästä voimailusalista. (Suomi jne. 2012, 97.) Osittain luku on selitettävissä sillä, että suuri osa kuntosaleista on yksityisiä eivätkä ne kaikki ole välttämättä tilastoituna LIPAS-tietokantaan. Luvut antavat kuitenkin suuntaa siitä, kuinka epätasa-arvisessa asemassa väestö eri puolilla Suomea kyseisten liikuntapaikkapalveluiden suhteen on.

Kuvio 10. Voimailusalien määrä kunnittain sekä suhteellinen alueellinen peittävyys (%) 10 km säteellä ELY-alueittain (Suomi 2012, 98).

Voimailusalien osalta Suomi on varsin kahtia jakaantunut. Etelä-Suomessa tilanne on paras. Väestöstä noin puolet asuu alle 10 kilometrin päässä voimailusalista. Lounais- ja Sisä-Suomessa noin kolmannes väestöstä asuu peittoalueen sisällä. Sen sijaan Itä-Suomen, Oulun ja Lapin ELY-alueilla tilanne on merkittävästi heikompi. Esimerkiksi Lapissa vain 2 % väestöstä asuu 10 kilometrin etäisyydellä voimailusalista. Oulun alueella tilanne on lähes yhtä heikko. Tämä osoittaa selvää eriytymistä ja merkittävää alueellista eriarvoisuutta. (Suomi 2012, 97.)

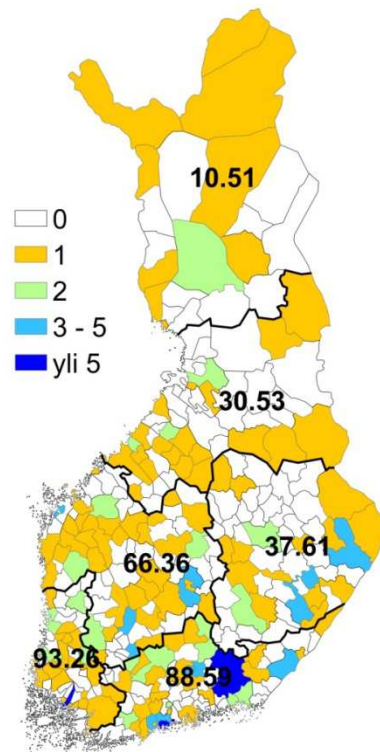
Kuten aiempienkin liikuntapaikkojen kohdalla liikuntapaikkojen saavutettavuus noudattelee samaa linjaa: liikuntapaikat ovat heikommin saavutettavissa alueilla, joilla on taloudellisesti heikommat edellytykset palveluiden tuottamiseen verrattuna paremmin menestyviin alueisiin. Kuntosalien osalta korostuu myös yksityisen sektorin merkitys. Useat kuntosalit ovat yksityisen sektorin tuottamia palveluita ja nämä palvelut vaativat riittävän kysynnän, jotta tarjontaa on järkevää tuottaa. Ja koska väestöä Itä- ja Pohjois-Suomessa on Etelä- ja Länsi-Suomea vähemmän, eivät yrittäjät ole halukkaita tai kykeneviä tuottamaan sinne kyseisiä palveluita, vaan tuottavat niitä mieluummin

alueille, joissa on väestökeskittymiä. Tämä johtaa tilanteeseen, jossa julkisen sektorin tulisi taata näitä palveluita, mikäli halutaan huolehtia yhdenvertaisista liikunnan harrastamisedellytyksistä.

Näin on ilmeistä, että alueilla, joilla taloudellisia resursseja on vähemmän johtuen ensisijaisesti talouden muuta maata heikommasta omavaraisuudesta (BKT/asukas), on näillä alueilla myös heikommin tarjolla voimailusalien kaltaisia liikuntapaikkapalveluja. Tämän seurauksena Itä- ja Pohjois-Suomen väestö on muuhun maahan verrattuna heikommassa asemassa tällaisten palveluiden suhteen, mikä näkyy siinä, ettei näiden alueiden väestöllä ole mahdollisuutta harrastaa haluamaansa lajia. Tämä voi johtaa liikunnan harrastamattomuuteen.

10.7.2.4. Uimahallit

Viimeisenä yksittäisenä liikuntapaikkana tarkastelen uimahallien saavutettavuutta. Niiden osalta alueittaiset peittoprosentit ovat vastaavanlaisia kuin muidenkin tarkasteltujen liikuntapaikkojen kohdalla (kuviot 11). Etelä- ja Lounais-Suomessa tilanne on selkeästi muuta maata parempi. Molemmilla alueilla noin 90 % väestöstä asuu alle 18 kilometrin etäisyydellä lähimmästä uimahallista. Lounais-Suomen pienissä kunnissa on perinteisesti huolehdittu siitä, että jokaisessa kunnassa olisi oma uimahalli. Etelä-Suomessa puolestaan hyvät liikenneyhteydet edistävät uimahallien käyttöä. (Suomi 2012, 98.)

Kuvio 11. Uimahallien määrä kunnittain sekä suhteellinen alueellinen peittävyys (%) 18 km säteellä liikunnan ELY-alueittain (Suomi 2012, 99).

Myös Sisä-Suomen kunnissa uimahalliverkosto on hyvä. Väestöstä noin 66 % asuu alle 18 kilometrin etäisyydellä lähimmästä uimahallista. Tämä tarkoittaa sitä, että suurimmassa osassa kunnista löytyy oma uimahalli. Sen sijaan Itä- ja Pohjois-Suomessa tilanne on selvästi heikompi. Itä-Suomen ja Oulun ELY-alueiden alueella vain noin kolmasosa väestöstä asuu hyvän saavutettavuuden piirissä. Lapissa tilanne on vielä heikompi. Vain joka kymmenes Lapissa asuvista asuu alle 18 kilometrin päässä lähimmästä uimahallista. Eriarvoisuus esimerkiksi Lounais-Suomen väestön ja Lapissa asuvien välillä on merkittävä. (Suomi 2012, 99.)

Jäähallien tavoin uimahallit ovat kalliita investointeja kunnille. Alueilla, joilla on niukasti resursseja, on vaikea tehdä suuren kokoluokan investointeja varsinkin, kun uimahallien vuosittaiset käyttökustannukset ovat suuret (Suomi 2012, 99). Uimahallien peitto prosentit noudattelevatkin hyvin alueen bruttokansantuotetta asukasta kohden. Itä- ja Pohjois-Suomessa uimahallien saavutettavuus on selvästi vauraampien alueiden (Etelä- ja Lounais-Suomi) saavutettavuutta heikompi. Uimahallien kohdalla voidaankin

todeta alueen taloudellisen omavaraisuuden vaikuttavan liikuntapaikkojen saavutettavuuteen. Tätä kehitystä tulisi korjata aluepoliittisin tukikeinoin, mikäli halutaan turvata liikuntapaikkapalveluiden yhdenvertainen saavutettavuus eri puolilla Suomea.

11. Pohdinta ja johtopäätökset

Liikuntapaikkapalveluiden tasavertaisuus toteutuu Suomessa monilla mittareilla arvioituna hyvin. Esimerkiksi iällä ja sukupuolella ei ole merkittävää vaikutusta liikuntamahdollisuuksiin. Eniten epätasavertaisuutta aiheuttavat tekijät ovat koulutustausta ja maantieteellinen sijainti. Näistä oman tarkasteluni kohteena oli maantieteellinen sijainti eli se, miten liikuntapaikkapalveluiden alueellinen yhdenvertaisuus toteutui Suomessa vuosina 1998–2009.

Esitin tutkielmassani neljä hypoteesia. Ne olivat:

1. Etäisyys kansalaisen säännöllisesti käyttämälle liikuntapaikalle on pidempi Itä- ja Pohjois-Suomessa kuin Etelä- ja Länsi-Suomessa.
2. Syyt liikunnan harrastamattomuudelle johtuvat Pohjois- ja Itä-Suomessa Etelä- ja Länsi-Suomeen verrattuna enemmän siitä, ettei haluttua lajia ole mahdollista harrastaa.
3. Rakennetut liikuntapaikat ovat heikommin saavutettavissa, eli rakennettujen liikuntapaikkojen osalta kysynnän (käyttäjät alueella) ja tarjonnan (liikuntapaikat) suhde toteutuu heikommin, niillä ELY-alueilla, joilla bruttokansantuote asukasta kohden on pienempi verrattuna taloudellisesti paremmin menestyviin alueisiin.
4. Väestön liikuntamahdollisuudet ovat heikommat niillä liikunnan ELY-alueilla, joissa kunnat käyttävät vähemmän rahaa liikuntaan kuin niillä alueilla, joissa käytetään enemmän rahaa liikuntaan.

Ensimmäinen hypoteesini pitää monin osin paikkansa. Lapissa väestö joutui vuonna 2008 matkustamaan merkittävästi pidemmän matkan harrastaakseen haluamaansa liikuntalajia. Eroa muihin alueisiin oli noin 15 kilometriä. Lapissa asuvat ovatkin liikuntapaikkojen saavutettavuuden suhteen merkittävästi heikommassa asemassa kuin muualla Suomessa asuvat.

Muiden alueiden kohdalla etäisyyksissä liikuntapaikoille ei kuitenkaan ollut odotetunlaisia eroja. Esimerkiksi Oulun ELY-alueella ihmiset matkustivat kilometrimääräisesti vähemmän kuin Etelä-Suomessa päästäkseen halutulle

liikuntapaikalle. Lapin aluetta lukuun ottamatta etäisyys liikuntapaikalle oli keskimäärin 5,7–7,1 kilometriä. Eroja muiden alueiden välillä voidaan pitää pienenä.

Toisen hypoteesini kohdalla tilanne on varsin samanlainen kuin ensimmäisen kohdalla. Liikunnan harrastamisen esteiden osalta Lapin väestön kokemukset eroavat merkittävästi muiden alueiden kokemuksista. Vastaajien kokemuksellisuuden perusteella sopivan lajin harrastusmahdollisuuksien puuttuminen rajoittaa selvästi enemmän liikunnan harrastamista Lapissa kuin muilla alueilla. Tilanne on huolestuttava ja aiheuttaa merkittävää epätasa-arvoisuutta eri alueilla asuvien ihmisten välillä.

Sen sijaan Itä-Suomen väestö ei kokenut sopivan lajin puuttumista keskeiseksi esteeksi liikunnan harrastamiselle. Myös Oulun ELY-alueella väestö koki mahdollisuutensa liikunnan harrastamiseen tältä osin hyviksi. Voidaankin siis todeta, että hypoteesini pitää paikkansa ihmisten kokemuksellisuuden perusteella vain Lapin osalta. Itä-Suomen ja Oulun ELY-alueen asukkaat eivät kokeneet lajivalikoiman puuttumista keskeisenä esteenä liikunnan harrastamiseen Etelä- tai Länsi-Suomen väestöä voimakkaammin.

Kokonaisuutta arvioidessa huomionarvoista liikunnan harrastamisen esteiden osalta on se, kuinka erilaiset syyt vaikuttavat liikunnan harrastamisen edellytyksiin. Erityisesti Etelä- ja Lounais-Suomessa kiireinen elämänrytmi on keskeisin este liikunnan harrastamiselle. Vastaavasti Itä- ja Pohjois-Suomessa esteet ovat moninaisemmat ja esimerkiksi sopivan lajin puuttuminen ja väestön ikääntyminen vaikuttavat heikentävästi harrastusmahdollisuuksiin. Mikäli yhteiskunta haluaa turvata väestön tasa-arvoiset edellytykset liikuntaan ja edistää liikunnan harrastamista eri puolilla Suomea, onkin tärkeää huomioida alueelliset erityispiirteet ja pyrkiä niiden avulla kehittämään liikuntaedellytyksiä eri puolilla Suomea.

Liikuntapaikkaryhmittäinen tarkastelu tukee vahvasti Lapissa asuvien ihmisten kokemuksellisuutta harrastusmahdollisuuksien puutteellisista edellytyksistä. Se osoittaa, että Suomi on varsin vahvasti kahtia jakautunut, ja erityisesti Lapissa on muuta Suomea merkittävästi heikommat edellytykset liikunnan harrastamiseen. Liikuntapaikkaryhmittäinen peittoprosentti osoittaa sen, että myös Itä-Suomessa ja Oulun ELY-alueella liikuntapaikat ovat Etelä-, Lounais- ja Sisä-Suomea selvästi heikommin väestön saavutettavissa.

Etäisyydet liikuntapaikoille liikuntapaikkaryhmittäin tarkasteltuna ovat merkittävästi pidemmät Itä- ja Pohjois-Suomessa kuin Etelä- ja Länsi-Suomessa. Koska väestön postikyselyssä ilmoittama keskimääräinen etäisyys liikuntapaikoille oli yhteneväinen Lappia lukuun ottamatta koko maassa (hypoteesi 1), osoittaa liikuntapaikkaryhmittäinen peittoprosenttitarkastelu sen, että tosiasiallisesti väestö Itä- ja Pohjois-Suomessa ei pysty harrastamaan sellaisia liikuntamuotoja, mitä Etelä- ja Länsi-Suomessa on mahdollista harrastaa. Pahimmillaan eriarvoisuus voikin johtaa tilanteeseen, jossa osassa Suomea tyydytään ”kiipeilemään puissa” ja osassa harrastetaan liikuntaa monipuolisissa olosuhteissa.

Kolmannessa hypoteesissa esitin, että liikuntapaikkojen saavutettavuus on heikompaa alueilla, joissa alueen bruttokansantuote on pienempi kuin alueilla, jotka menestyvät taloudellisesti paremmin. Tämä hypoteesini pitää varsin hyvin paikkansa. Bruttokansantuote asukasta kohden on Lapissa, Oulun ELY-alueella ja Itä-Suomessa Etelä-, Lounais- ja Sisä-Suomea pienempi. Itä- ja Pohjois-Suomessa myös rakennetut liikuntapaikat ovat selvästi heikommin saavutettavissa kuin Etelä- ja Länsi-Suomessa.

Liikuntapaikkojen osalta Suomi onkin vahvasti kahtia jakaantunut. Symbolisena jakolinjana voidaan nähdä Pähkinäsaaren rauhan rajan taso vuodelta 1323, kun tarkastellaan liikuntapaikkapalvelujen saavutettavuutta. Sen pohjoispuolella liikuntapaikkoja on selvästi vähemmän ja ne ovat merkittävästi heikommin saavutettavissa kuin jakolinjan eteläpuolella. Pähkinäsaaren rauhan raja on tässä yhteydessä toki täysin irrallinen kontekstista ja ilmaisuna maantieteellisesti epätarkka, mutta kuvaa hyvin palveluiden ja tässä tapauksessa erityisesti liikuntapaikkapalveluiden jakaantumista Suomessa 2000-luvulla.

Erityisesti kalliimpien liikuntapaikkojen kohdalla ero taloudellisesti menestyvimpien ja heikommin menestyvien alueiden kohdalla on suuri. Uima- ja jäähalliverkostot ovat selvästi kattavammat Etelä-, Lounais- ja Sisä-Suomessa kuin Lapissa, Oulun ELY-alueella ja Itä-Suomessa. Myös kuntosalien osalta vastaava jako on selkeä. Itä- ja Pohjois-Suomen väestö on liikuntapaikkapalveluiden saavutettavuuden osalta selvästi epätasa-arvoisessa asemassa verrattuna Etelä- ja Länsi-Suomen väestöön. Myös alueiden taloudellisella menestymisellä näyttää siis olevan selkeä vaikutus alueen liikuntamahdollisuuksiin.

Neljäs hypoteesini oli se, että niillä alueilla, joissa kunnat käyttävät vähemmän rahaa liikuntaan, on heikommat liikuntaedellytykset kuin alueilla, joissa käytetään enemmän rahaa liikuntaan. Tämä väite pitää osittain paikkansa. Euromääräisesti tarkasteltuna tilanne on ilmeinen. Lapissa, Itä-Suomessa ja Oulun ELY-alueella kuntien liikuntatoimet käyttävät selvästi vähemmän rahaa liikuntaan kuin Etelä-, Lounais- ja Sisä-Suomen alueiden kunnat. Sen seurauksena Itä- ja Pohjois-Suomessa liikuntapaikkojen saavutettavuus on Etelä- ja Länsi-Suomea heikompi.

Kun liikuntatoimien käyttömenoja tarkastellaan asukasta kohden, huomataan, ettei käyttömenoissa alueiden välillä ole merkittäviä eroja. Usein harvaanasutuilla alueilla kunnissa liikunnan henkilöstö- ja käyttökustannukset asukasta kohden nousevatkin kaupunkiasutuksia suuremmiksi, kun tällaisissa kunnissa on vähemmän väestöä kuin kaupunkimaisissa kunnissa ja yksittäisen liikuntapaikan henkilöstö- ja käyttökustannukset ovat lähes yhtäläiset eri puolilla Suomea.

Väestön kokemissa liikuntaedellytyksissä ei postikyselyn perusteella voida nähdä merkittävää eroa eri alueiden välillä. Postikyselyn vastaukset kertovatkin väestön kokemuksellisuudesta ja osoittavat sen, että liikuntaedellytykset ja harrastusmahdollisuudet ovat usean asian summa. Useissa kunnissa edellytykset ovat pysyneet samoina vuosikausia, ja kuntalaiset ovat tottuneet liikuntamahdollisuuksiinsa.

Tästä syystä onkin tärkeää arvioida monipuolisin menetelmin sitä, kuinka yhdenvertaisessa asemassa ihmiset eri puolilla Suomea ovat liikuntapaikkapalveluiden osalta, jotta pystytään tosiasiallisesti toteamaan, millaisia eroja eri alueiden välillä maassamme on. Tässä yhteydessä liikuntapaikkaryhmien peittoprosentit osoittavat parhaiten sen, kuinka kahtia jakaantunut Suomi on liikuntapaikkapalveluiden saavutettavuuden suhteen. Erot pohjoisen ja eteläisen Suomen välillä ovat merkittävät ja väestö on tästä johtuen liikuntapaikkapalveluiden osalta eriarvoisessa asemassa eri puolilla Suomea.

Syytä on kuitenkin yleisemminkin pohtia sitä, mikä on yhteiskunnallisesti tärkein indikaattori, jolla arvioidaan väestön alueellista yhdenvertaisuutta liikuntapaikkapalveluiden osalta. Tässä tutkielmassa olen hyödyntänyt sekä väestön

kokemuksellisuutta (postikysely) että liikuntapaikka- ja asuinpaikkatietoihin perustuvia peittoprosentteja. Postikyselyaineiston perusteella alueellinen tasa-arvoisuus näyttäytyy merkittävästi parempana kuin liikuntapaikkaryhmittäisiin peittoprosentteihin perustuvien tiedoin. Postikyselyaineiston perusteella ihmiset liikkuvat eri puolilla Suomea lähes yhtä paljon ja kokevat, että heillä on hyvät edellytykset liikunnan harrastamiseen riippumatta siitä, missä päin Suomea asuvat. Alueellisia eroja ei juuri ole. Vastaavasti liikuntapaikkaryhmittäiset peittoprosentit osoittavat sen, että liikuntapaikkapalvelut ovat selvästi heikommin saavutettavissa Itä- ja Pohjois-Suomessa kuin Etelä- ja Länsi-Suomessa.

Samalla on pohdittava sitä, mitä liikuntapaikkapalveluiden tasa-arvolla Suomessa tavoitellaan. Riittääkö meille se, että väestö liikkuu eri puolilla Suomea yhtä paljon ja kokee edellytykset hyviksi vai haluammeko, että väestöllä todellisuudessa olisi yhdenvertaiset edellytykset liikunnan harrastamiseen? Mikäli todellisuudessa haluamme taata tasapuoliset edellytykset liikunnan harrastamiselle, vaatii se selkeitä aluepoliittisia toimia.

Useat instituutiot ja esimerkiksi viime vuosien hallitusohjelmat vaativat sekä mahdollisuuksien tasa-arvoa että peruspalveluiden tasavertaista saavutettavuutta kaikkialla Suomessa. Tällä hetkellä liikuntapaikkapalveluiden kohdalla kumpikaan mainituista vaatimuksista ei toteudu. Jatkossa erityisesti liikuntapaikkarakentamisen tukia onkin kohdennettava Itä- ja Pohjois-Suomeen aiempaa vahvemmin, mikäli Suomessa halutaan turvata liikuntapaikkapalveluiden yhdenvertainen saavutettavuus kaikille (ks. Suomi 2012, 125).

Sen lisäksi alueellisessa ja kunnallisessa liikuntasuunnittelussa tulee huomioida alueiden ja kuntien erityispiirteet. Esimerkiksi Itä- ja Pohjois-Suomessa tulee jatkossakin huolehtia hajautetusta liikuntapaikkaverkostosta, mikäli halutaan turvata liikuntapaikkapalveluiden alueellinen tasa-arvoisuus. Itä- ja Pohjois-Suomessa on myös otettava aiempaa vahvemmin huomioon väestön ikääntyminen suunniteltaessa liikuntaedellytyksiä. Mahdollisuuksien mukaan käyttäjät tulisi pystyä ottamaan mukaan päätöksentekoon, jotta liikuntapaikat vastaavat käyttäjien toiveita ja taloudelliset resurssit pystytään kohdentamaan optimaalisesti (ks. Salmikangas 2004).

Etelä- ja Länsi-Suomessa sen sijaan kiireinen elämänrytmi ja liikunta on pystyttävä integroimaan aiempaa paremmin toisiinsa. Erityisesti työmatka- ja työpaikkaliikuntaa tulee kehittää, jotta väestö pystyy liikkumaan haluamansa määrän ja pysyy terveenä. Myös maksulliset liikuntapaikkapalvelut tuovat haasteen yhdenvertaisille edellytyksille liikunnan harrastamiseen. Erityisesti Etelä- ja Länsi-Suomessa maksulliset liikuntapaikat ovat lisääntyneet 10 vuodessa. Jotta koko väestölle pystytään tarjoamaan yhdenvertaiset edellytykset liikunnan harrastamiseen, tulee erityisesti heikommassa sosioekonomisessa asemassa oleville taata edellytykset liikunnan harrastamiseen. Tämä vaatii sen, että kunnissa järjestetään jatkossakin mahdollisuudet maksuttomaan liikunnan harrastamiseen.

Liikuntapaikkapalveluiden tasa-arvoisuutta on Liikuntapaikkapalvelut ja väestön tasa-arvo -tutkimushankkeessa tutkittu kokonaisvaltaisesti ja kattavasti 10 vuoden seurantajaksolla. Tässä tutkielmassa olen tarkastellut yhtä tutkimuksen muuttujista: alueellisuutta. Jatkossa tämänkaltaisia tutkimushankkeita tulee suosia ja mahdollisuuksien mukaan liikuntapaikkapalveluiden yhdenvertaisuutta arvioida. Liikuntapaikkapalveluiden tasa-arvoa olisi hyvä arvioida seuraavan kerran sen jälkeen, kun kuntasektorin muutokset on saatu siirrettyä käytäntöön. Silloin on tärkeää saada tietoa siitä, miten liikunta on säilyttänyt asemansa peruspalveluna uusissa kunnissa ja mihin suuntaan liikuntapaikkapalveluiden yhdenvertaisuus on maassamme edennyt.

Kirjallisuus

Alkula, T., Pöntinen S. & Ylöstalo P. 1994. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Juva: WSOY.

AVI:n arvio peruspalvelujen tilasta 2011. Aluehallintoviraston keskeiset arviot peruspalvelujen tilasta 2010. Pohjois-Suomen aluehallintovirastojen julkaisuja.

Bale, John 2003. Sports Landscape. Keele University. UK.

Bergsgard, N. A., Houlihan, B., Mangset, P., Nødland, S. I. & Rommetvedt, H. 2007. Sport Policy: A Comparative Analysis of Stability and Change. Elsevier 2007.

Chalip, Laurence 1996. Introduction: Thinking about national sports policies. Teoksessa L. Chalip, A. Johnson & L. Stachura National sports policies. An international handbook. Greenwood Press. USA.

Enjolras, Bernard 2004. Idrett mellom statlig styring og selvbestemmelse. Idrettens bruk av spillemidler. Institutt for samfunnsforskning/rapport 2004:7

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Epäily, Niina & Sjöholm, Kari 2012. Liikuntatoimen tasa-arvotyö Oulun kaupungissa. Teoksessa K. Suomi Liikuntapaikkapalvelut ja väestön tasa-arvo (toim.). Seurantatutkimus liikuntapaikkapalveluiden muutoksista 1998–2009. Opetus- ja kulttuuriministeriön veikkausvoittovaroista kustantama julkaisu.

Foss, O., Johansen, S., Johansson, M. & Svensson, B. 2000. Regional Policy at a Crossroad: Sweden and Norway on Different Paths? Artikkeleihin viitattu teoksessa Suuri aluepolitiikka Suomessa. Julkisen talouden alueelliset vaikutukset Suomessa 1994–2004. Alueiden kehittäminen. Helsinki: Sisäasiainministeriön julkaisuja 55/2007, 6.

Heinemann, Klaus 1996. Sports policy in Germany. Teoksessa L. Chalip, A. Johnson & L. Stachura National sports policies. An international handbook. Greenwood Press. USA.

HELLI 2011. Sosiaali- ja terveystalvvelukeskus. Saatavilla www-muodossa: <URL: <http://www.kitee.fi/Resource.phx/sivut/sivut-helli/index.htm>>luettu 17.5.2011

Hirsjärvi Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 1996. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Itä- ja Pohjois-Suomen alueellinen suunnitelma 2012. Itä- ja Pohjois-Suomen alueellisen suunnitelman 2. luonnos EU:n rakennerahasto-ohjelmaan 2014-2020. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen julkaisu.

Jauhiainen, Jussi S. & Niemenmaa, Vivi 2006. Alueellinen suunnittelu. Tampere: Vastapaino.

Kainulainen, Sakari & Niemelä, Pekka 1996. Lähtökohtia peruspalveluiden tasapuolisuuden arvioimiseksi. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 40. Kuopion yliopiston painatuskeskus.

Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010. Aikuisliikunta. Suomen Kuntoliikuntaliitto. SLU:n julkaisusarja 6/2010.

Kirjastolaki 904/4.12.1998.

Kokkonen, Jouko 2010. Valtio liikuntapaikkarakentamisen linjaajana. Helsinki: Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu 165.

Laki kunta- ja palvelurakennemuudistuksesta 169/9.2.2007.

Liikuntalaki 1054/18.12.1998.

Liikuntapaikkarakentamisen suunta 2011 -asiakirja 2008. Valtion liikuntaneuvosto. Opetusministeriön julkaisuja 45/2008.

Matilainen, Pertti & Suomi, Kimmo 2012. Tutkimusmenettely. Teoksessa K. Suomi Liikuntapaikkapalvelut ja väestön tasa-arvo (toim.). Seurantatutkimus liikuntapaikkapalveluiden muutoksista 1998–2009. Opetus- ja kulttuuriministeriön veikkausvoittovaroista kustantama julkaisu.

Metsämuuronen, Jari 2005. Kokeellisen tutkimuksen perusteet ihmistieteissä. Metodologia – sarja 10. International Methelp Ky. Jyväskylä: Gummerrus.

Michel, Alain 1996. Sports policy in France. Teoksessa L. Chalip, A. Johnson & L. Stachura National sports policies. An international handbook. Greenwood Press. USA.

Mumford, L. 1938. The Culture of Cities. New York, Harcourt, Brace. USA.

OPM:n liikuntatoimen tilastot 2009. Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2009. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 26/2010.

Paasi, Anssi 1999. Läänejä ja kulttuurialueita. Teoksessa J. Westerholm ja P. Raento (toim.) Suomen kartasto. Porvoo: Suomen Maantieteellinen seura ry. ja WSOY.

Palomäki, Mauri & Mikkonen, Kauko 1999. Talousalueet ja menestymisen edellytykset. Teoksessa J. Westerholm ja P. Raento (toim.) Suomen kartasto. Porvoo: Suomen Maantieteellinen seura ry. ja WSOY.

Pekkala, Sari 2000. Aluetalouden kehitys Suomessa, 1960–1998. Kansantaloudellinen aikakauskirja 96 (1); 11–18.

Peruspalvelujen tila, 2008. Peruspalvelujen tila -raportti 2008. Helsinki: Valtiovarainministeriön julkaisuja 14/2008.

Peruspalvelujen tila, 2010. Peruspalvelujen tila -raportti 2010. Helsinki: Valtiovarainministeriön julkaisuja 12/2010.

Perustuslaki 731/19.6.1999.

Piispanen, Toni 2010. Erityisliikunnan kehittäminen kunnissa. Erityisliikuntaa kuntiin 2007–09 -kehittämisen- ja konsultointiprojekti. Helsinki: Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu 164.

Rawls, John 1971/1988. Oikeudenmukaisuusteoria. A Theory of Justice. WSOY. Juva.

Salmikangas, Anna-Katriina 2004. Nakertamisesta hanketoimintaan. Tapaustutkimus Nakertaja-Hetteenmäen asuinalueen kehittämistoiminnasta ja liikunnan osuudesta yhteissuunnittelussa. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.

Sihvola, Juha 2003. John Rawlsin oikeudenmukaisuusteoria teoksessa Etiikka ja talous, Vesa Kannianen & Matti Sintonen (toim.). WSOY: Vantaa. Dark Oy.

Sisäasiainministeriö 2007a. Suuri aluepolitiikka Suomessa. Julkisen talouden alueelliset vaikutukset Suomessa 1994–2004. Alueiden kehittäminen. Sisäasiainministeriön julkaisuja 55/2007.

Sisäasiainministeriö 2007b. Maakuntien suhdannekehitys 2003–2007. Alueiden kehittäminen. Sisäasiainministeriön julkaisuja 44/2007.

Sisäasiainministeriö 2007c. Eheyttävään aluepolitiikkaan. Selvitysraportti. Alueiden kehittäminen. Sisäasiainministeriön julkaisuja 23/2007.

Skirstad, Berit & Felde, Kristin 1996. Sports policy in Norway. Teoksessa L. Chalip, A. Johnson & L. Stachura National sports policies. An international handbook. Greenwood Press. USA.

Sjöholm, Kari 2012. Liikunta kunnassa, lainsäädäntö ja tasa-arvo. Teoksessa K. Suomi Liikuntapaikkapalvelut ja väestön tasa-arvo (toim.). Seurantatutkimus liikuntapaikkapalveluiden muutoksista 1998–2009. Opetus- ja kulttuuriministeriön veikkausvoittovaroista kustantama julkaisu.

Suomi, Kimmo 2000. Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo. Jyväskylän yliopiston Liikunnan kehittämiskeskuksen julkaisu 1.

Suomi, Kimmo, 2008. Liikuntapaikkapalvelujen saatavuus ja tarjonta tasa-arvon kannalta Suomen rakennetuissa, muokatuissa ja luonnon liikuntaympäristöissä. Tutkimussuunnitelma. Jyväskylän yliopisto.

Suomi, Kimmo 2012. Teoksessa K. Suomi Liikuntapaikkapalvelut ja väestön tasa-arvo (toim.). Seurantatutkimus liikuntapaikkapalveluiden muutoksista 1998–2009. Opetus- ja kulttuuriministeriön veikkausvoittovaroista kustantama julkaisu.

Tervo, Hannu 2000. Suomen aluerakenne ja siihen vaikuttavat tekijät. Kansantaloudellinen aikakauskirja 96 (3); 398–415.

Tirkkonen, J. 2000. Ilmastopolitiikka ja ekologinen modernisaatio: diskursiivinen tarkastelu suomalaisesta ilmastopolitiikasta ja sen yhteydestä metsäsektorin muutokseen. Tampere: University Press.

Valtakunnallinen peruspalvelujen arviointiraportti 2004. Lääninhallitusten keskeiset arviot peruspalvelujen tilasta 2004. Hallinto. Sisäasiainministeriön julkaisuja 19/2005.

Valtakunnallinen peruspalvelujen arviointiraportti 2006. Lääninhallituksen keskeiset arviot peruspalveluiden tilasta 2006. Hallinto. Lääninhallitusten suorittama peruspalveluiden arviointi. Sisäasiainministeriön julkaisuja 31/2007.

Valtion liikuntaneuvoston lausunto 2009. Lausunto eduskunnan sivistysvaliokunnalle aluehallinnon uudistamista koskevasta lainsäädännöstä (HE 59/2009 vp).

Valtiovarainministeriön julkaisu 2009. Parasta nyt – Kunta- ja palvelurakennemuutoksen suunnitteluvaiheen loppuarviointi. Valtiovarainministeriön julkaisuja 11/2009.

Vanhasen II hallituksen hallitusohjelma 2007. Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen hallitusohjelma. Helsinki: Edita Prima Oy.

Viitala, Pentti 1999. Aluepolitiikka. Teoksessa J. Westerholm ja P. Raento (toim.) Suomen kartasto. Porvoo: Suomen Maantieteellinen seura ry. ja WSOY.

Sähköiset lähteet

Aluehallinnon uudistamishanke 2010. Valtiovarainministeriö. Hankkeet. Saatavilla www-muodossa: <URL: http://www.vm.fi/vm/fi/05_hankkeet/022_alku/index.jsp>luettu 15.3.2011.

Aluehallintovirasto 2010. Aluehallintovirastot. Saatavilla www-muodossa: <URL: <http://www.avi.fi/fi/virastot/Sivut/Etusivu.aspx>>luettu 16.5.2011.

Bergsgard, Nils Asle 2005. Statens politikk overfor idrettsfeltet i Norge. Saatavilla www-muodossa: <URL: <http://www.idrottsforum.org/articles/bergsgard/bergsgard050606.html>>luettu 12.6.2013.

Bergsgard, Nils Asle 2008. Et norsk blick på svensk idrettspolitik. Saatavilla www-muodossa: <URL: <http://www.idrottsforum.org/articles/bergsgard/bergsgard081015.html>>luettu 12.6.2013.

Bergsgard, Nils Asle & Rommetvedt, Hilmar 2006. Når idrett og politikk kolliderer: Feilskjær eller systemendring? Saatavilla www-muodossa: <URL: http://www.idrottsforum.org/articles/bergsgard/bergsgard_rommetvedt/bergsgard_rommetvedt060517.html>luettu 12.6.2013.

Eduskunnan täysistunto. Täysistunnon pöytäkirja PTK 167/2010 vp. Saatavilla www-muodossa: <URL: http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/ptk_167_2010_p.shtml#kohta_linkki1>luettu 15.3.2011.

ELY 2010a. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. ELY-keskukset. Saatavilla www-muodossa: <URL: <http://www.ely-keskus.fi/fi/ELYkeskukset/Sivut/default.aspx>>luettu 15.3.2011.

ELY 2010b. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. ELY-keskukset. Pohjois-Savon elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. Saatavilla www-muodossa: <URL: <http://www.ely-keskus.fi/fi/elykeskukset/pohjoissavonely/Sivut/default.aspx>>luettu 15.3.2011.

Gustafsson, Johan & Svensson, Thomas 2004. Idrott, ledarskap och medier. Saatavilla www-muodossa: <URL: http://www.idrottsforum.org/articles/gustafsson_svensson/gustafsson_svensson041026.html>luettu 12.6.2013.

Keski-Suomen Liikunta ry. 2011. Keski-Suomen Liikunta ry. KesLi ry. Saatavilla www-muodossa: <URL: <http://www.kesli.fi/kesli-ry/>>luettu 15.3.2011.

Kuntaudistus 2011. Valtiovarainministeriö. Saatavilla www-muodossa: <URL: http://www.vm.fi/vm/fi/05_hankkeet/0107_kuntaudistus/index.jsp>luettu 17.11.2011.

LIPAS 2012. Liikuntapaikat. Saatavilla www-muodossa: <URL: http://liikuntapaikka.ad.jyu.fi/lipas_kaytto_fi/>luettu 17.11.2011.

Lämsä, Jari & Mäkinen Jarmo 2012. Huippu-urheilun kehityksestä ja resursseista Pohjoismaissa. Saatavilla www-muodossa: <URL: http://www.kihu.fi/tuotostiedostot/julkinen/2012_lam_huippu-urh_sel54_15717.pdf>luettu 12.6.2013.

Mäkinen, Jarmo 2010. Urheilun rakenteet ja tuki Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa. Saatavilla www-muodossa: <URL: http://www.urheilututkimukset.fi/media/urtu/julkaisut/julkaisusarja_nro17.pdf>luettu 12.6.2013.

Patio 2013. Suomen aluejaot. Aluehallintovirastot. Saatavilla www-muodossa: <URL: <http://www.patio.fi/PatioWeb/facelets/suomenaluejaot/suomenaluejaot.faces>>luettu 12.6.2013.

Peruspalvelujen tila, 2011. Aluehallintovirastojen keskeiset arviot peruspalvelujen tilasta 2011. Aluehallintovirastojen julkaisuja. Saatavilla www-muodossa: <URL: http://www.avi.fi/fi/virastot/pohjoissuomenavi/Ajankohtaista/julkaisut/Documents/2012/Aluehallintovirastojen%20keskeiset%20arviot%20peruspalvelujen%20tilasta%202011_LR.pdf>luettu 11.3.2013.

Peterson, Tomas 2011. Selektionssystemen saknar talang. Saatavilla www-muodossa: URL: <http://www.gih.se/Documents/CIF/Tidningen/2011/4-2011/3%20SVIF%20114%20s9-12%20Peterson.pdf>>luettu 12.6.2013.

Riksidrottsförbund (2008). RF:s regler med kommentarer för statlig lokalt aktivitetsstöd. Saatavilla www-muodossa: <URL: http://www.rf.se/ImageVault/Images/id_79/scope_128/ImageVaultHandler.aspx>luettu 12.6.2013.

Skille, Eivind Å 2006. Idrett for alle: Enhetlig mangfold eller en tredje vei? Saatavilla www-muodossa: <URL: <http://www.idrottsforum.org/articles/skille/skille060329.html>> luettu 13.6.2013.

Tervonen, Ilkka 2013. Tilastollinen testi. Saatavilla www-muodossa: <URL: http://www.tol.oulu.fi/users/ilkka.tervonen/OhjTut_stat.pdf>luettu 12.6.2013.

Tilastokeskus 2010. Työttömyysaste eräissä maakunnissa 1990–2008. Saatavilla www-muodossa: <URL: http://www.stat.fi/ajk/tapahtumia/2010-02-03_mella.pdf>luettu 17.5.2011.

Tilastokeskus/aluetilipito 2013. Bruttokansan tuote asukasta kohti maakunnittain. Saatavilla www-muodossa: <URL: <http://www.kunnat.net/fi/tietopankit/tilastot/indikaatori/Sivut/ind.aspx?ind=1001&th=100>>luettu 30.5.2013.